

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETO
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

ALGINA RAIBUŽYTĖ
(EUROPOS SAJUNGOS POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS)

**MOKYMASIS VISĄ GYVENIMĄ EUROPOS SAJUNGOJE.
LIETUVOS PATIRTIS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Doc. dr. Diana Janušauskienė

Vilnius, 2005

TURINYS

ĮVADAS	3
1. MOKYMASIS VISĄ GYVENIMĄ EUROPOS SĄJUNGOJE	6
1.1. Mokymasis visą gyvenimą ir ES politika	6
1.1.1. Mokymasis visą gyvenimą kaip ES socialinės ir ekonominės politikos dalis	6
1.1.2. Mokymosi visą gyvenimą įgyvendinimas ES lygiu	10
1.1.2.1. Įgyvendinimo principai	10
1.1.2.2. Įgyvendinimo priemonės	14
1.2. Mokymosi visą gyvenimą įgyvendinimas ES šalyse narėse	18
1.2.1. Mokymosi visą gyvenimą įgyvendinimas ES valstybėse senbuvėse	21
1.2.2. Mokymosi visą gyvenimą įgyvendinimas naujosiose ES valstybėse	25
2. ES GYVENTOJŲ DALYVAVIMAS MOKYMO SI VISĄ GYVENIMĄ PROCESE	28
2.1. Šalių narių gyventojų dalyvavimo įvairiose mokymosi formose ypatumai	28
2.2. Mokymosi ir nesimokymo priežastys	32
3. MOKYMO SI VISĄ GYVENIMĄ ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE	38
3.1. Metodologinis ekspertų interviu aprašymas	38
3.2. Mokymąsi visą gyvenimą reglamentuojantys nacionaliniai dokumentai	40
3.3. Organizacinė mokymosi visą gyvenimą sistema	46
3.4. Mokymosi visą gyvenimą įgyvendinimas praktiniame lygmenyje	52
3.4.1. Mokymasis visą gyvenimą ir užimtumas	52
3.4.2. Mokymasis visą gyvenimą ir socialinė integracija	54
3.4.3. Mokymosi visą gyvenimą prieinamumas	56
3.4.3.1. Finansinis prieinamumas	56
3.4.3.2. Informacinis prieinamumas	59
3.5. Mokymosi visą gyvenimą įgyvendinimo Lietuvoje ekspertų vertinimas	62
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	64
LITERATŪRA	67
SANTRAUKA	71
ZUSAMMENFASSUNG	72

ĮVADAS

Ilgus metus mokymasis mūsų sąmonėje buvo suprantamas, kaip mokymasis visam likusiam gyvenimui. Įprasta buvo manyti, kad jaunystėje įgytų žinių pakaks ateičiai. Gyvenimas atrodo buvo taip ir sutvarkytas: mokslas, po to darbas, šeima. Tačiau sparčiais tempais besikeičiantis ir vis labiau globalizacijos procesų įtakojamas mūsų gyvenimas diktuoja savo sąlygas ir keičia mokymosi sampratą. Naujos technologijos, mokslo pasiekimai, žmonių mobilumas, demografiniai pokyčiai ir daugybė visokių kitokių veiksnių sąlygoja tai, kad žinios ima senti greičiau negu pats žmogus, todėl to, ko jis išmoko jaunystėje, visam gyvenimui nebepakanka. Dėl aplinkos sąlygų kaitos vienos profesijos keičia savo pobūdį, kitų paklausa visai išnyksta, bet atsiranda naujų specialistų poreikis. Taip pat keičiasi pačių žinių pobūdis – kalbama apie naujas bendrąsias kompetencijas, kurias sąlygoja besikeičianti aplinka: jei seniau svarbiausia buvo mokėti skaityti, rašyti, skaičiuoti, tai šiandien gyvenimui modernioje visuomenėje to nebepakanka. Taigi žmogus yra priverstas mokytis nuolat – visą gyvenimą. Daugelis sutinka su nuomone, kad ateityje žmonės keletą kartų kardinaliai turės keisti savo profesijas. Atrodo logiškai išdėliota chronologiška žmogaus gyvenimo grandinė praranda savo esmę: mokslas, darbas ir šeima šiandieniniame pasaulyje turi būti suderinama vienu metu.

Mokymosi visą gyvenimą (MVG) idėjos nėra naujos – žmonės juk nuolat mokosi nuo žmonijos istorijos pradžios. Tačiau nuo septinto dešimtmečio tarptautinėje politikoje pradėta diskutuoti apie švietimo vaidmenį sprendžiant globalias problemas. Priimta manyti, kad politiniam lygmeny MVG sąvoka oficialiai pirmą kartą iškelta UNESCO konferencijoje 1970 m. Paul'o Lengrad'o pranešime „Įvadas į mokymąsi visą gyvenimą“. Taip pat galima teigti, kad Europos Sąjungos vykdoma politika ir dokumentai suteikė šioms idėjoms naują impulsą paskutiniame 20 amžiaus dešimtmetyje. 1996 metai Europos Sąjungoje buvo paskelbti MVG metais, 2000 metų Lisabonos strategija akcentuoja MVG kaip vieną iš pagrindinių priemonių užsibrėžtiems tikslams pasiekti, po to sekantis Mokymosi visą gyvenimą memorandumas bei kiti Europos Sąjungos dokumentai tik padidina MVG reikšmę užimtumo ir socialinei politikai. Šios idėjos taip pat atsispindi ir nacionaliniuose dokumentuose, kaip pavyzdžiui, nacionalinėse mokymosi visą gyvenimą strategijose ar nacionaliniuose teisės aktuose. Todėl svarbu pažvelgti į šį kontekstą iš arčiau. Šio darbo tema: *Mokymasis visą gyvenimą Europos Sąjungoje. Lietuvos patirtis*. Darbe nebus gilinamasi į edukacinius MVG aspektus, o stengiamasi atskleisti politikos įgyvendinimo problematiką ir galimybes.

Nepaisant to, kad MVG svarba politiniuose dokumentuose yra puikiai suvokiama, tačiau pačios politikos įgyvendinimas akivaizdžiai stringa, apie ką liudija vienas iš Europos Komisijos pateikiamų rodiklių MVG įgyvendinimo pažangai nustatyti – gyventojų nuo 25 iki 64 metų

dalyvavimas mokymosi procese per paskutines keturias savaites. Lietuvoje šis rodiklis, lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis, yra gana žemas. Todėl šiame darbe keliama problema: *mažas Lietuvos gyventojų aktyvumas mokymosi visą gyvenimą procese.*

Darbe yra siekiama tikslo – *ištirti mokymosi visą gyvenimą sąlygų kūrimą ES ir Lietuvoje.* Tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai:

- ištirti MVG reikšmę, įgyvendinimo principus bei priemones ES politikoje;
- išskirti MVG įgyvendinimo ypatumus įvairiose Europos Sąjungos šalyse;
- ištirti ES gyventojų dalyvavimo MVG procesuose ypatumus ir motyvaciją;
- nustatyti Lietuvos nacionalinių dokumentų ir organizacinės sistemos galimybes MVG kontekste;
- ištirti MVG politikos įgyvendinimą Lietuvoje praktiniame lygmenyje, remiantis ekspertų interviu duomenimis.

Darbe keliama bendra hipotezė: gyventojų dalyvavimas MVG procese yra betarpiškai susijęs su šalyje egzistuojančia MVG organizacine sistema: MVG finansavimo mechanizmais, atskirų darbo rinkos dalyvių įtraukimu į MVG sistemos kūrimą, informacine MVG sistema, įgytų žinių pripažinimo sistema.

Darbo objektas – tai MVG koncepcija ES bei nacionaliniuose dokumentuose, mokymosi visą gyvenimą įgyvendinimo priemonės ir galimybės.

Šiame darbe naudojami metodai: dokumentų analizė ir ekspertų interviu. Ekspertų interviu metodologinis aprašymas pateikiamas 3.1. dalyje.

Darbe naudojamos tokios pagrindinės sąvokos kaip mokymasis visą gyvenimą, formalus, neformalus, informalus mokymasis, bendrosios kompetencijos.

1979 m. UNESCO mokymosi visą gyvenimą (lifelong learning) sąvoką pasiūlė vartoti kaip sinonimą kitų analogiškų reiškinių: suaugusiųjų švietimas (adult education), integruotas nuolatinis mokymasis (lifelong integrated learning), tęstinis ugdymas (permanent education). Visos šios sąvokos kilo iš UNESCO koncepcijos, kad išsilavinimas nėra duodamas vieną kartą visam laikui, o yra nuolatinio mokymosi, trunkančio visą gyvenimą rezultatas. Dabartiniu laikotarpiu kalbant apie MVG sąvoką, susiduriama su įvairiausiomis jos sampratomis. Logiškiausia yra remtis teiginiu, kad MVG apima mokymąsi nuo gimimo iki mirties – būtent visą gyvenimą, ką ir akcentuoja savo dokumentuose ES. Tačiau darbe nustatomi apribojimai, nesigilinti į vaikų ikimokyklinį ugdymą, vidurinį lavinimą, aukštąjį mokslą, pirminį profesinį mokymą ir panašiai, o būtent susikoncentruoti ties MVG aktualiausia šiuo metu sritimi – suaugusiųjų mokymu ir mokymusi. Tokius apribojimus galima pagrįsti tiek Europos Sąjungos tiek nacionaliniais MVG prioritetais, o taip pat jau minėtu MVG rodikliu, pagal kurį analizuojamas tik asmenų nuo 25 iki 64 metų mokymosi aktyvumas.

Formalus mokymas čia suprantamas kaip tam tikros švietimo ar mokymo įstaigos organizuojamas mokymas, kurio atitinkamas pakopas pabaigus yra išduodamas oficialus valstybės pripažįstamas dokumentas.

Neformalus mokymas, remiantis Mokymosi visą gyvenimą memorandumu, vyksta šalia pagrindinių švietimo ir mokymo sistemų. Paprastai negaunama formalių sertifikatų. Toks mokymas gali būti teikiamas darbo vietose, pilietinės visuomenės organizacijose arba grupėse, taip pat jį gali teikti organizacijos ar tarnybos, įkurtos formaliosioms sistemoms papildyti: meno, muzikos, sporto užsiėmimai, privačios pamokos ruošiantis egzaminams (Europos Bendrijų Komisija, 2001, p.14).

Informalus mokymasis, dar literatūroje vadinamas savaiminiu mokymusi, neformalioju savaiminiu mokymusi arba savišvieta, priklauso tik nuo pačio besimokančio. „Tai natūralus kiekvieną dieną vykstantis mokymasis“ (Europos Bendrijų Komisija, 2001, p.14). Dažnai patys individai netgi nepripažįsta informaciojo mokymosi kaip vienos iš mokymosi formų, nes jis vyksta visiškai neformalioje aplinkoje tokioje, kaip pavyzdžiui draugų rate, žiūrint televiziją ar per spaudą.

Bendrosios kompetencijos, dar vadinamos pagrindiniais įgūdžiais, bazinėmis kompetencijomis ir pan., yra įvardijamos kaip aktyvaus pilietiškumo ir užimtumo pagrindas 21 amžiaus Europoje. Juos kiekvienas asmuo privalo turėti kaip minimumą, kad galėtų dalyvauti darbinėje veikloje, visų lygių visuomenės gyvenime. Jeigu praeitame amžiuje šie įgūdžiai buvo raštingumas, matematiniai gebėjimai ir t.t., tai dabar tokiais įgūdžiais laikomi informacinės technologijos, užsienio kalbos, verslumas ir socialiniai gebėjimai (Europos Bendrijų Komisija, 2001, p.17).

1. MOKYMASIS VISĄ GYVENIMĄ EUROPOS SĄJUNGOJE

1.1. MOKYMASIS VISĄ GYVENIMĄ IR ES POLITIKA

1.1.1. MOKYMASIS VISĄ GYVENIMĄ KAIP ES SOCIALINĖS IR EKONOMINĖS POLITIKOS DALIS

MVG idėja Europos Sąjungoje jau nuo pat pradžių buvo siejama su socialine ir ekonomine politika. Daugelyje ES šalių pastarųjų metų reformos dažnai remiasi MVG sąvoka. Dešimtame praėjusio amžiaus dešimtmetyje MVG idėja iškylo naujai kaip kovos su nedarbu priemonė ir konkurencingumo stiprinimo priemonė. Politikų darbotvarkėje ši idėja dažnai figūravo pirmoje vietoje. Tai įrodo jau pirmieji su MVG siejami dokumentai. 1995 metais buvo išleista baltoji knyga: „Mokymas ir mokymasis. Pakeliui į žinių visuomenę“. Tai Europos Komisijos išleistas dokumentas, kuriuo siekiama išjudinti veiksmus tiek ES, tiek valstybių narių lygiais. Pagrindinis dėmesys čia skiriamas žmogiškojo kapitalo plėtrai gerinant užimtumą, labiausiai akcentuojamos profesinės kompetencijos (Leat, 1998, p.264). Kiti svarbūs dokumentai būtų: baltoji knyga „Augimas, konkurencingumas, užimtumas. Šiandienos iššūkiai ir keliai į 21 amžių“, 1996 metais buvo paskelbtas dokumentas „Europos mokymosi visą gyvenimą metai“ ir kt. Po 1996 m. politinė diskusija dėl MVG suaktyvėjo visose ES šalyse narėse. Taigi daug MVG kaip socialinės ir ekonominės politikos elemento plėtrai buvo nuveikta dar iki Lisabonos strategijos.

Atsakant į klausimą, kodėl būtent MVG iškylo kaip priemonė tiek ekonominėms, tiek socialinėms problemoms spręsti, visų pirma reikia prisiminti neoliberalizmo idėjas. Rumford'as, savo knygoje analizuoja nedarbo Europoje sprendimo būdus ir pastebi, kad neoliberalizmas vaidina čia gana svarbų vaidmenį. Jis argumentuoja, kad „neoliberalizmas veikia ne tik pagal laisvosios rinkos principus, bet taip pat išgalvojant ir konstruojant rinkas, kur jų dar nėra“ (Rumford, 2002, p.148). Rinkoms reikalingi ir tam tikri veikėjai, todėl neoliberalizmas taip pat siekia transformuoti darbuotoją, kuris turi tapti sugebančiu prisitaikyti ekonomikoje, valdomoje technologinių pasikeitimų. Tiek dirbantysis, tiek bedarbis tampa savo paties „antrepreneriais“. Individai skatinami „kapitalizuoti save“, investuoti į savo ekonominio kapitalo – savo kompetencijų vadybą, pateikimą, reklamavimą, vertės kėlimą. Tai yra suprantama kaip viso gyvenimo projektas (Rumford, 2002, p.148). Matome, kad darbo jėga yra priversta mokytis visą gyvenimą, norėdama būti „patrauklia preke“ darbo rinkoje iš vienos pusės, o iš kitos pusės darbuotojai taip pat turi tapti aktyviais vartotojais. Neoliberalizmas traktuoja bedarbius kaip „siekiančius darbo“ ir skatina juos būti aktyviais atsirandančios įdarbinimo paslaugų rinkos vartotojais. Jie kaip klientai turi turėti teisę naudotis orientavimo ir mokymo paslaugomis tam, kad po to būtų galima įgyvendinti jų teisę būti darbuotojais (Rumford, 2002, p.149). Tai ne tik parodo, kaip nedarbo problema ir atsakomybė už jos sprendimą yra perkeliama ant individo pečių, bet ir signalizuoja apie pasikeitimus santykiuose tarp darbuotojų, gerovės valstybės ir

piliečių. Pilietybė daugiau nebėra koncentruojama ties universaliais pilietinių, politinių ir socialinių teisių principais. Piliečių teisės tampa vartotojų teisėmis rinkoje (Rumford, 2002, p.149). Taip pat MVG, kaip ekonominės ir socialinės politikos principas, įgyvendinamas remiantis tokiais argumentais, kad individai yra motyvuoti siekti pagerinti savo gerovę, jie yra racionalūs, jie gali prieiti prie informacijos būtinos tam, kad jie galėtų priimti racionalius sprendimus ir yra pajėgūs siekti savų interesų rinkoje (Leat, 1998, p.241). Tai atspindi, kad didžiausia atsakomybė siekiant ekonominių ir socialinių tikslų tenka individams dėl MVG, o valstybės vaidmuo apsiriboja suteikiant sąlygas individams įgyti reikiamų žinių. Šios idėjos išryškėja ir pagrindiniuose Europos Sąjungos MVG dokumentuose.

Svarbiausias dokumentas šiame kontekste yra 2000-ųjų metų Lisabonos strategija. Ji garsi savo strateginiu tikslu siekiančiu, kad Europos Sąjunga iki 2010 metų taptų „konkurencingiausia ir dinamiškiausia, žiniomis pagrįsta ekonomika pasaulyje, kurioje vyktų subalansuotas ekonomikos augimas, būtų kuriama daugiau ir geresnių darbo vietų ir būtų didesnė socialinė sanglauda“, kaip skelbia penktasis paragrafas. Čia pabrėžiamas švietimas ir kvalifikacijos kėlimas gyvenimui ir darbui žinių ekonomikoje. Į mokymąsi žiūrima kaip į priemonę ekonominiams ir socialiniams tikslams pasiekti. 25 paragrafe akcentuojama tai, kad „reikia tokių mokymosi ir kvalifikacijos kėlimo galimybių, kurios būtų pritaikytos įvairių amžiaus žmonių grupėms“ – taigi kalbama apie rinkos besimokantiems kūrimą. Labiausiai kreipiamas dėmesys į jaunos, nedirbančius suaugusiuosius ir į tuos dirbančiuosius, kuriems dėl permainų gali kilti grėsmė nebeturėti reikiamų įgūdžių. Tikimasi MVG dėka šias problemines grupes gražinti į darbo rinką. Atsižvelgimas į tam tikras problemines socialines grupes byloja apie MVG vaidmenį ir socialinėje politikoje. Kaip priemonės probleminių grupių įtraukimui į darbo rinką Lisabonos strategija numato: mokymosi centrų kūrimą vietose, naujų bazinių įgūdžių skatinimą (ypač informacinių technologijų srityje), didesnę kvalifikacijų skaidrumą. Visa tai vėliau bus labiau akcentuojama MVG memorandume. 26 Lisabonos strategijos paragrafas kalba apie naujų bazinių įgūdžių apibūdinimą, „kuriuos galima įgyti mokantis visą gyvenimą“ ir išskiriami tokie pagrindiniai įgūdžiai, kuriuos turintys piliečiai būtų konkurencingi dabartinėje darbo rinkoje: informacinės technologijos, užsienio kalbos, technologijų kultūra, verslumas, socialiniai įgūdžiai (Europäischer Rat Lissabon, 2000). Tai nėra konkretūs darbiniai įgūdžiai, o labiau bendros kompetencijos papildančios pagrindinius darbinius įgūdžius.

Europos Tarybos Feiroje išvadose, kurios papildo Lisabonos Tarybos išvadas, vėlgi kalbama apie MVG kaip apie esminę priemonę plėtojant aktyvią visuomenę, socialinę sanglaudą ir užimtumą. Užimtumo politikos gairės Feiros Tarybos išvadų 34 paragrafe yra siejamos tame tarpe ir su MVG (Europäischer Rat Santa Maria da Feira, 2000).

MVG svarba dar kartą pabrėžiama Stokholmo viršūnių taryboje, kuri koncentravosi ties klausimais, kaip gali būti modernizuojamas Europos modelis ir kaip gali būti pasiektas Lisabonos Taryboje užsibrėžtas tikslas (Europäischer Rat Stockholm, 2001).

Taigi galima daryti išvadą, kad kiekviena viršūnių taryba, kalbanti apie užimtumą, ekonominius ar socialinius tikslus, neišvengia MVG akcentavimo.

2000 m. spalio 30 d. Europos Komisija paskelbė „Mokymosi visą gyvenimą memorandumą“. Jis traktuojamas, kaip Lisabonos tarybos išvados. Memorandume konkrečiai įvardinta, kodėl Europos Sąjungai būtina įgyvendinti MVG. Pateiktos dvi svarbios priežastys: aktyvaus pilietiškumo skatinimas ir galimybės įsidarbinti didinimas (Europos Bendrijų Komisija, 2001, p.10). MVG jau nebetraktuojamas kaip švietimo ar profesinio lavinimo aspektas, jis turi tapti pagrindiniu principu, į kurį turėtų orientuotis mokymosi pasiūla ir paklausa. MVG memorandume tokia idėja vis dar apibūdinama kaip vizija, tačiau pabrėžiama, kad per dešimtmetį (iki 2010 m.) ši vizija turi tapti tikrove. Visi Europoje gyvenantys žmonės turi turėti lygias galimybes prisitaikyti prie socialinių ir ūkinių permainų ir aktyviai dalyvauti kuriant Europos ateitį. Reikia pripažinti, kad vertinant dabartinę situaciją šios vizijos iki 2010 m. taip ir nepavyks įgyvendinti. Deklaruojamas lygių galimybių principas taip pat yra daugelio autorių sukritikuotas, nes atsižvelgiant į realią padėtį jis yra neįmanomas. Plačiau apie tai šio skyrelio pabaigoje.

Kitas svarbus dokumentas – Europos Komisijos pranešimas „Sukurti Europos mokymosi visą gyvenimą erdvę“. Tokios erdvės kūrimas turi padėti pasiekti iš vienos pusės tai, kad žmonės galėtų rinktis tokią mokymosi aplinką, darbo vietą, regioną, šalį, kurioje optimaliai išnaudotų savo žinias ir kompetencijas. Iš kitos pusės tai turėtų prisidėti siekiant didesnės gerovės, integracijos, tolerancijos bei demokratijos. Kaip išvada po konsultacinio proceso buvo paskelbti tokie MVG tikslai: asmeninis tobulėjimas, aktyvus ir demokratiškas pilietis, socialinis integravimasis, prisitaikymas prie darbo rinkos. Vėl galima būtų pastebėti, kad darbo rinka čia vaidina lemiamą vaidmenį, ką įrodo ir tai, kad šiame dokumente nurodyta ateityje MVG susieti su kitais procesais, programomis ir instrumentais, kaip pavyzdžiui, užimtumo strategija arba veiksmų planas skirtas kvalifikacijoms ir mobilumui (Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2001, p.3).

Komisijos pasiūlyme dėl Užimtumo rekomendacijų 2001 metams MVG buvo ypač pabrėžtas. MVG laikomas horizontaliu Užimtumo strategijos veiksmu. Jis minimas keliose rekomendacijose. Europos Užimtumo rekomendacijos 2001 metams ragina šalis nares kurti nuoseklią ir aiškią MVG strategiją. Jos taip pat turi numatyti nacionalinius tikslus, kad būtų didinamos investicijos į žmogiškuosius išteklius, kad būtų dalyvaujama tolesniame švietimo ir mokymo procese, kad būtų tikrinama pažanga siekiant šių tikslų. Taip pat akcentuojama, kad bus

sudėtingas uždavinys išlaikyti darną tokioje įvairovėje, kurią sudaro visi Europos bendruomenės gyvenimo lygiai (Europos Bendrijų Komisija, 2001, p.32). Taigi vėl matome, kad MVG traktuojama kaip pagrindinė priemonė užimtumui gerinti. 2003 m. buvo susitarta dėl užimtumo strategijos, kur dvejios gairės siejamos su MVG. Tai trečioji gairė, raginanti valstybes daugiau veikti darbo jėgos trūkumo ir kvalifikacijos pripažinimo srityse, o taip pat ketvirtoji gairė, skatinanti žmogiškojo kapitalo ir MVG plėtrą (Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2004b, p.26).

Kaip socialinės politikos dalis MVG yra įprasminamas daugelyje dokumentų. Žmonėms, kuriems neteko gauti gerų išsilavinimo pagrindų, yra suteikiama „antrojo šanso“ galimybė. Tai reiškia, kad jie gali įgyti reikiamą išsilavinimą bet koku amžiaus tarpsniu. Mokydamiesi jie gali įgyti reikalingų kompetencijų, gauti geresnį darbą taip pagerindami savo socialinę padėtį. MVG pagalba taip pat gali būti pagerinti socialinės integracijos procesai, kalbant apie socialinės atskirties grupes ir pan. (Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2004a, p.12).

MVG reikšmė akcentuojama ir daugelyje kitų ES dokumentų susijusių su švietimu, užimtumu, socialine sanglauda. Dar galima būtų paminėti dokumentą „Bendrasis ir profesinis lavinimas 2010“ – tai pranešimas apie pažangą ir iššūkius šioje srityje. Dokumente pabrėžiama, kad MVG turi tapti tikrove.

Tačiau tokios deklaruojamos ES idėjos ir tikslai sulaukia taip pat nemažai kritikos. Maggie Woodrow nagrinėjusi, kas vis dėlto remiantis politiniais dokumentais yra MVG, prieina išvados, kad tai „universali panacėja“. Ji teigia, kad tai – paradigma, principas, procesas, požiūris, nuvalkiota banalybė, kapitalo forma, priemonė padėčiai palaikyti (Woodrow, 1999 // [http://www.staffs.ac.uk/journal/Volume1\(1\)/ed-2.htm](http://www.staffs.ac.uk/journal/Volume1(1)/ed-2.htm)). Ir iš tiesų: visa tai galima atrasti ir ES dokumentuose. Matome, kad MVG yra pervertinamas, arba jam keliamos užduotys, kurias norint įgyvendinti vien MVG nepakanka. Kitas dalykas yra žmonių požiūris į MVG ir jo turinį, kurį iškelia ES dokumentai. Žinoma, kad žmonės ne visada elgiasi kaip racionalios būtybės ir tokie pagrindiniai įgūdžiai, kuriuos siūlo Europos Sąjunga, žmonėms gali būti paprasčiausiai nepriimtini.

Kitas pagarsėjęs MVG politikos priešininkas Erich'as Ribolits'as teigia, kad politikai MVG pagalba tik atsikrato atsakomybės dėl nedarbo ar kitų problemų ir suverčia jas asmenims – asmenys patys tampa kalti jei jie neturi darbo, vadinasi nesimokė, nenori mokytis dabar. Tuo tarpu daugelis pripažįsta, kad dabartinės tendencijos yra tokios, kad vykstant technologijų plėtrai reikia vis mažiau darbo jėgos ir išsilavinimas ar MVG toli gražu negarantuoja darbo vietos. Kitas aspektas – žmogus skatinamas mokytis prisitaikyti, o tai, kaip teigia Ribolits'as, tik pagerina darbdavių padėtį ir leidžia jiems labiau išnaudoti darbuotojus (Ribolits, 2002). Kad ir kokias

darbo sąlygas sudarytų darbdaviai, kad ir kokius reikalavimus jie iškeltų, darbuotojai yra įpareigojami prisitaikyti.

Taip pat Esping-Andersen'as išvelgia MVG politikos keliamas grėsmes: „Žinių ekonomika sudarys naują susiskaldymą, grindžiamą įgūdžiais. Kaip elgtis su potencialiais pralaimėtojais yra pagrindinis ir neatidėliotinas iššūkis. Jei Europai pasiseks pasiekti piliečių kognityvinio našumo stiprinimą, iškils grėsmingas ir ilgalaikis scenarijus – paviršutiniškų žinių salos, didelėje marginalizuotųjų autsaiderių jūroje. Europos iššūkis nėra paprasčiausiai pasivyti Ameriką, lyderiaujančią informacinių technologijų srityje, bet taip pat užtikrinti, kad tai nekels grėsmės socialinei sanglaudai” (Esping-Andersen, 2002, p.55)

Robert'as Lindley's kaip ir Erich'as Ribolits'as akcentuoja, kad MVG nėra išeitis sprendžiant nedarbo problemą. Jeigu nekvalifikuoti neturi darbo todėl, kad labiau kvalifikuoti žmonės juda žemyn darbų hierarchijoje ieškodami darbo taip išstumdami mažiau kvalifikuotus, tai nereiškia, kad mažiau iš švietimo sistemos gavusių bedarbių mokymas iš esmės pagerins jų įsidarbinimo galimybes ar jų našumą dirbant darbą, kurį jie sugeba gauti (Lindley, 2002, p.121).

Apibendrinant galima teigti, kad išanalizuoti ES dokumentai neabejotinai pabrėžia MVG galimybes įveikiant nedarbą, socialines problemas, stiprinant ES ekonomiką. Pagal neoliberalizmo idėjas ir MVG srityje vadovaujamosi rinkos dėsniais: daugiau atsakomybės suteikiant asmenims, jiems siekiant tapti paklausia darbo jėga darbo rinkoje ir paverčiant juos mokymo paslaugų vartotojais. MVG dėka asmenys turėtų turėti galimybes gauti darbą arba gauti geresnį darbą, o taip pat sugebėti aktyviai integruotis į socialinę visuomenę. Taip pat verta atkreipti dėmesį į tai, kad kaip socialinės ir ekonominės politikos dalis MVG galimybės yra pervertinamos. Nors MVG politika yra tik sudėtinė dalis sprendžiant tiek ekonomines, tiek socialines problemas, politiniuose dokumentuose MVG politika yra traktuojama kaip bene svarbiausia priemonė šių problemų sprendimui. Be to atsižvelgiant į numatomus laikotarpius tam tikriems tikslams pasiekti galima teigti, kad dokumentai neįvertina žmogiškųjų faktorių: individas taip greit nesikeičia, kaip to kartais nori politikai. Vertinant MVG kritikų nuomones galima pastebėti, kad tuo tarpu, kai visi dokumentai labiau akcentuoja MVG vaidmenį užimtumo politikoje, įvairūs mokslininkai išvelgia socialinės atskirties problemas iškiliančias šiame kontekste. Todėl Europos Sąjungos dokumentuose skiriamas dėmesys socialinėms problemoms atrodo nepakankamas.

1.1.2. MOKYMO SI VISĄ GYVENIMĄ ĮGYVENDINIMAS ES LYGIU

1.1.2.1. ĮGYVENDINIMO PRINCIPAI

Europos Sąjunga MVG politikos įgyvendinimą skiria nacionaliniams lygmenims ir šioje srityje nekalbama apie teisės aktų harmonizavimą, tačiau ES lygiu išskiriami esminiai

įgyvendinimo principai. Šiais principais pirmiausia siekiama parodyti, kaip MVG turėtų būti įgyvendinamas ES valstybėse narėse.

Pirmiausia kaip principą reikėtų išskirti *atvirąjį koordinavimo metodą*. Jį galėtume įvardinti ir kaip *skaidrumo* principą. Memorandume pabrėžiama, kad „naujas atviras koordinacijos metodas leis nuosekliai kurti politiką ir mobilizuoti resursus mokymuisi visą gyvenimą Europos ir šalių narių lygiu“ (Europos Bendrijų Komisija, 2001, p.30). Lisabonos išvados apibrėžia atvirąjį koordinavimo metodą kaip geriausios praktikos skleidimo ir didesnės konvergencijos pasiekimo metodą įgyvendinant pagrindinius ES tikslus. Tai visiškai decentralizuotas metodas, besiremiantis įvairiomis partnerystės formomis. Jis remiasi įvairiais rodikliais, standartais, geriausios patirties palyginimu, reguliaria kontrole, vertinimu, kritinėmis kolegų pastabomis ir t.t. Memorandume taip pat kalbama apie atitinkamus kiekybinius bei kokybinius rodiklius, o taip pat yra nurodoma, kad panašus darbas jau yra pradėtas, turint omenyje dar 2000 m. pasiūlytus 16 rodiklių mokyklinio mokymo kokybės gerinimo srity, skaitmeninės infrastruktūros bei mokymosi srityje.

Kitas svarbus principas jau vyraujantis nuo pat MVG Europos Sąjungos dokumentuose atsiradimo pradžių – *lankstumo* principas. Būti lankstesniems prisitaikant prie darbo rinkos reikalaujama ne tik iš ES darbuotojų, bet ir iš viešojo ir privataus sektorių įgyvendinančių MVG. Mokymo institucijos skatinamos labiau atsižvelgti į kintančius mokymosi poreikius ir siūlyti naujas mokymosi formas, atsižvelgti į kintančius darbo rinkos poreikius ir siūlyti naujas mokymo programas. Taip pat įmonės skatinamos būti lankstesnės ir sudaryti darbuotojams sąlygas mokytis. Atkreipiamas dėmesys į statinį ir dinaminį darbuotojų lankstumą: statinis lankstumas suvokiamas kaip darbuotojo gebėjimas greitai reaguoti į naujus darbo rinkos reikalavimus, dinaminis – darbuotojo gebėjimas pačiame darbo procese jau turimo išsilavinimo dėka gebėti susidaryti naujus įgūdžius, reikalingus šiam darbui (Beresnevičienė, 1995, p.47-50).

Ypatingai akcentuojamas yra *partnerystės* arba *bendradarbiavimo* principas. Lisabonos strategijoje MVG yra įvardijamas kaip pagrindinis Europos socialinio modelio komponentas, į jį siekiama įtraukti ir socialinius partnerius bandant įrodinėti, kad prisidėję prie MVG plėtros jie turės tik naudos (Europäischer Rat Lissabon, 2000). Taip pat Feiros tarybos išvadų 33 paragrafe pažymima, kad būtina skatinti socialinių partnerių įsitraukimą bei išnaudoti įvairias viešo ir privataus finansavimo galimybes taip sukuriant sąlygas mokytis (Europäischer Rat Santa Maria da Feira, 2000). Dokumentuose priskiriama tam tikra atsakomybė valstybei, darbdaviams, švietėjams, savanoriams bei vietos grupėms (Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2001, p.10). Plėtojant partnerystės principą svarbiausias vaidmuo tenka vyriausybei, nes būtent ji turi skatinti partnerystę visais lygiais rodydama gerą pavyzdį dirbant su kitomis valstybinėmis institucijomis. Taip pat kalbama ir apie kitokių lygių bendradarbiavimą: Memorandume

ižvelgiama galimybė, kad galėtų atsirasti aktyvesnis bendradarbiavimas tarp praktikų, dirbančių įvairiose švietimo ir mokymosi srityse (Europos Bendrijų Komisija, 2001, p.32). Kalbama apie glaudesnę visų lygių ir sričių veikėjų bendradarbiavimą, ypač svarbu rasti tam tikrus ryšius tarp jau egzistuojančių sistemų.

Taip pat galima būtų išskirti ir *atsakomybės pasidalijimo* principą. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad dokumentuose plačiai naudojama „mokymosi“ sąvoka reiškia tai, kad pačiam asmeniui tenka daugiau atsakomybės dėl savo gebėjimo prisitaikyti prie darbo rinkos. Jis turi pats pasirinkti mokymąsi, tik jau valstybės pareiga yra sudaryti sąlygas jam rinktis tiek kalbant apie formalų, tiek apie neformalų mokymąsi (Lebenslanges Lernen. Der Beitrag der Bildungssysteme der Mitgliedstaaten der Europäischen Union, 2000, p.8-9).

Prie MVG įgyvendinimo principų derėtų aptarti ir Memorandume iškeliamas šešias tezes (Europos Bendrijų Komisija, 2001, p.30):

- nauji pagrindiniai įgūdžiai;
- didesnės investicijos į žmogiškąjį kapitalą;
- mokymo ir mokymosi metodų inovacijos;
- mokymosi įvertinimas;
- profesinio konsultavimo ir orientavimo pergalvojimas;
- mokymo priartinimas prie besimokančiųjų.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, pagrindiniai įgūdžiai yra bendro pobūdžio, reikalingi kiekvienam asmeniui šiuolaikiniame pasaulyje, praverčiantys kiekvienoje profesijoje, todėl gali būti traktuojami kaip *pagrindinių įgūdžių* principas. Pagal šį principą ES visų pirma skatina ne mokytis reikalingų profesijų, o įgyti pagrindines kompetencijas, kurios palengvins reikalingų profesinių žinių įgijimą, nes kaip jau minėta anksčiau, tokios žinios greit pasensta ir praranda savo vertę. Taigi labiau akcentuojamos ne konkrečios žinios, o priemonės toms žinioms nuolat įgyti ar atnaujinti. Kita tezė – didesnės investicijos – vėlgi turėtų paskatinti nacionalines vyriausybes aktyviau finansiškai remti MVG ir skatinti tai daryti socialinius partnerius. Grįžtame vėl prie partnerystės principo, o taip pat akcentuojamas kitas – *investavimo į žmogiškąjį kapitalą* principas. Mokymosi ir mokymo metodų inovacijos labiausiai siejamos su mokymusi naudojant informacines technologijas bei siekiant padaryti patį mokymąsi asmenims patrauklesnį. Čia galima kalbėti apie *mokymosi kultūros kūrimą* arba *motyvavimo* principą, siekiant mokymąsi padaryti žmonėms patrauklesnį, suprantamesnį, prieinamesnį. Mokymosi įvertinimas yra betarpiškai susijęs su neformalaus ir informalaus mokymosi pripažinimu, tačiau šalia *pripažinimo* principo, čia vėlgi vyrauja ir *motyvavimo* principas – oficialiai pripažįstant žmonių kompetencijas, kurios buvo įgytos neformalioju ar informaliuoju būdu, žmonės yra labiau skatinami mokytis. Čia taip pat vėl susiduriama su *prieinamumo* principu, nes formalusis

mokymas gali būti žmonėms neprieinamas laiko ar finansiniu atžvilgiu. Orientavimo ir konsultavimo pagalba siekiama pagerinti mokymosi motyvaciją ir padėti atitikti darbo rinkos poreikius. Be to konsultavimas ir orientavimas sprendžia prieinamumo problemą, informuojant žmones apie tam tikras galimybes, apie kurias jie patys nesužino. Orientavimas ir konsultavimas prisideda taip pat ir užtikrinant MVG kokybę. Norintys mokytis gali daugiau sužinoti apie mokymosi galimybes taip pat turėtų teisę sužinoti daugiau ir apie teikiamų paslaugų kokybę. Mokymosi galimybių priartinimas prie besimokančiųjų visų pirmiausia sietinas su informacinių technologijų naudojimu mokymosi procese, neformalaus ir informalaus mokymosi plėtra, o taip pat su *lygių galimybių visiems* principu.

Išanalizuoti principai vienaip ar kitaip kartojasi daugelyje ES dokumentų. Kaip pavyzdžiui, Europos Komisijos pranešime „Sukurti Europos mokymosi visą gyvenimą erdvę“ vėlgi galima rasti pagrindinius principus siekiant MVG plėtros: *partnerystės* principas visoje švietimo sistemoje; informacijos apie mokymosi paklausą rinkimas (*skaidrumo* principas); priėjimo prie pasiūlos gerinimas (*prieinamumo* principas); mokymosi kultūros kūrimas; kokybės siekimas (Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2001, p.3).

Kaip matome iš analizės šie principai yra vienas su kitu susiję ir vienas kitą papildantys, grindžiami demokratinėmis vertybėmis. Tačiau kai kurie Europos Sąjungos MVG įgyvendinimo principai taip pat susilaukė kritikos. Skyrelyje prieš tai, jau buvo minėtas atsakomybės pasidalijimas: dėl savo nedarbo asmuo tampa pats kaltas ir valstybė taip atsikrato atsakomybės dėl nedarbo šalyje. Taip pat jau minėtas lankstumo principas: darbdaviai gali pradėti išnaudoti darbuotojus versdami juos prisitaikyti prie per didelių reikalavimų. Kitas diskusijas keliantis principas – lygių galimybių. Jis betarpiškai susijęs su kokybe ir prieinamumu. Žmonės turi kitokias startines pozicijas mokymosi procese. Kaip rodo ir tyrimai, kurie aptariami antroje darbo dalyje, geresnį išsilavinimą turintys žmonės aktyviau dalyvauja MVG. Taip kad psichologinis prieinamumas nėra vienodas ir sunku tokiu atveju kalbėti apie lygias galimybes. Tam yra reikalingas motyvavimas, bet vėlgi – atskiros grupės nėra vienodai lengvai motyvuojamos. Kitas dalykas – finansinis prieinamumas. Organizuojant MVG pagal rinkos dėsnius MVG pasiūlos kokybė priklauso nuo kainos. Todėl išeina taip, kad geresnės kokybės mokymosi galybės tenka turtingesniems, o mažiau pasiturintys turi tenkintis ne tokiomis kokybiškais paslaugomis arba mokytis, pavyzdžiui, vien informaliu būdu. Savaiame suprantama, kad labai skirtingais būdais įgytos žinios negali būti visada vienodai kokybiškos ir todėl būtų gana sunku jas vienodai pripažinti ir įvertinti. Taigi kyla grėsmė, kad vykstant MVG plėtrai socialinė atskirtis tik didės, o ne mažės, o būtent mažėjimo siekiama MVG. Todėl lygių galimybių principui užtikrinti Europos Sąjungos lygiu reikalingos efektyvios priemonės.

1.1.2.2. ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS

Kalbant apie konkrečias MVG įgyvendinimo priemones, tai pirmiausia vėlgi derėtų akcentuoti, kad atsakomybė už MVG organizavimą, turinį ir finansavimą priklauso šalims narėms. Esančios ES priemonės šioje srityje turėtų būti traktuojamos kaip pagalba šalims tiek kalbant apie finansavimą, tiek informavimo apie esamą padėtį priemones, turinčias padėti šalims narėms bendradarbiauti ES lygiu bei mokytis vienai iš kitos. Taip pat ES veikia kaip paskatinamasis veiksnys bei nurodo tam tirus kryptis, į kurias šalys narės turėtų orientuotis įgyvendindamos MVG.

ES skatina šalis nares imtis tam tikrų veiksmų jau minėtose Lisabonos, Feiros, Stokholmo tarybose. Būtent Feiros Tarybos išvadose skatinamas strategijų ir priemonių įvairiais lygmenimis kūrimas, ko pasekoje atsirado ir Lietuvos nacionalinė MVG užtikrinimo strategija. Tačiau ES šalis nares ne tik skatina įgyvendinti MVG vadovaujantis aptartais principais, bet suteikia tam tikrą pagalbą skatindama naudotis ES esamais instrumentais. Strategijoms įgyvendinti ES šalims narėms suteikiamos tam tikros priemonės. Pagrindines jų galima būtų suskirstyti į: finansines, gerinančias prieinamumą, skaidrumą, kokybę.

Europos Sąjungos teikiamų finansinių priemonių svarba yra neabejotina. Svarbiausią vaidmenį MVG finansavime atlieka Europos Socialinis Fondas (ESF). Dabartiniu laikotarpiu iš jo skiriama 62% bendrų išlaidų priemonėms gerinančioms gebėjimus įsidarbinti, kas siejama ir su MVG, kaip jau buvo aptarta anksčiau, o 20% yra skirta grynai MVG. Be to, 8% nuo bendros savo veiklos Europos Investicijų Bankas taip pat skiria žmogiškojo kapitalo plėtrai (Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2004b, p.16). Komisija Europos Investicijų banko prašo paremti MVG, pavyzdžiui kuriant infrastruktūrą, švietėjų rengimui, rengiant vietos mokymosi centrus, įsigyjant reikiamas priemones, mokymosi programas įmonėse.

Kalbant apie priemones prieinamumo prie MVG galimybių gerinimui, pirmiausia derėtų paminėti eMokymosi iniciatyvą. Jos tikslas pakelti ES gyventojų skaitmeninio raštingumo lygį. MVG atžvilgiu ši iniciatyva turėtų pagerinti mokymosi prieinamumą visiems (Europos Bendrijų Komisija, 2001, p.31). MVG prieinamumo kontekste svarbus vaidmuo atitenka orientavimui ir konsultavimui. ES deklaruoja, kad reikalinga ruošti konsultantus, kurie būtų susipažinę ne tik su savo, bet ir kitų šalių mokymosi galimybėmis ir darbo rinka, o konsultavimui reikalingas interneto portalas apie MVG galimybes Europos Sąjungoje, reikalinga įtraukti visų galimų veikėjų dalyvavimą, apjungti visus tinklus ir struktūras skirtas informavimui, konsultavimui ir orientavimui (Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2001, p.19). Pirmiausia atsirado Europos mokymosi tinklų sąsaja, kuri kartu su EURES duomenų baze teikė piliečiams lengvai pasiekiamą informaciją apie darbus ir mokymosi galimybes visoje Europoje. 2003 m. kovą komisija įkūrė interneto portalą PLOTEUS, kuris dalinai perėmė EURES duomenų bazės

funkcijas. Dabar PLOTEUS portale teikiama informacija apie mokymosi galimybes, o EURES – apie galimybes įsidarbinti visoje Europos Sąjungoje (Europäische Kommission, 2003, p.5).

Skaidrumą MVG sistemoje užtikrinantys instrumentai – tai priemonės, padedančios įvertinti skirtingose šalyse, skirtingais laikotarpiais įgytas žinias tiek darbo rinkoje, tiek švietimo sistemoje, o taip pat užtikrinančios mokymosi tęstinumą. Formaliojo mokymosi srityje yra sukurtos europinio lygio pasiekimų įvertinimo sistemos ECTS (aukštojo mokslo sistemoje) ir ECVET (profesinio mokymo sistemoje). Pagal tą patį principą ketinama sukurti ir platesnę integruotą pasiekimų įvertinimo sistemą, kuri apimtų visas mokymosi formas: formalų, neformalų, informalių mokymąsi (Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2005, p.36).

2005 metų sausį įvestas naujasis Europass, kuris apjungia visus Europos dokumentus, skirtus kvalifikacijų skaidrumui Europos Sąjungoje užtikrinti. Naujasis Europass supaprastina žmonėms savo mokymosi pasiekimų pateikimą mokymo įstaigoms bei darbdaviams. Europass CV ir Europass kalbų pasą asmenys gali užsipildyti patys, o Europass pažymėjimo priedėlį, diplomo priedėlį ir mobilumo dokumentą išduoda atitinkamos institucijos (Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2005, p.37).

Bene pati svarbiausia problema, kurią savomis priemonėmis siekia spręsti ES, yra tam tikro MVG kokybės lygio išlaikymas Europos Sąjungos lygiu. Pastebima, kad nors kitos šalys jau ir anksčiau turėjo MVG strategijas, bet praktinis įgyvendinimas tėra mažai pažengęs. Taigi nepakanka vien formaliu lygiu, kaip pavyzdžiui leidžiant strategijas, įgyvendinti MVG. Kad galima būtų nustatyti realią pažangą daromą MVG srityje jau nuo 2001 m. yra siūlomi įvairūs rodikliai. 2001 m. buvo nustatyti trys tokie rodikliai: investicijos, dalyvavimas ir iškritę iš mokymosi proceso asmenys. Vėliau atsirado ir kitokių rodiklių, pvz.: įmonės dalis asmens išlaidose, skirtose MVG, dalis skirta mokymuisi namų biudžete, besimokančiųjų dalis vienoje srityje, mokymasis įmonėje pagal mokymosi formas, mokinių skaičius vienam kompiuteriui su internetu. Taip pat yra nuolat skatinami kokybiniai ir kiekybiniai tyrimai, kad būtų renkami duomenys apie vertinimą, pripažinimą, informavimą, koordinavimą, orientavimą, švietėjų ruošimą ir t.t. (Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2001, p.28). Europos Komisijos pranešime „Sukurti Europos mokymosi visą gyvenimą erdvę“ kalbama apie Komisijos ketinimus sukurti informacijos tinklą – MVG duomenų banką, kur būtų kaupiami duomenys apie geriausius pavyzdžius, įvairią patirtį ir t.t. 2003 m. balandį startavo komisijos iniciatyva R3L (Regional networks for Life-Long Learning) – 120 besimokančių regionų užmezgė tam tikrus ryšius, kad galėtų pasikeisti žiniomis ir metodais įgyvendinant MVG regioniniu lygmeniu (Europäische Kommission, 2003, p.5).

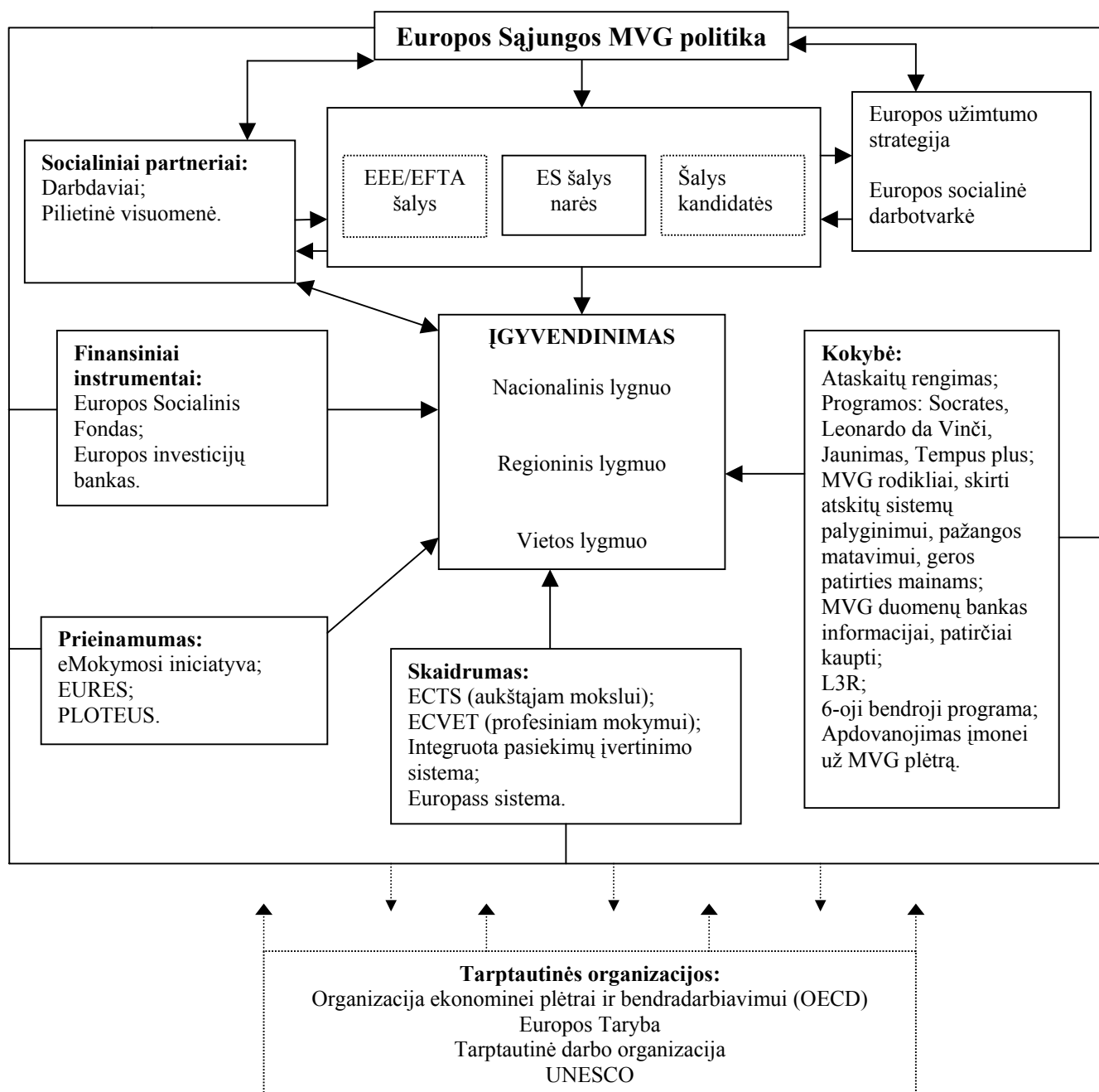
Tokios mobilumo skatinimo priemonės, kaip Leonardo da Vinči ir Socrates programos taip pat prisideda prie geros patirties sklaidos, o tuo pačiu ir prie kokybės gerinimo. Tokios

programos yra plečiamos ir vis labiau perorientuojamos į MVG, o ne į tam tikrą mokymosi grandį. Nuo 2006 m. bus vykdoma „integruota programa“, kuri apims Comenius, skirtą mokykliniam švietimui, Erasmus, skirtą akademiniam mainams, Leonardo da Vinči, skirtą profesiniam mokymui, ir Grundtvig, suaugusiųjų švietimui. Šias keturias programas horizontaliai kerta dvi kitos programos: viena jų skirta politinių strategijų plėtrai, kalbų mokymuisi, informacinių ir komunikacinių technologijų plėtrai, o antroji – tai Jean'o Monnet programa, siejama su Europos integracijos aspektais (Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2004a, p.18).

Prie kokybės įgyvendinimo priemonių dalinai galima priskirti ir darbdavių, kurie dažnai būna nepatenkinti darbuotojų kompetencijomis, įtraukimą į MVG įgyvendinimo sistemą. Akcentuojama tai, kad socialiniai partneriai įgyvendinant MVG turėtų prisiimti daugiau atsakomybes. Iškeliamas pasiūlymas, kad darbdaviai skirtų per metus 35 valandas darbuotojų mokymuisi. Centrinis aspektas – siekiama besimokančios organizacijos. Komisija įsteigia prizą pažangiausiai šioje srityje įmonei (Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2001, p.22).

Taip pat šalys narės siekiant MVG kokybės ir esant ribotiems resursams prašomos optimaliai naudoti jau esamas galimybes. Mokyklas, bibliotekas ir pan. reikia naudoti multifunkcionaliai (Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2001, p.22). Komisija be to žada tikrinti įvairaus individualaus finansavimo planus (individualios mokymosi sąskaitos). Siekiama išsiaiškinti, kaip tai įtakoja investicijas ir dalyvavimą MVG. Taip pat remiami moksliniai tyrimai apie MVG naudą, kaštus ir pelningumą. Tam yra skirta 6-oji bendroji programa. Be to tyrinėjami šalių narių duomenys apie mokesčių lengvatas asmeniškai arba per įmonę finansuojant MVG. Tokių tyrinėjimų tikslas – geros patirties identifikavimas ir plėtra (Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2001, p.21).

Bendrą MVG įgyvendinimo ES lygiu sistemą galima būtų pavaizduoti 1 schema. Schemos centre išreikštas santykis įgyvendinant MVG politiką tarp ES ir nacionalinio lygmenų. Toks pavaldumo santykis schemeje grindžiamas tuom, kad ES įpareigoja savo šalis nares, Europos Ekonominės Erdvės, Laisvos prekybos asociacijos nares ir šalis kandidates kurti MVG strategijas, teikti ataskaitas apie pažangą daromą įgyvendinant MVG. Schemos centre tarp atskirų lygmenų: nacionalinio, regioninio ir vietos, nėra išreikšti pavaldumo ryšiai, kadangi, kaip pamatysime vėliau, MVG įgyvendinimas nebūtinai vyksta iš viršaus į apačią, bet dažnai ir iš apačios į viršų. Formuojant MVG politiką tiek nacionaliniu, tiek ES lygiu šį procesą įtakoja darbdaviai bei pilietinė visuomenė lygiai taip pat, kaip jie patys yra šios politikos įtakojami. Jie veikia atskirus MVG įgyvendinimo lygius, o taip pat yra jų veikiami. Dešinėje schemos pusėje

MVG politikos įgyvendinimas Europos Sąjungoje

Šaltiniai: Kommission der Europäischen Gemeinschaften. Arbeitsunterlage der Kommissionsdienststellen. Auf dem Weg zu einem Europäischen Qualifikationsrahmen für lebenslanges Lernen. Brüssel, den 8.7.2005. SEK (2005) 957.

Kommission der Europäischen Gemeinschaften. Mitteilung der Kommission: Die neue Generation von Programmen im Bereich allgemeine und Berufliche Bildung nach 2006. Brüssel, den 9.3.2004. KOM (2004) 156 endgültig.

Kommission der Europäischen Gemeinschaften. Mitteilung der Kommission: Einen europäischen Raum des lebenslangen Lernens schaffen. Brüssel, den 21.11.2001. KOM (2001) 678 endgültig.

Kommission der Europäischen Gemeinschaften. Mitteilung der Kommission an den Rat, das Europäische Parlament, den Europäischen Wirtschafts- und Sozialausschuss und den Ausschuss der Regionen. Bericht über die Umsetzung des Aktionsplans der Kommission für Qualifikation und Mobilität, KOM (2002) 72 endgültig. Brüssel, den 6.2.2004. KOM (2004) 66 endgültig.

pavaizduotas MVG politikos abipusis santykis su užimtumo ir socialine politika. Ši įtaka atsispindi ir priemonėse, pvz. Europass sistema vaidina svarbų vaidmenį ES užimtumo politikoje. Iš kraštų yra apjungiami įvairūs ES instrumentai skirti MVG įgyvendinimui. Europos Sąjungos MVG politika nėra uždara sistema, ji bendradarbiauja su kitomis tarptautinėmis organizacijomis.

Apibendrinant galima pastebėti, kad MVG įgyvendinimo priemonės visų pirma atspindi užimtumo politikos svarbą. Priemonės mokymosi galimybėms užtikrinti galų gale yra skirtos įsidarbinimo bet kurioje ES šalyje gebėjimams gerinti. Todėl visomis priemonėmis siekiama visose šalyse narėse panašaus MVG paslaugų lygio, kuris leistų vienoje šalyje pripažinti kitoje šalyje įgytas kompetencijas, o taip pat daugeliu priemonių skatinamas besimokančiųjų gyventojų mobilumas, kas turėtų tuo pačiu paspartinti ir dirbančių gyventojų mobilumą – darbo jėgos judėjimą iš vietų kur nėra darbo, į vietas, kur jo yra ir kur darbo jėgos trūksta.

1.2. MOKYMOŠI VISĄ GYVENIMĄ ĮGYVENDINIMAS ES ŠALYSE NARĖSE

MVG valstybėse organizuojamas labai skirtingai. Tai visiškai suprantama, kadangi šalys narės šioje srityje turi skirtingą patirtį, priklausančią nuo daugelio priežasčių: socialinių sistemų, ekonominio išsivystymo, technologinės pažangos ir t.t. Risto Rinne savo straipsnyje perteikia Green'o išskiriamus MVG organizavimo modelius (Rinne pagal Green, 2003, p.100):

- valstybės vadovaujamas modelis;
- socialinės partnerystės modelis;
- rinka pagrįstas modelis.

Valstybės vadovujamame mokymosi modelyje esminis vaidmuo priskiriamas valstybei. Ji yra pagrindinė MVG organizatorė ir pagrindinė finansuotoja. Šio modelio atveju atmetamas rinka pagrįstas požiūris, nes pastarasis sąlygoja per mažas investicijas ir nelygybę. Kaip tipiškas šio modelio pavyzdys pateikiama konservatyvi gerovės užtikrinimo sistema Prancūzijoje ir Viduržemio jūros šalyse, kurios vystosi veikiamos Prancūzijos. Taip pat šiam modeliui priskiriamos daugelis šiaurės šalių, išskyrus Daniją (Rinne, 2003, p.100).

Socialinės partnerystės modelis yra tarpinis tarp valstybės ir rinkos vadovujamų modelių. Jame pripažįstama individuali atsakomybė ir pasisakoma už daugialypio atstovavimo, įvairių tarpininkų struktūras ir maksimalų naujų mokymosi technologijų panaudojimą. Šiame modelyje labiau akcentuojamas rinkos apribojimas ir reguliavimo svarba. Tipiškas šio modelio pavyzdys – Vokietija, Austrija, Šveicarija, Danija. Green'o teigimu, „šioms šalims apskritai būdingas aukšto lygio profsajungų judėjimas, senos tradicijos, gyvuojančios amatininkų ir profesinėse organizacijose, sunkiai reguliuojama darbo rinka ir palyginti aukšto lygio socialinė darna“ (Rinne, 2003, p.100).

Rinka pagrįsto modelio atveju besimokanti visuomenė suvokiama kaip pagrindinė visuomenės jėga, vykstant naujų galimybių, partnerystės suklestėjimui, kuri skatina naujos technologijos ir rinkos plėtra. „Individas turi prisiimti pirminę atsakomybę už savo mokymąsi, o vyriausybė žymiai apriboja savo vaidmenį, pasilikdama gynyboje ir nukreipėjo funkcijas“ (Rinne, 2003, p.100). Kaip tipiškas šio modelio pavyzdys yra nurodoma Jungtinė Karalystė. Iš karto galima pastebėti, kad Europos Sąjungos MVG modelis yra labiausiai orientuotas į šį modelį.

Risto Rinne bando Green'o MVG organizavimo modelius derinti su socialinio aprūpinimo sistemomis. Jis remiasi Esping-Andersen'o išskiriamomis sistemomis:

- Liberalios gerovės;
- Korporacine konservatyviaja;
- Periferinio socialinio aprūpinimo;
- Socialine – demokratine.

Liberalios gerovės modelyje privilegijos suteikiamos poreikių pagrindu, o pelno paskirstymas ir socialinio draudimo lygis yra gana žemas, bet visuotinis. Civilinė valdžia atsakinga tik už minimalų pragyvenimo lygį. Pašalpų prašytojams taikomos griežtos sąlygos, tad parama suteikiama tik tiems, kurių pajamos ypač mažos – socialinės atskirties grupėms (Rinne pagal Esping-Andersen, 2003, p.98)

Korporacinio konservatyviojo valstybinės socialinio aprūpinimo sistemos modelio, kuri galima pavadinti katalikiškuoju arba darbo meritokratinio (žmogaus padėtį visuomenėje nulemia jo gabumai), atveju, privilegijų suteikimas yra dažnas, bet susijęs su statusu, profesija ir šeimos padėtimi. Valstybinės socialinio aprūpinimo sistemos apsaugos garantai yra ne tik vyriausybė, bet ir bažnyčia, privačios organizacijos ir šeimos institucija. „Šio modelio krikščioniškai demokratiname branduolyje yra išsiskiriančios tvirtas su lytimi susijęs familianizmas.“ Vyro funkcija – aprūpinti šeimą, moters – būti namų šeimininke (Rinne pagal Esping-Andersen, 2003, p.99).

Panašus ir kartais nuo korporacinio konservatyviojo modelio neatskiriamas yra periferinio aprūpinimo modelis. Pagrindiniai periferinio socialinio aprūpinimo modelio bruožai yra žemas gerovės lygis, žemas bendrasis nacionalinis produktas ir socialinių išlaidų stygius, o tai reiškia akivaizdų dalies gyventojų skurdą. Valstybės remiamoje visuomenės socialinės apsaugos sistemoje gausu spragų, esminis yra bažnyčios, privačių organizacijų ir šeimos kaip pragyvenimo ir gerovės palaikymo garantų vaidmuo (Rinne pagal Esping-Andersen, 2003, p.99).

Šiaurės šalių taikomo socialinio - demokratinio valstybinės socialinio aprūpinimo sistemos modelio atveju didelį vaidmenį vaidina vyriausybė. Taikant šį modelį siekiama socialinių teisių bei paslaugų lygybės. „Pagrindiniai šio modelio bruožai – aktyvi darbo rinkos politika, kurią palaiko visuotinio įdarbinamumo dvasia, plati socialinių paslaugų pasiūla,

visuomeninis sektorius (atsakingas už moterų įdarbinimą) ir ypač - didėjanti lyčių lygybė” (Rinne pagal Esping-Andersen ir Rinne, 2003, p.99).

Risto Rinne bando derinti MVG organizavimo sistemas ir socialinio aprūpinimo modelius. Galima teigti, kad MVG organizavimo modeliai yra neabejotinai sietini su šalių socialinio aprūpinimo sistemomis.

1 lentelė. Esping-Andersen'o suklasifikuotų tradicinių valstybinės socialinio aprūpinimo sistemos modelių ir Green'o išskirtų mokymosi visą gyvenimą organizavimo modelių derinys

Socialinio aprūpinimo sistemos modelis	Mokymosi visą gyvenimą organizavimo modelis
Šiaurės šalių socialinio aprūpinimo sistemos modelis	Valstybės vadovaujamas MVG organizavimo modelis
Periferinis socialinio aprūpinimo sistemos modelis	
Konservatyvusis socialinio aprūpinimo sistemos modelis	Socialinės partnerystės MVG organizavimo modelis
Liberalusis socialinio aprūpinimo sistemos modelis	Rinka pagrįstas MVG organizavimo modelis

Šaltinis: Rinne, Risto. Besimokančios visuomenės link // Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos – 2003, Nr.6. P.100.

Tačiau tokį suskirstymą derėtų vertinti kaip gana lanksčią sistemą, nes pavyzdžiui, kaip buvo minėta, Danija nepriskiriama valstybės vadovujamam MVG organizavimo modeliui, nors priklauso Šiaurės šalių socialinio aprūpinimo sistemos modeliui. Prancūzija priklauso valstybės vadovujamam MVG organizavimo modeliui, tačiau pagal socialinio aprūpinimo sistemos modelį ji yra konservatyviojo socialinio aprūpinimo šalis. Viduržemio jūros valstybės pagal mokymosi organizavimo modelį priskiriamos į vieną grupę su šiaurės šalimis, tačiau priklauso periferinio socialinio aprūpinimo sistemai. Todėl į tokį modelių priskyrimą vieni kitiems nederėtų žiūrėti itin griežtai ir galima teigti, kad socialinio aprūpinimo modelis nebūtinai lemia MVG organizavimo modelį. Taip pat toks pat MVG organizavimo modelis nebūtinai lemia vienodą sėkmę: akivaizdu, kad šiaurės šalyse valstybė vadovauja gerai, o Viduržemio jūros šalyse ne taip sėkmingai.

MVG su tarpasmeniniu pasitikėjimu sieja John'as Field'as. Taip jis suskirsto Europą į keletą grupių: viename gale yra Skandinavijos šalys, kur tiek asmeninis pasitikėjimas, tiek mokymasis yra aukštame lygyje, o kitame gale – postkomunistinės šalys, kur tiek mokymasis tiek pasitikėjimas vieni kitais yra labai menki. Tarp šių dviejų grupių jis įterpia dar dvi: pietų Europa – žemiau vidutinio lygio abiejose srityse ir kontinentinės Europos valstybės kaip Vokietija, Prancūzija, Beneliukso šalys ir kt. – abi sritys virš vidutinio lygio. Prie pastarosios grupės jis taip pat priskiria ir Airiją. Kaip iškrentančią iš šios sistemos jis išskiria Didžiąją Britaniją, kur pasitikėjimas yra tik šiek tiek didesnis už vidutinį, tačiau aktyvumas mokantis prilygsta Skandinavijos šalims. Taip pat jis pastebi, kad pilietiškai aktyvūs dalyvauja mokymosi

procesu daug aktyviau, todėl kyla klausimas – kas pirmiau: aktyvus visuomenės pilietis, ar besimokantysis? (Field, 2005 // http://www.infed.org/lifelonglearning/social_capital_and_lifelong_learning.htm). Tikslas, kurį MVG pagalba ES nori pasiekti, pats gali būti pirminė MVG plėtros sąlyga.

Grįžtant prie Rinne pateiktos schemos, matome, kad gana paprasta, Field'o išskirtas grupės priskirti prie socialinio aprūpinimo ir MVG organizavimo modelių. Klausimas iškiltų, prie kurio MVG organizavimo modelio derėtų priskirti Vidurio ir Rytų Europos valstybes? Esping-Andersen'o teigimu, Vidurio ir Rytų Europos valstybės, kurdamos savo gerovės valstybes seka liberaliaja strategija (Esping-Andersen, 2001, p.20), tačiau jokia būdu negalima teigti, kad šiose šalyse jau yra išsiplėtojęs rinka pagrįstas MVG modelis. Šias šalis derėtų statyti greta Viduržemio jūros valstybių, kur MVG organizavimo modelis iš po Sovietų Sąjungos laikotarpio tebėra iš esmės valstybės vadovaujamas ir dabar MVG sistemą stengiamasi organizuoti per Europos Sąjungos MVG principus ir priemones, kurie, kaip jau minėta anksčiau, remiasi neoliberalizmo idėjomis. Verta atkreipti dėmesį, kad Field'o išskirtos grupės labiau leidžiasi susiejamos su socialinio aprūpinimo sistemomis, o ne Green'o išskirtais MVG organizavimo modeliais.

Taip pat reikia suprasti, kad kaip ir bet kokie kiti teoriniai modeliai, taip ir MVG modeliai gryni praktikoje neegzistuoja ir kuo toliau, tuo labiau jie vienas su kitu susilieja. Pavyzdžiui, skyriuje prieš tai buvo užsiminta, kad ES įgyvendinant MVG vadovaujasi principu, keistis geriausia patirtimi. Tai veda prie to, kad MVG modeliai visose ES šalyse pamažu supanašėja. Toliau bus analizuojamas MVG organizavimas atskirose ES šalyse narėse senbuvėse, kas padės išsiaiškinti, ar išskiriami modeliai tikrai egzistuoja praktikoje.

1.2.1. MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ ĮGYVENDINIMAS ES VALSTYBĖSE SENBUVĖSE

Šioje dalyje MVG įgyvendinimas analizuojamas daugiausia remiantis Europos Komisijos pranešimu apie daromą šalių narių pažangą šalyse narėse įgyvendinant MVG.

MVG Europos Sąjungos šalyse senbuvėse traktuojamas kaip pamatinis principas, tačiau konkrečiai su juo siejamų įstatymų beveik nėra. Daugelis šalių pažymi MVG svarbą užimtumo politikoj (Europäische Kommission, 2003a, p.12).

Senosioms šalims narėms būdinga tai, kad svarbų vaidmenį įgyvendinant MVG vaidina pilietinės visuomenės organizacijos, bažnyčios, socialinių partnerių organizacijos. Tačiau pagrindine varomąja proceso jėga yra įvardijamas individas. Ypač savo dokumentuose tai akcentuoja Skandinavijos šalys (Europäische Kommission, 2003a, p.13). Suprantama, kad jau turint tokią pilietiškai aktyvią visuomenę yra gana paprasta orientotis į individo poreikius,

kuriuos jis jau yra suformulavęs. Todėl galima suprasti, kodėl kitų šalių dokumentuose individo, kaip varomosios jėgos vaidmuo nėra akcentuojamas.

Galima pastebėti, kad dažnai iš principo skiriasi MVG traktavimas šiaurės ir pietų Europos šalyse: tuo tarpu kai skandinavai kaip esminį elementą iškelia suaugusiųjų teisę į mokslą, darbuotojų atostogas mokymuisi, pasisako už neformalaus ir informalaus mokymosi pripažinimą, Italija ir Portugalija reformuoja savo švietimo sistemas užtikrindamos teisę į mokslą iki 18 metų. Tai atspindi visiškai skirtingus to paties MVG organizavimo modelio įgyvendinimo principus, kurie duoda ir visiškai skirtingus rezultatus. Didžioji Britanija šiame kontekste labiau akcentuoja geresnio prieinamumo galimybes ir didesnę mokymosi pasiūlą, kas leidžia atpažinti rinka pagrįsto MVG modelio bruožus. Augančią švietimo paslaugų rinką Vokietijoje valstybė reguliuoja siekdama užtikrinti pasiūlos kokybę, o tuo tarpu viskas Prancūzijoje vis labiau atiduodama į privačias rankas (Europäische Kommission, 2003, p.14). Tokie skirtumai parodo, kad Green'o išskirti MVG organizavimo modeliai šalyse iš tikro dar egzistuoja.

Europos Komisija pastebi, kad istoriškai susiklosčius sistemoms, kai už mokymąsi yra atsakingos dvi ar daugiau ministerijos, koordinavimas reikalauja didesnių pastangų, tačiau valstybės sėkmingai įsivedinėja mechanizmus padedančius šiuos sunkumus įveikti. Be to, koordinavimą tarp ministerijų pagerina ES iniciatyvos (Europäische Kommission, 2003a, p.15).

Galima pastebėti, kad šalys senbuvės MVG procesus stengiasi išjudinti iš apačios remiantis decentralizacija: Vokietijoje mokymosi pasiūla organizuojama regioniniu lygiu, Prancūzijoje sukurtas regioninių technikos platformų konceptas, apimantis mokymo įstaigas, tyrimų centrus ir įmones, o taip pat ir Austrijoje stiprinami ryšiai tarp švietimo įstaigų ir regioninių įmonių. Orientavimo tarnybos Anglijoje yra svarbus elementas kuriant partnerystes tarp organizacijų (Europäische Kommission, 2003, p.16).

Leiboristų vyriausybė Britanijoje iš pagrindų ėmėsi keisti buvusią tęstinio mokymo sistemą su tikslu skatinti MVG kultūros įsivyravimą. Šiam tikslui profesinės sąjungos yra labiau įtraukiamos į tęstinio mokymosi organizavimą ir gauna reklamos bei konsultavimo užduotis. Pagal „Union Learning Fund“ programą remiamas asmenų rengimas (Union Learning Representatives), kurie būtų atsakingi už mokymosi galimybių dirbantiesiems siūlymą, ryšių užmezgimą su mokymo organizacijomis ir įmonėmis, o taip pat su darbdaviais derėtusi dėl mokymosi įmonėse. Sukurta sistema „Learndirect“ – tai tinklas vietos informavimo ir konsultavimo centrų, kuriais gali naudotis tiek įmonės, tiek individai, taip pat tie, kurie atsakingi už mokymosi centrus skirtus mokymuisi, parentu kompiuteriu ar nuotoliniam mokymuisi (Heidemann, 2001, p.9).

Ypač Danijoje akcentuojamas viešųjų bibliotekų vaidmuo. Jos – vieta prieinama kiekvienam. Liuksemburge sukurtas interneto centrų tinklas suaugusiųjų mokymui. Jie yra

kiekvienoj bendruomenėj ir veikia bendradarbiaujant ministerijoms, viešosioms įstaigoms, privatiems susivienijimams (Europäische Kommission, 2003a, p.16). Beveik visos šalys deklaruoja turinčios tam tikrus suaugusiųjų mokymo centrus. Išskirtinis yra Austrijos pasisakymas už mokyklų kaimeliuose išlaikymą, kas reiškia pasipriešinimą racionalizavimo tendencijoms kitur. Tai pagerina kaimelių gyventojų prieinamumą prie mokymosi galimybių.

Senosios šalys labai akcentuoja aktyvų socialinių partnerių vaidmenį tiek mokymo iniciatyvose, tiek sprendžiant valstybės užimtumo politikos klausimus. Prancūzija, Italija, Austrija pateikia pavyzdžius, kaip bendradarbiauja švietimo įstaigos ir pramonė ugdant aukštos kvalifikacijos darbuotojus. Taip pat bendradarbiavimas skatinamas ir tarp įvairių švietimo lygių lengvinant pereinamumą tarp jų. Įdomu tai, kad daugelis šalių skatina piliečius siekti aukštojo mokslo (Europäische Kommission, 2003a, p.18). Galima būtų dalyti išvadą, kad tokioms šalims gresia asmenų turinčių aukštąjį išsilavinimą perteklius, tačiau lygiai taip pat jose yra populiarinamas ir profesinis mokymas, bei tam egzistuojančios orientavimo sistemos padeda žmonėms įvertinti savo polinkius, galimybes ir apsispręsti.

Finansavimo problemos yra sprendžiamos gana įvairiai. Pietų Europos šalys dažnai pažymi įvairius mokymus vykdančios ES struktūrinių fondų pagalba, Anglijoje ir kitose šalyse iškeliamas darbdavio vaidmuo rūpinantis savo darbuotojų kompetencijų gerinimu. Taip pat kai kurios šalys įstatymiškai įtvirtina valandų skaičių per metus, kurį turėtų gauti kiekvienas dirbantysis. Visos valstybės sutinka, kad jos turi finansuoti bendrąjį lavinimą ir pirminį profesinį mokymą, nekvalifikuotų bedarbių mokymą, tačiau nuomonės išsiskiria, kai kalbama apie tęstinį mokymą. Už finansavimą šiuo atveju vis daugiau atsakomybės tenka įmonėms ir patiems asmenims (Europäische Kommission, 2003a, p.27). Tačiau daugelis šalių turi finansinių priemonių skatinti žmonių ir įmonių investicijas į mokymąsi.

Dieter'is Dohmen'as teigiama, kad Vokietijoje individualus mokymasis remiamas valstybės tik labai ribotai: per Liaudies aukštąsias mokyklas (Volkshochschulen) arba bedarbių mokymąsi. Jei mokymasis yra finansuojamas privačiai, valstybė finansiškai prisideda per pajamų mokestį, turintieji mažesnes pajamas turi mažiau mokėti ir t.t. 46% MVG išlaidų finansuoja valstybė, 26 % įmonės ir 28 % privatūs asmenys. Kai mokomasi visą darbo dieną lėšos yra skiriamos ir pragyvenimui: 60% lėšų skiria valstybė, 40% tenka iš įmonės. Bedarbystės atveju besimokančiojo pragyvenimu taip pat rūpinasi valstybė (Dohmen, 2004, p.17).

Švedijoje, kaip ir daugelyje šalių, visoje šalyje įvesta mokymosi sąskaitų sistema. Pagal ją turi būti atidaromos taupomosios sąskaitos bankuose, fonduose, draudimuose. Valstybės parama susideda iš to, kad besimokantieji yra atleidžiami nuo tam tikrų mokesčių, taupymo laikotarpiu taip pat yra skiriamos tam tikros sumos, o taip pat premijos perkant tam tikras mokymo paslaugas. Darbuotojai gali tam tikrose pajamų ribose per metus sutaupyti

neapmokestinamus 4500 Eurų. Per metus nuolat sutaupant mažiausiai 300 Eurų teikiama bazinė paskata tokiai pačiai sumai. Taip pat ir darbdaviai gali mokėti įnašus, o jiems taikomos mokesčių lengvatos. Mokymo paslaugų trunkančių mažiausiai 5 dienas pirkimas yra apmokestinamas, tačiau yra teikiama „kompetencijos premija“, kuri priklauso nuo mokymosi trukmės ir pobūdžio (Heidemann, 2001, p.4).

Kalbant apie mokymosi galimybių prieinamumą, visos šalys akcentuoja specialias iniciatyvas atskirties grupėms, moterims (ypač Vokietijoje, Graikijoje, Belgijoje, Austrijoje – tai šalys, kuriose pagal Esping-Andersen'o socialinio aprūpinimo modelius moteris užima namų šeimininkės vietą. Sekant Šiaurės šalių pavyzdžiu MVG dėka moteris stengiamasi integruoti į darbo rinką). Mokymosi iniciatyvos vyresniems piliečiams daugiausia vykdomos per socialinio fondo paramą (Europäische Kommission, 2003a, p.34). Tai parodo, kad pačios valstybės į vyresnio amžiaus žmonių mokymą linkusios investuoti mažiau.

Komisija pastebi, kad pilnai sukurtos orientavimo sistemos bet kokio amžiaus žmonėms Europoje dar nėra, tačiau tam tikros šalys pateikia tokios sistemos užuomazgas: Austrijoje yra suaugusiųjų mokymosi konsultantai ir darbo informaciniai centrai, kurie siūlo ir tam tikrus kursus; Italijoje egzistuoja sistema susidedanti iš privačių ir valstybinių orientavimo centrų (Europäische Kommission, 2003a, p.34).

Kuriant mokymosi kultūrą Europos Sąjungoje tam tikros šalys įgyvendina konkrečias programas. Mokymuisi skatinti Danijoje 2002 m. buvo organizuota televizijos kampanija. Daugelyje šalių yra organizuojamos tam skirtos mugės, mokymosi savaitės, universitetuose organizuojami visuomenei atviri užsiėmimai. Taip pat mokymosi motyvacijai didelę reikšmę turi kompetencijų pripažinimas. Net ir senosiose ES valstybėse šioje srityje daromi pirmieji žingsniai. Verta paminėti Prancūzijoje egzistuojančią sistemą, pagal kurią kas penki metai galima reikalauti įvertinti darbe įgytas žinias (Europäische Kommission, 2003a, p.36).

Apibendrinant galima pastebėti, kad MVG įgyvendinimo modeliai visose valstybėse senbuvėse yra šiek tiek supanašėję, kadangi vadovaujamosi tomis pačiomis ES rekomendacijomis ir įgyvendinimo principais. Pozicijos labiausiai išsiskiria akcentuojant skirtingus dalykus kaip esminius, kai Viduržemio jūros valstybės vis dar labiau akcentuoja jaunimo mokymosi galimybes, o Šiaurės šalys dėmesį sukonzentruoja į besimokantį suaugusįjį. Taip pat galima būtų išskirti tendenciją, kad Šiaurės šalys, o ypač Suomija, labiau atkreipia dėmesį į aukštąjį mokslą, siūlant universitetuose visuomenei atvirus užsiėmimus ir pan., kas byloja apie didesnę saviugdos poreikį, nors prisitaikymas prie darbo rinkos irgi lieka svarbus. Kontinentinė Europa ypatingai daug dėmesio skiria profesiniam mokymui. Didžioji Britanija taip pat MVG labiau siekia kreipti rinkos pusėn – pagrindinis dėmesys skiriamas prieinamumo gerinimui teikiant informaciją apie esančias galimybes.

1.2.2. MOKYMOŠI VISĄ GYVENIMĄ ĮGYVENDINIMAS NAUJOSIOSE ES VALSTYBĖSE

Peter'is Rado, analizavęs Vidurio ir Rytų Europos švietimo kaitą po Sovietų Sąjungos žlugimo, teigia, kad „visos modernizavimo bangos šiame regione paprastai vykdavo pagal tam tikru modeliu grindžiamą logiką” (Rado, 2003, p.17). Tai reiškia, kad jau nuo paskutinio praeito amžiaus dešimtmečio pradžios visas šių šalių dėmesys yra skiriamas Europos standartams. Taip pat ir MVG standartams. Ir iš tiesų, susidaro įspūdis, kad naujosios šalys narės besitaikydamos prie Europos Sąjungos MVG standartų, visą sistemą kuria iš naujo, nors, žinoma, tose šalyse ir anksčiau buvo tiek suaugusiųjų švietimas, tiek profesinis orientavimas ir pan. Paprasčiausiai visiškai pasikeitus santvarkai šioms valstybėms per trumpą laiką teko taikytis prie rinkos ekonomikos, o tai visiškai keičia MVG sampratą, finansavimą, prieinamumą ir t.t.

Europos Komisija pastebi, kad politiniuose šių valstybių dokumentuose formalus mokymasis vis dar yra svarbesnis nei profesinių kompetencijų įgijimas. Koordinavimas ir ryšių kūrimas tarp atskirų lavinimosi kelių, įtraukiant ir neformalųjį bei informaliųjį mokymąsi, dar nėra pakankamai išplėtotas. Apie tai liudija sunkumai gerinant profesinį konsultavimą ir orientavimą, kuriant bendradarbiavimą tarp atskirų struktūrų, o taip pat daroma maža pažanga anksčiau įgytų žinių pripažinimo įgyvendinime. Valstybės labiau koncentruojasi ties perėjimo iš formaliojo mokymosi sistemos į profesinį gyvenimą palengvinimo, kas vėl gi liudija formaliojo mokymosi prioritetus, nes nedaug dėmesio yra skiriama jau dirbančių asmenų lavinimui. Bendradarbiavimas tarp ministerijų MVG srityje vertinamas kaip nepakankamas, o MVG koordinavimas pasibaigus po MVG memorandumo organizuotam konsultaciniam procesui, taip pat baigėsi (Europäische Kommission, 2003b, p.4). Tai paliudija tik tai, kad pačios šalys neįveda konkretaus MVG plėtros poreikio, o imasi veiksmų tik paragintos.

Pirmiausia naujosiose ES valstybėse narėse pastebimi tokie trūkumai, kaip per mažas socialinių partnerių vaidmuo, nekalbama apie pagalbą mokantis darbo vietoje, per mažai dėmesio skiriama priemonėms skatinančioms privačias investicijas į MVG, per lėtai vyksta naujų finansavimo mechanizmų plėtra, trūksta rimtų paslaugų gerinant profesinio mokymo kokybę, ir apskritai – profesinis mokymas turi blogą įvaizdį. Dėl paskutinės priežasties susidaro tam tikros disproporcijos tarp profesinį ir aukštąjį išsilavinimą turinčių darbuotojų ir šalių darbo rinkos susiduria su darbininkiškų specialybių kvalifikuotos darbo jėgos trūkumu. Taip pat įvardijama, kad šalyse per maža žmonių motyvacija mokytis (Europäische Kommission, 2003b, p.4).

Tačiau skatinamos Europos Sąjungos šios šalys imasi veiksmų: MVG principai įtvirtinami per naujus švietimo įstatymus ar jų pataisas, nuo pat pradžių intensyviai vykdomi veiksmai informacinių ir komunikacinių technologijų srityje. Valstybėse, kur stiprūs regionai, bandoma juos įtraukti į prioritetų formavimą, kartu sprendžiami finansavimo, profesinio

mokymo klausimai, tačiau regionų bendradarbiavimas su nacionaliniu lygmeniu vyksta gana sunkiai (Europäische Kommission, 2003b, p.6).

Aktyviausiai MVG srities imasi švietimo ministerijos ir darbo ministerijos. Taip pat bendradarbiaujama su regioninės plėtros ministerijomis ar nacionalinėmis agentūromis bei ūkio ministerijomis. Kelias ministerijas apimantis koordinavimas daugelyje šalių sukelia problemų. Kai kurios šalys tokias problemas bando spręsti kurdamos tam tikras tarnybas ir pan. Pagal poreikius sudaromos tarpministerinės ad-hoc darbo grupės. Socialinių partnerių dalyvavimas MVG klausimuose Komisijos vertinamas vis dar kaip gana formalus (Europäische Kommission, 2003b, p.7).

Nemažai buvo padaryta skatinant partnerystes vietos lygiu, bet tokios iniciatyvos labai priklauso nuo veikėjų kompetencijos ir bendradarbiavimo kokybės, o to pasiekti kol kas nepavyko. Kai kurios šalys įsteigė specialius centrus – tai regioniniai mokymo centrai, turintys atlikti MVG siūlytojų ir katalizatoriaus vaidmenį. Taigi matome, procesą bandyta kaip ir senosiose ES šalyse narėse išjudinti decentralizuotai iš apačios. Kai kur netgi atsirado konsultavimo ir orientavimo centrai suaugusiems (Europäische Kommission, 2003b, p.8).

Visose šalyse buvo įkurtos trišalės tarybos, turinčios vyriausybėms ar ministerijoms patarti tęstinio ar profesinio mokymo klausimais. Jos taip pat dalyvauja kuriant politinius dokumentus, veiksmų planus, strategijas, tačiau pripažįstama ir tai, kad lemiamą vaidmenį vis tiek vaidina vyriausybė, o tuo tarpu socialinių partnerių vaidmuo yra labai ribotas. Socialinius partnerius taip pat bandoma įtraukti kuriant finansavimo sistemas tęstiniam mokymuisi, kuriant nacionalines profesinio mokymo sistemas. Kalbant apie kuriamas MVG finansavimo sistemas reikia pabrėžti, kad didelį vaidmenį čia vaidina ES parama. Svarbų vaidmenį atlieka nevyriausybinės organizacijos, veikiančios suaugusiųjų mokymo srityje. Jos dažnai suvienija partnerius iš skirtingų sričių (Europäische Kommission, 2003b, p.9-11).

Mokymosi įstaigos yra skatinamos dalyvauti įvairiuose su MVG susijusiuose projektuose. Kai kurios labai aktyviai dalyvauja ES Leonardo da Vinči ir Socrates projektuose. Taip pat universitetai vis labiau atviresni darosi visuomenei: siūlo tęstinio mokymosi galimybes, inicijuoja trečiojo amžiaus universitetus garbaus amžiaus žmonėms. Taip pat ir mokyklos tampa neformalaus mokymosi centrais siūlančiais tam tikras mokymosi galimybes, informacinių ir komunikacinių technologijų mokymus (Europäische Kommission, 2003b, p.11).

Veikiant rinkos dėsniams mokymosi galimybių pasiūla natūraliai išauga ir valstybėse trūksta duomenų bazės, padedančios joje susigaudyti. Žinoma tokios bazės yra kuriamos, bet jos dar ne pilnai veikia. Be informavimo apie mokymosi galimybes rūpinamasi ir fiziniu prieinamumu, bet čia jau šalys narės savo teikiamose ataskaitose kalba tik apie iniciatyvas skirtas moksleiviams ir profesinių mokyklų mokiniams. Taip pat kaip ir pietų Europoje ilginamas

privalomojo mokymosi laikas, kuo siekiama prailginti moksleivių buvimą mokymosi sistemoje laiką taip užtikrinant mokymosi tęstinumą. Siekiant pagerinti suaugusiųjų prieinamumą prie mokymosi galimybių mokyklose ir profesinėse mokyklose Estijoje sukurta sistema, pagal kurią suaugusieji mokosi ne metais, o temomis. Taip jie gali patys nuspręsti per kiek laiko jie įgis tam tikrą profesiją (Europäische Kommission, 2003b, p.12-13). Daugelyje valstybių veikia nuotolinis mokymas.

Taip pat visose valstybėse keičiami mokymosi planai, taip pat suaugusiųjų mokymo planai, siekiant atitikti vietos poreikius. Matome, kaip naujosios ES valstybės skiriasi nuo, pavyzdžiui, Skandinavijos, kur visų pirma yra akcentuojami individo poreikiai. Tai galima paaiškinti tuo, kad naujosios šalys vėlgi kalba apie formalaus mokymosi formą. Mokymosi planai taip pat papildomi bazinėmis kompetencijomis, tokiomis kaip verslumas, kompiuterinis raštingumas ir t.t. Taip pat ir šiose valstybėse rūpinamasi kurti iniciatyvas neįgaliesiems, mažumoms, nekvalifikuotiems suaugusiems ir t.t. (Europäische Kommission, 2003b, p.13).

Pastebima, kad labai mažai yra pažengęs mokymas darbo vietoje. Daugelis darbdavių dar nežiūri į darbuotojų mokymą kaip į investicijas, nors kai kuriose valstybėse finansinių paskatinimo priemonių jau yra. Taip pat ir pavieniai asmenys skatinami mokytis taikant jiems mokestines lengvatas. Svarbų vaidmenį teikiant nemokamus mokymus atlieka ir darbo biržos (Europäische Kommission, 2003b, p.15-16).

Kalbant apskritai apie finansavimą, galima teigti, kad valstybės lėšų švietimui pagal savo biudžetą skiria pakankamai. Be to visos valstybės lėšas dar didina. Pavyzdžiui, Lietuva skiria 6%, Slovakija – 5,6%, tuo tarpu, kai senųjų ES narių skiriama dalis yra vidutiniškai 5% ir jos deklaruoja nesiekiančios šių išlaidų didinti. Paprasčiausiai naujosiose valstybėse labai trūksta privačių investicijų (Europäische Kommission, 2003b, p.21).

Siekiant padidinti motyvaciją mokytis šalys įvedinėja nacionalinius kvalifikacijos standartus, stengiasi gerinti prieinamumą kaimo vietovėse, organizuojant vakarinius kursus, neakivaizdines studijas, modernizuoja orientavimo ir konsultavimo tinklus. Organizuojami motyvaciniai kursai bedarbiams, teikiamos paskolos, stipendijos mokslams. Aukštojo mokslo įstaigos kuriasi mažesniuose miesteliuose. Tačiau pripažįstama, kad kompetencijų pripažinimo sistema daugelyje šalių nėra pakankamai lanksti (Europäische Kommission, 2003b, p.24-31).

Apibendrinant galima teigti, kad MVG sistema Vidurio ir Rytų Europos šalyse dar tik kuriasi. Pradžioje kaip paskatinamoji priemonė jos kūrimui yra reikalinga ES įtaka. MVG poreikis šiuo atveju ateina iš viršaus per ES įtaką, per vyriausybes. Regioniniais lygmenimis dėl visuomenės, kuri dar nėra suformavusi savo mokymosi poreikių, MVG įgyvendinimas vyksta labai lėtai.

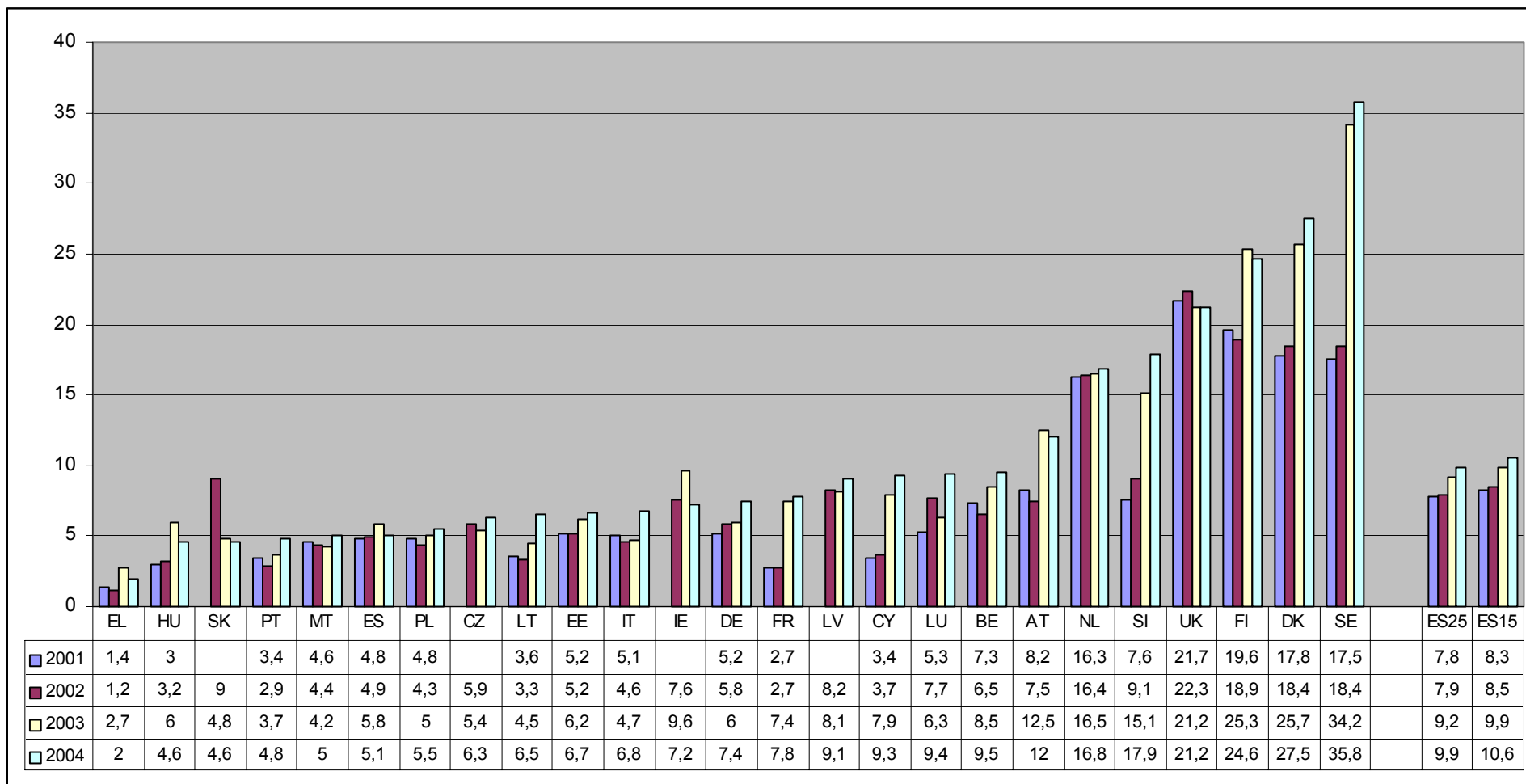
2. ES GYVENTOJŲ DALYVAVIMAS MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ PROCESĖ

2.1. ŠALIŲ NARIŲ GYVENTOJŲ DALYVAVIMO ĮVAIRIOSE MOKYMOSI FORMOSE YPATUMAI

Kaip buvo minėta anksčiau, vienas iš rodiklių vertinančių MVG įgyvendinimą yra gyventojų nuo 25 iki 64 metų dalyvavimas mokymosi procese bet kuria iš mokymosi formų per paskutines keturias savaites – pagal besimokančių asmenų skaičių sprendžiama apie kuriamos MVG sistemos kokybę. Iš politinės perspektyvos MVG srityje dalyvaujančiųjų kvotos didinimas turi būti pagrindinis tikslas. Tai yra rodiklis priklausantis nuo daugybės kitų faktorių. Nors vien kiekybinis dalyvavimo didinimas nėra pakankamas, tačiau tai yra kokybiško proceso pirminė sąlyga (Europäische Kommission, 2002, p.45).

Duomenis apie MVG renkami dvejopi: besimokančiųjų skaičius per metus ir besimokančiųjų skaičius per keturias savaites. Oficialus ES rodiklis yra besimokančiųjų skaičius per paskutines keturias savaites. Numatyta, kad iki 2010 m. vidutinis dalyvavimas MVG Europoje turi būti mažiausiai 12,5% darbingo amžiaus žmonių, t.y. nuo 25 iki 64 metų amžiaus (Kommission der Europäischen Gemeinschaften, 2004b, p.25).

Toliau pateiktame grafike pavaizduoti Eurostato pateikiami duomenys apie besimokančiųjų skaičių ES šalyse pagal ES vertinimo rodiklį 2001-2004 metais. Akivaizdu, kad Skandinavijos šalys šioje srityje lyderiauja, nelabai atsilieka ir Didžioji Britanija. Iš naujų ES šalių narių tarpo didžiausią pažangą yra padariusi Slovėnija, o iš senbuvių mažiausiai mokosi Viduržemio jūros valstybės: Graikija, Portugalija, Ispanija. Kaip matome tokia statistinė situacija atitinka Risto Rinne pateiktas mintis, kad MVG organizavimo modeliai yra susiję su gerovės valstybės modeliu. Akivaizdu, kad šie modeliai įtakoja ir dalyvavimą mokymosi procesuose. Kad tai susiję mes matome tame, kad grafike susidariusios grupės, kur mokomasi mažiau ir kur daugiau, iš dalies atitinka šalių grupes, kurios yra priskiriamos tam tikriems modeliams. Kaip jau pastebėjome, akivaizdžiai išsiskiria to paties MVG organizacinio modelio šalių grupės: šiaurės šalys ir pietinės Europos valstybės (periferinis socialinės gerovės modelis). Skirtumas tarp Švedijos ir Graikijos siekia beveik 18 kartų. Taip pat aukštas pozicijas užima Didžioji Britanija, o kontinentinė Europa: Prancūzija, Vokietija – lyg ir šios eilės viduryje. Įdomu pastebėti tai, kad jas lenkia Latvija. Nevisai duomenys atitinka John'o Field'o teiginius apie Vidurio ir Rytų Europos valstybių pozicijas. Akivaizdu, kad Viduržemio jūros šalys mokosi mažiau nei Vidurio ir Rytų Europos. Tačiau galima pastebėti, kad naujosios šalys narės ES vidutinį dalyvavimo procentą sumažino nuo 10,6% iki 9,9%. Iki 2010 metų užsibrėžtą minimalų vidutinį 12,5%

Suaugusieji, mokęsi bet kokia mokymosi forma Europos Sąjungos šalyse 2001-2004 metais per paskutines 4 savaites, procentais

Šaltinis: http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=de&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C3/C36/em051, prisijungimo laikas: 2005-11-11.

dalyvavimą dabar jau yra pasiekusios tik šešios šalys: Švedija, Danija, Suomija, Didžioji Britanija, Slovakija ir Nyderlandai. Pusės procento pagal 2004 metų duomenis trūksta Austrijai.

Lietuva pagal dalyvavimą MVG procesuose priklauso mažiau besimokančiųjų grupei, tačiau Lietuvoje šioje srityje daroma didelė pažanga. Jeigu 2001 metais mokėsi 3,6% gyventojų, tai 2004 metais šis skaičius beveik padvigubėjo ir pasiekė 6,5%. Pagal 2004 metų duomenis Lietuva lenkia Viduržemio jūros valstybes išskyrus Kiprą ir Italiją. Lyginant Lietuvos situaciją su kitų naujų ES narių, Lietuva nusileidžia Estijai, Latvijai, Kiprui ir Slovėnijai. Pagal 2004 metų duomenis Lietuvai iki ES25 vidurkio trūksta 3,4%. Iki 2010 norint pasiekti minimalų siekiamą ES vidurkį, besimokančiųjų skaičius turėtų padidėti 6%, o tai reiškia, per ateinančius 5 metus besimokančiųjų turėtų atsirasti beveik dvigubai daugiau.

Duomenys apie besimokančiųjų skaičių per keturias savaites skiriasi nuo duomenų apie besimokančiuosius per metus. Šiais metais Eurostatas pateikia išsamius duomenis apie dalyvavimą MVG per 2003 metus. Pagal šiuos duomenis 2003 metais dvidešimt penkiose dabartinėse ES valstybėse mokėsi 42% gyventojų ir atitinkamai nesimokė 58%. 4,4% visų gyventojų mokėsi formaliai, 16,5 % mokėsi neformaliai ir kas trečias žmogus sakėsi mokėsis informaliuoju mokymosi būdu. Skirtumai tarp šalių labai dideli: per metus daugiausia mokėsi Austrijos gyventojų (89%), o mažiausiai Vengrijos (12%). Vertinant šalių duomenis, šalis nars galima būtų suskirstyti į tris grupes: mokėsi mažiau nei 1/3 gyventojų (Vengrija, Graikija, Ispanija, Lietuva, Čekija, Lenkija, Estija), mokėsi tarp 1/3 ir 2/3 gyventojų (Kipras, Didžioji Britanija, Nyderlandai, Belgija, Vokietija, Portugalija, Latvija, Italija, Prancūzija, Malta, Slovakija), mokėsi daugiau nei 2/3 gyventojų (Švedija, Suomija, Danija, Liuksemburgas, Slovėnija, Austrija). Kaip matome, vertinant besimokančiųjų skaičių per metus, šalys jau atsidurtų kitose diagramos vietose. Tai byloja apie labai skirtingą mokymosi trukmę šalyse. Bet tendencijos iš principo sutampa abiem atvejais: Skandinavijos šalyse mokomasi daugiausiai, mažiausiai – Viduržemio jūros valstybėse ir naujosiose šalyse narėse, o per vidurį vėl lieka pagrindė senosios kontinentinės Europos šalys (Kailis, Polis, 2005, p.1-2).

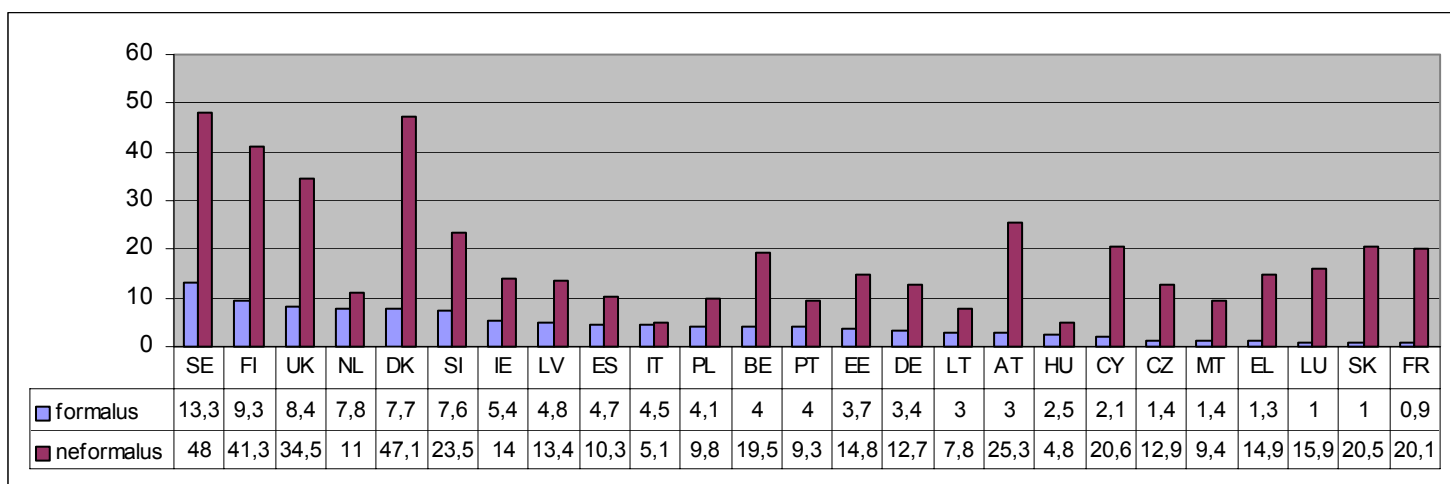
Dideli skirtumai užfiksuoti tarp skirtingų amžiaus grupių: amžiaus grupėje nuo 25 iki 34 mokėsi 50% gyventojų, o nuo 55-64 metų - 30% gyventojų. Skirtumai tarp amžiaus grupių didžiausi Maltoje, Kipre, Prancūzijoje, Estijoje, Lenkijoje ir Belgijoje. Mažas skirtumas Slovėnijoje, o Austrijoje žmonių amžiaus grupėje nuo 55 iki 64 metų mokosi net daugiau (93%), nei amžiaus grupėse nuo 25 iki 34, nuo 35 iki 44 ir nuo 45 iki 54 (atitinkamai 90%, 88% ir 87%) (Kailis, Polis, 2005, p. 2). Didelių skirtumų tarp lyčių mokymosi atžvilgiu nepastebima. Moterys daugiau mokosi Graikijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Suomijoje ir Švedijoje, o vyrai – Prancūzijoje, Italijoje, Kipre, Nyderlanduose ir Belgijoje.

Nustatyta, kad dalyvavimas MVG labiau priklauso nuo išsilavinimo, negu nuo gyvenamosios vietovės. Miestų gyventojų nesimoko 55%, kaimo gyventojų nesimoko 59%, o pusiau kaimiškų vietovių gyventojų nesimoko 57%. Didžiausi skirtumai šioje srityje išryškėja Graikijoje, Ispanijoje, Lietuvoje, Kipre, Airijoje, Suomijoje, Danijoje. O skirtumas vertinant pagal išsilavinimo lygį didžiausias Kipre, Lenkijoje, Prancūzijoje, Švedijoje, Danijoje, Slovėnijoje ir Liuksemburge (Kailis, Polis, 2005, p.3).

Dideli skirtumai valstybėse yra tarp formalus ir neformalus mokymosi. Kaip matyti iš toliau pateikiamo grafiko, šalys, kurios lyderiauja pagal besimokančių gyventojų skaičių per metus, kelis kart daugiau mokosi neformalioju, nei formaliuoju būdu. Ypač neformalus mokymosi būdas praktikuojamas Skandinavijos šalyse, Didžiojoje Britanijoje, Austrijoje, Belgijoje, Kipre, Slovakijoje, Slovėnijoje, Prancūzijoje.

Lietuva priklauso šalims, kuriose neformalus suaugusiųjų mokymas nėra plačiai praktikuojamas. 2004 m. Lietuvoje atliktame sociologiniame tyrime pastebėta, kad neformalusis švietimas neturi pakankamos įstatyminės bazės, kur būtų kalbama apie sertifikatų pripažinimą, finansavimą. Šiai sričiai taip pat tenka mažai dėmesio iš mokymosi proceso organizuotojų: dažnai suaugusiųjų švietimas apsiriboja tik siaura suaugusiųjų švietimo kaip bendrojo lavinimo samprata (Kaimuose ir miesteliuose (gyventojų skaičius iki 30 000) gyvenančiųjų suaugusiųjų mokymosi poreikiai, 2004, p.74).

3 pav.

Besimokantys suaugusieji per 2004 metus formaliai ir neformaliai, procentais

Šaltiniai: Eurostato duomenys apie dalyvaujančius formaliuose mokymuose per metus //

Eurostato duomenys apie dalyvaujančius neformaliuose mokymuose per metus //

Neformaliuose mokymuose ES dalyvauja 1/3 aukštąjį išsilavinimą turinčių žmonių. Lietuvoje, Lenkijoje, Kipre, Latvijoje žmonių dalyvavimas neformaliuose mokymuose priklausomai nuo išsilavinimo lygio skiriasi apie 10 kartų. Taip pat didelis skirtumas tarp neformaliai besimokančių dirbančiųjų ir bedarbių – dirbantieji mokosi dažniau. Tačiau, vertinant valandomis, bedarbiai mokosi 3 kartus intensyviau. Daugiausia bedarbių neformaliuose mokymuose dalyvavo Danijoje (41%), Didžiojoje Britanijoje (26%), Austrijoje, Suomijoje (po 25%), o mažiausiai Italijoje (2%), Lietuvoje, Lenkijoje (po 4%), Vengrijoje (5%). Taip pat svarbus pastebėjimas, kad aukštas pareigas užimantys tarnautojai ar darbuotojai, tokie kaip įstatymų leidėjai, vadovai, specialistai, neformaliai mokosi daug dažniau (30%) nei, pavyzdžiui, biuro darbuotojai, paslaugų sferos darbuotojai, pardavėjai (19%). Darbininkiškų specialybių žmonės tiek aukštos (12%), tiek žemos kvalifikacijos mokosi panašiai (10%) (Kailis, Polis, 2005, p.5).

Kalbant apie informalią mokymosi būdą, tenka pastebėti, kad labai dideli skirtumai tarp atskirų valstybių: Suomijoje informaliu būdu mokosi 70% gyventojų, Austrijoje 86%, Graikijoje 14%, o Vengrijoje 6%. Lietuvoje informaliu būdu deklaruoja besimokantys 25% gyventojų. Tačiau galima teigti, kad duomenys apie informalią mokymąsi yra visiškai nepatikimi, nes vis dėlto daugelis žmonių ne visada informalią mokymąsi yra linkę įvardinti, kaip dalyvavimą mokymosi veikloje. Todėl šie duomenys labai priklauso nuo individualių žmonių traktuočių. Įvardijamos keturios pagrindinės informalaus mokymosi formos: dažniausiai žmonės mokosi iš knygų, žurnalų ir kitos spausdintos mokomosios medžiagos, antroje vietoje dažniausiai minimas kompiuteris ir internetas, o dar kitos dvi išskiriamos formos yra televizijos laidos, kitos audio ir video priemonės, o taip pat bibliotekos ir kiti mokymosi centrai. Lietuviai daugiausia informaliųjų žinių gauna iš spausdintų mokymosi priemonių ir mažiausiai mokosi kompiuterio pagalba.

Taigi apibendrinant galima pastebėti, kad žvelgti į MVG valstybėse narėse per gerovės valstybės prizmę yra pagrindo, nes duomenys išskiria tam tikras valstybių grupes, kurios atitinka ir skirstymą pagal socialinio aprūpinimo sistemas. Praktiškai visuose tyrimuose pasitvirtinantis faktas, kad kuo žmonės yra labiau išsilavinę, tuo jie aktyviau dalyvauja ir kitoje mokymosi veikloje, įrodo, kad mokymosi kultūros kūrimas nuo vaikystės taip pat yra labai svarbus.

2.2. MOKYMO SI IR NESIMOKYMO PRIEŽASTYS

Tai, kad žmonės mokosi ar nesimoko be abejo įtakoja daugybė veiksnių. Todėl šiame skyrelyje bus bandoma išsiaiškinti, kuo savo dalyvavimą ar nedalyvavimą MVG procesuose

argumentuoja patys žmonės. Šioje dalyje remiamasi įvairiais sociologiniais tyrimais atliktais Europos Sąjungoje ir Lietuvoje.

Visų pirma reikia pastebėti, kad žmonės MVG vertina kaip labai svarbų. 2003 m. Europos Sąjungoje atlikti Eurobarometro tyrimai parodė, kad vidutiniškai 9 iš 10 gyventojų mano, kad MVG yra svarbu. MVG svarbą labai gerai supranta vokiečiai, o tuo tarpu Graikijoje daugiau nei kas penktas mano tai esant nesvarbiu dalyku. Taip pat MVG svarba nelabai įsitikinę belgai, airiai. 8 iš 10 ES15 gyventojų pritaria pozicijai, kad MVG pagerina galimybes įsidarbinti, padeda asmeniniam tobulėjimui, aktyviam pilietiškumui ir visuomeninei sanglaudai. Ypač taip mano graikai, ispanai, airiai, švedai. Jie mano, kad MVG yra naudingas tiek individui, tiek visuomenei. Kad MVG padeda išvengti bedarbystės rečiau mano bedarbiai, o tuo tarpu asmenys vadovaujančiose pozicijose kaip tik yra priešingos nuomonės (Lebenslanges Lernen. Einstellung der Bürger, 2003, p.7).

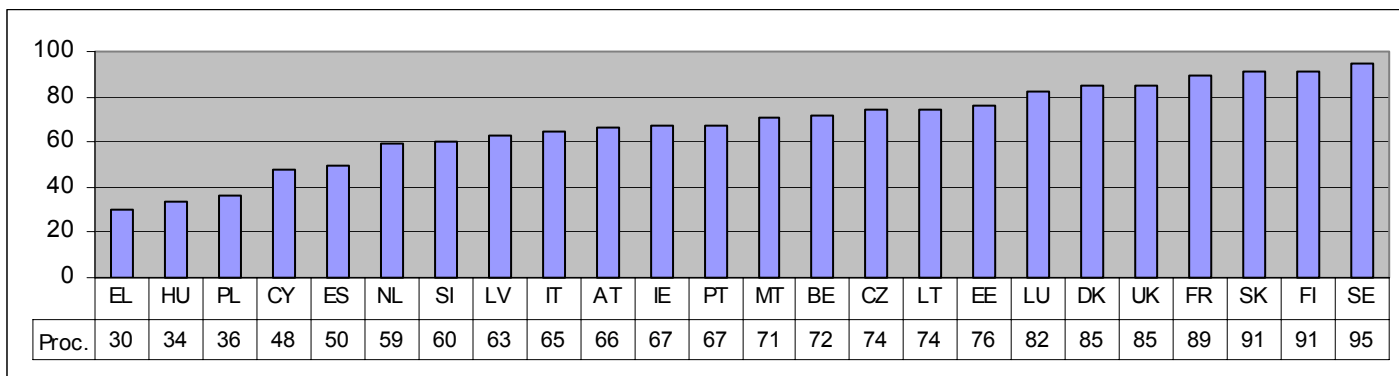
Kaip rodo Eurobarometro apklausa 2003 metais, daugelis ES15 gyventojų mokosi savo iniciatyva – 44% apklaustųjų. 22% buvo paskatinti ar verčiami darbdavių, 13% paskatino šeimos nariai. 20% mokymasis buvo finansuojamas darbdavių (ypač Danijoje, Vokietijoje, Švedijoje ir Jungtinėje Karalystėje). ES piliečiai suvokia turį tokių kompetencijų spragų, kaip darbas kompiuteriu, vadovavimas (mažiau nei 3/5 turi tokių kompetencijų), internetas, užsienio kalbos (pusė turi tokių kompetencijų). Vis rečiau žmonės teigia, kad jie yra įvaldę žinias ir kompetencijas, kurios yra labai reikalingos darbe. Ypač trūksta užsienio kalbų žinių, sugebėjimų dirbti kompiuteriu ar naudotis internetu bei socialinių įgūdžių, tokių kaip gebėjimas vadovauti žmonėms, bendrauti su žmonėmis iš kitokių kultūrų, organizacinių gabumų, problemų sprendimo kompetencijų ir t.t. Šiaurės šalių ir Liuksemburgo gyventojai, dažniau mano turį reikiamų kompetencijų, ne tokie savimi pasitikintys yra pietų europiečiai. Ypatingai informacinių ir komunikacinių technologijų kompetencijų trūkumai, kaip parodė 2003 metų Eurobarometro apklausa, jaučiami Graikijoje ir Portugalijoje: atitinkamai 63% ir 67% apklaustųjų mano, kad jiems trūksta tokių kompetencijų (Lebenslanges Lernen. Einstellung der Bürger, 2003, p.12). Atrodytų, kad tie, kuriems trūksta tam tikrų žinių turėtų daugiau mokytis, bet kaip matėme iš Eurostato duomenų pateiktų prieš tai esančiame skyrelyje, būtent pietų europiečiai mokosi mažai. Todėl susiduriama su tam tikru paradoksu: nežinojimas ar žinios skatina mokytis? Tai sutampa su tendencija, kad aukštesnį išsilavinimą turintys žmonės mokosi daugiau.

ES piliečiai teigia turėję iš mokymosi naudos sietinos su darbu, o dar daugiau asmeninės ar visuomeninės naudos, ką parodo jau minėtas Eurobarometro tyrimas. Tik 1% teigia neturėjęs jokios naudos. Pagrindinės priežastys dalyvavimui mokymosi procesuose įvardijamos kaip asmeninio pasitenkinimo siekimas (31%), bendrų žinių praplėtimas (31%), noras geriau atlikti tam tikras užduotis darbe (27%), tam tikrų sugebėjimų įrodymo gavimas (20%). Taip pat 14%

apklaustųjų pareiškė, niekada nenorėsiantys dalyvauti kokiuose nors mokymuose. Valstybė į tokius žmones turėtų labiausiai atkreipti dėmesį. Tai parodo, kad valstybės pareiga yra ne tik sukurti sąlygas, bet ir gyventojus motyvuoti tomis sąlygomis pasinaudoti. Nemotyvuotų žmonių taip pat yra labai skirtingų: 9% aiškina, kad niekada nenorėtų grįžti į mokyklą primenančias įstaigas, 8% mano, kad jie nėra gabūs mokymuisi, 11% nežino, ko jie norėtų mokytis ir kas jiems galėtų būti naudinga, 13% mano, kad jie mokymuisi jau per seni (Lebenslanges Lernen. Einstellung der Bürger, 2003, p.21).

Nors atliekant Eurobarometro apklausas žmonės ir teigia, kad dauguma jų mokosi ne dėl prižasčių susijusių su darbu, tačiau pagal 2004 metų Eurostato duomenis visose šalyse daug daugiau žmonių dalyvauja neformaliuose mokymuose dėl darbinių prižasčių. Iš viso 25 ES šalyse dėl darbo neformaliai mokėsi 31167 tūkstantis žmonių, o dėl asmeninių prižasčių, kaip jie patys nurodė, 111 tūkstančių. Taigi galima pagrįstai teigti, kad darbas vis dėlto yra tikrai svarbus motyvas mokymuisi. Taip pat Eurostatas pateikia duomenis, kiek besimokančiųjų 2004 metais mokėsi apmokamo darbo metu – 20981 tūkst., ir kiek mokėsi laisvu nuo apmokamo darbo metu – 550 tūkst., t.y. arba jie negavo atlyginimo kol mokėsi, arba jie mokėsi po darbo. Toliau pateiktoje diagramoje pavaizduotas procentas, kiek gyventojų įvardijančių darbą kaip mokymosi priežastį, mokėsi apmokamo darbo metu.

4 pav.

Neformaliai besimokantys suaugusieji, nurodę darbą kaip mokymosi priežastį, 2004-ųjų metų bėgyje mokėsi apmokamo darbo laiku, procentais

Šaltiniai: Eurostato duomenys apie dalyvavusiuosius neformaliuose mokymuose pagal priežastį // http://epp.eurostat.cec.eu.int/extraction/retrieve/de/theme3/educ/III/educ_nfe6?OutputDir=EJOutputDir_617&clientsessionid=1B638A635CB33CC54B19A71D5FF3AA1B.extraction-worker-2&OutputFile=educ_nfe6.htm&OutputMode=U&NumberOfCells=87&Language=de&OutputMime=text%2Fhtml&prisijungimo laikas: 2005-11-11.

Eurostato duomenys apie dalyvavusiuosius neformaliuose mokymuose apmokamo/neapmokamo darbo metu // http://epp.eurostat.cec.eu.int/extraction/retrieve/de/theme3/educ/III/educ_nfe7?OutputDir=EJOutputDir_620&clientsessionid=1B638A635CB33CC54B19A71D5FF3AA1B.extraction-worker-2&OutputFile=educ_nfe7.htm&OutputMode=U&NumberOfCells=87&Language=de&OutputMime=text%2Fhtml&prisijungimo laikas: 2005-11-11.

Taip išryškėja šalys, kuriose mokymasis siejamas su darbu yra finansuojamas didelei daliai besimokančių žmonių, ir šalys, kuriose taip nėra. Kaip matome vėlgi išsiskiria

Skandinavijos šalių grupė ir Didžioji Britanija, kur virš 80% besimokančiųjų už tai gauna ir atlyginimą už darbą. Mažiausiai tokių žmonių yra Viduržemio jūros valstybėse ir tam tikrose naujosiose ES šalyse narėse. Eurostatas nepateikia duomenų, kiek apmokamo darbo metu nurodžiusių darbą kaip mokymosi priežastį gyventojų mokėsi Vokietijoje, todėl, jos grafike ir nėra.

Taip pat derėtų atkreipti dėmesį, kad tokios valstybės, kuriose, kaip matėme pagal ankstesnius duomenis, besimokančiųjų skaičius yra nedidelis, šiame grafike užima neblogas pozicijas, pvz., Slovakija, Lietuva, Čekija, Portugalija. Tai leidžia manyti, kad šiose šalyse žmonės mokydami, kad pasiektų geresnių rezultatų darbe, nėra linkę investuoti savo pačių laiko, o labiau mokosi, kai juos skatina darbdaviai, mokėdami jiems atlyginimą už tai, kad jie mokosi. Tai dar kartą įrodo, kad darbdavių paskatinimas yra labai svarbus motyvacinis veiksnys.

Iš 2003 metų Barometro apklausos paaiškėja, kad vidutiniškai 29% apklaustųjų nemato jokių kliūčių mokymuisi. Kaip pagrindinę nurodomą kliūtį galima būtų įvardinti laiko stygių. Bet jeigu konkrečiau, laiko trūksta dėl šeimyninių pareigų, dėl darbinių išipareigojimų, dėl nenoro aukoti laisvalaikį (Lebenslanges Lernen. Einstellung der Bürger, 2003, p.22). Tai vėlgi byloja apie motyvacijos stoką. O dėl šeimyninių aplinkybių, tai kuriant MVG sistemą būtina ne tik atsižvelgti į asmenį, bet ir į jo aplinką ir sudarinėti palankas mokymosi sąlygas ne tik asmeniui, bet ir šeimai.

2 lentelė. Pasiruošimas patiems finansuoti mokymosi išlaidas pagal mokymosi tikslus ES15 šalyse 2003 m., procentais

	Tam, kad išlaikytų savo dabartinę darbo vietą	Kad pagerintų savo asmenines gyvenimo sąlygas	Siekiant paaukštinimo	Kad išmoktų naują užsienio kalbą	Kad pradėtų savo nuosavą verslą	Išgytų naujų žinių savo pomėgiams	Kad susikurtų naujas darbo ir karjeros galimybes	Kad gautų pripažintą pažymėjimą	Kad padidėtų atlyginimas	Kad pasiruoštų pensijai	Išgytų naujų žinių reikalingų darbe	Vėl integruotusi į darbo rinką
Būtų pasiruošę finansuoti	37,7	51,4	38,7	46,7	45,2	46,3	48,2	48,1	39,7	34,8	43,6	39,7
Finansuotų visas išlaidas	12,9	21,8	11,7	18,6	23	21,5	16,4	18,1	14,8	11,7	12,9	14,8
Finansuotų dalį išlaidų	24,8	29,6	27	28	22,2	24,8	31,8	30	24,9	23,1	30,6	24,9
Nenorėtų mokėti nieko	46,7	39,1	48,7	44,9	41,2	44,4	40,5	42,2	47,4	50,9	46	45,5
Nežino	2,7	9,5	12,6	8,4	13,6	9,3	11,3	9,7	12,9	14,3	10,4	14,8
Nėra tinkamo atsakymo	12,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Šaltinis: Lebenslanges Lernen: die Einstellung der Bürger. P.23. //

http://www2.trainingvillage.gr/etv/publication/download/panorama/4025_de.pdf, prisijungimo laikas: 2005-06-01.

Eurobarometro apklausa parodo, kad tarp dalykų, kurie žmones paskatintų mokytis įvardijami tokie kaip: lankstus darbo laikas, individualiai pritaikyti mokymosi metodai. Tai, kad jie gaus tam tikrą pažymėjimą motyvuoja 18%, o orientavimas įtraukų dar 14%. Tai pat svarbus faktorius yra mokymosi finansavimas. Atvejai, kada ir kaip gyventojai būtų pasiruošę mokėti už mokymąsi pavaizduoti 2 lentelėje.

Eurobarometro 2003 metų duomenimis 7% apklaustųjų atsako, kad jie būtų labiau motyvuoti, jei nereikėtų tiek daug mokėti iš savo kišenės. ES15 gyventojai pasidalija į maždaug dvi panašias grupes: viena grupė būtų pasirengusi mokėti dalį ar netgi visas išlaidas mokymuisi, o kita jokiais būdais nieko nemokėtų. Žmonės sutinka mokėti tik tada, kai toks mokymasis galėtų jiems asmeniškai atnešti kokios nors naudos tiek darbe, tiek asmeniniame gyvenime. Tačiau jei tai yra reikalinga darbovietai ar pan., tada išlaidas turėtų dengti ne tik jie.

2004 m. Lietuvoje atliktas tyrimas, kuris atskleidžia Lietuvos gyventojų motyvaciją mokytis. Daugiausia per metus besimokiusiųjų apklaustųjų teigia, kad juos skatina mokytis nuolat augantys reikalavimai darbo rinkoje (62,9%), taip pat daugelis mokydami siekia tobulėti, plėsti akiratį, geriau save išreikšti (53,6%). Nemažai siekia daugiau žinių, kad gautų papildomų darbų ir pagerintų savo materialinę padėtį (51,7%). Kai kurie respondentai teigė, kad mokydami jie gali pabendrauti su naujais žmonėmis (19,4%), nori susirasti kitą darbą (19%), juos mokytis skatina darbdavys (16,1%). Maža dalis pareiškė, jog jie mokosi todėl, kad dabar visi mokosi (2,7%) (Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste, 2004, p.22).

Šis tyrimas taip pat atskleidžia priežastis, kodėl Lietuvoje žmonės nesimoko. Apie pusę respondentų teigia, kad mokytis jiems jau per vėlu, nors taip atsakė ir nemaža dalis kuriems nuo 35 iki 44 metų. Taip pat įvardijamos tokios priežastys kaip lėšų stygius (22,3%), mokymąsi sudėtinga suderinti su darbu (15,3%), turimų žinių ar įgūdžių pakanka (12,8%), mokymąsi sudėtinga suderinti su šeima (11,2%), arti nėra kur mokytis (6,6%) ir t.t. (Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste, 2004, p.27). Kai kurie atsakymai parodo tai, kad su mokymusi Lietuvos žmonėms pirmiausia asocijuojasi formalus ar bent jau neformalus mokymas. Apie informalaus mokymosi galimybes žmonės nežino arba tokio mokymosi jie nevertina kaip mokymosi.

Minėto tyrimo metu taip pat paaiškėjo, kad 2/3 gyventojų visai nenori nieko mokytis, tačiau tais pačiais metais – 2004 – buvo atliktas kitas tyrimas, kuris parodė, kad tokių visiškai nieko nenorinčių mokytis asmenų jau yra tik 1/3. Tai nereiškia, kad pasikeitė žmonių požiūris į mokymąsi, o, ką pastebi ir patys tyrėjai, antrajame tyrime buvo pateiktas dalykų sąrašas, kurių žmonės galėtų mokytis, kai pirmame tyrime buvo tik paklausta, ar jie norėtų mokytis (Kaimuose ir miesteliuose (gyventojų skaičius iki 30 000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikiai,

2004, p.33). Tai byloja apie tai, kad Lietuvos gyventojai dar nėra suformulavę savo mokymosi poreikių. Įgyvendinant MVG strategiją Lietuvoje nebūtų teisinga tikėtis mokymosi paklausos. Pirmiausia derėtų koncentruotis ties kiekvieną pasiekiančia pasiūla. Informacija apie egzistuojančias mokymosi galimybes motyvuotų gyventojus mokytis.

Apibendrinant galima pastebėti, kad tai, kad žmonės supranta neturį jiems reikalingų įgūdžių, nėra skatinamasis veiksnys mokytis. Žmonėms trūksta informacijos apie mokymosi galimybes. Valstybės užduotis būtų pasitelkus žiniasklaidos priemones ir įvairiausias tarnybas informuoti žmones apie įvairias mokymosi galimybes. Taip pat reikalinga kurti sistemą, padedančią žmonėms mokymąsi derinti su šeima ir kitomis gyvenimiškomis aplinkybėmis. Taip būtų pašalinamos kliūtys dažnai lemiančios nesimokymą. Motyvuojant reikalinga labiau įtraukti darbdavius, nes tyrimai rodo, kad jų vaidmuo šiame motyvavime yra labai svarbus. Būtina iširti Lietuvos gyventojų galimybes mokėti už mokymąsi. Tai pat svarbu įgyvendinti įvairius finansavimo modelius, nes už įvairius mokymus, kaip rodo ES15 pavyzdys, žmonės yra pasirengę skirtingai mokėti.

3. MOKYMO SI VISĄ GYVENIMĄ ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE

3.1. METODOLOGINIS TYRIMO APRAŠYMAS

MVG tyrinėjimais Lietuvoje užsiimama palyginti neseniai ir mokslinių darbų nėra labai gausu. Tačiau, kad tai yra visiškai nauja tema, teigti negalima. Vienas iš pagrindinių darbų: Danguolės Beresnevičienės „Nuolatinis mokymasis Lietuvoje“ pasirodė 1995 metais, tačiau kaip ir daugelis kitų darbų šia tema, tai labiau požiūris iš andragogo pozicijų. Labiau yra tiriamas ir analizuojamas pats mokymasis, psichologinės problemos besimokant ir pan. MVG politiniame ar administravimo kontekste yra tiriamas rečiau. Bet galima teigti, kad ES vykdant šioj srity savo veiklą, tokie tyrimai ir darbai taip pat atsiranda. Kaip pavyzdį galima būtų paminėti Vytauto Didžiojo Universiteto 2000 m. išleistą straipsnių rinkinį „Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai“, kur į MVG problematiką žvelgiama ne tik iš andragogo, bet ir iš švietimo politikos pozicijų.

Siekiant praplėsti žinias apie MVG ir gauti platesnės informacijos šiam magistro darbui buvo atlikti 8 ekspertų interviu. Interviu yra vienas iš efektyvių kokybinio tyrimo metodų. Kad situacija būtų kuo geriau atskleista, buvo pasirinktas nestruktūrizuotas (laisvasis) interviu, kurio pagalba būtų galima sužinoti kuo įvairesnių nuomonių bei vertinimų ir kuo daugiau informacijos apie sritis, kuriose pasirinktieji ekspertai labiausiai kompetentingi – tai reiškia, kad buvo numatytas tik bendras apklausos planas, o klausimai formuluojami pagal situaciją. „Ekspertai – tai asmenys, kurie dėl savo profesinės ir gyvenimo patirties turi didžiausią kompetenciją ir patikimiausią bei pakankamai išsamią informaciją apie tiriamą problemą” (Tidikis, 2003, p.467). Tokiu būdu atskleidžiamos tiriamoje srityje vyraujančios tendencijos, praktiniame lygmenyje išskylančios problemos, numatomos ateities perspektyvos.

MVG plėtros ir galimybių Lietuvoje tema buvo paimtas interviu iš 8 ekspertų.

3 lentelė. Apklaustų ekspertų sąrašas

Eil.nr.	Atstovaujama įstaiga	Užimamų pareigų lygmuo	Miestas
1.	Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras	Vadovas	Vilnius
2.	Telšių rajono savivaldybė	Vadovas	Telšiai
3.	Šiaulių miesto savivaldybė	Vadovas	Šiauliai
4.	Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba	Vadovas	Vilnius
5.	Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija	Vadovas	Vilnius
6.	Europos Sąjungos Socrates programos koordinavimo paramos fondas	Vadovas	Vilnius
7.	Pilietinės visuomenės institutas	Vadovas	Vilnius
8.	Švietimo ir mokslo ministerija	Vadovas	Vilnius

Tai asmenys turintys ilgametę patirtį mokymosi organizavimo, administravimo, tyrinėjimo srityse. Renkantis ekspertus buvo stengiamasi išgirsti kuo įvairesnių nuomonių, todėl ekspertų sąrašė yra tiek savivaldybių, tiek Švietimo ir mokslo ministerijos, tiek nevyriausybinių organizacijų, kitų tarnybų atstovų susiduriančių su MVG tematika. Kaip pažymėta lentelėje, ekspertas 8 dirba Švietimo ir mokslo ministerijoje, skyriuje, kuris yra labiausiai susijęs su MVG plėtra šalyje. Apie realią MVG plėtrą mieste ir rajone geriausiai gali papasakoti ekspertas 3 ir ekspertas 2. Ekspertas 1 atstovauja Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centrui prie Švietimo ir mokslų ministerijos. Didelę patirtį šis ekspertas yra sukaupęs ir vadovaudamas įvairiems tyrimams susijusiems su MVG. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba yra pavaldi Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ir taip pat vaidina svarbų vaidmenį MVG plėtroje, todėl ekspertas 4 gali pateikti tam tikrus vertinimus žvelgdamas ir kitų pozicijų. Ekspertas 5 ir ekspertas 7 atstovauja nevyriausybiniams organizacijoms, todėl gali pateikti savo kiek kitokią nuomonę apie valstybės vykdomą politiką MVG atžvilgiu nei ekspertai iš valstybinių institucijų. Socrates programos koordinavimo paramos fondo atstovas, turintis patirties Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos veikloje, vykdamas mokslinę veiklą susijusią su suaugusiųjų mokymusi, taip pat gali pateikti vertingos informacijos.

Su minėtais ekspertais buvo kalbėta tokiomis temomis, kurios buvo pasirinktos vadovaujantis Europos Sąjungos deklaruojamais principais įgyvendinant MVG plėtrą:

1. MVG idėjų formavimasis Lietuvoje politiniame lygmenyje. Šia tema ekspertų buvo klausama, kokią įtaką MVG atsiradimui politiniame lygmenyje turėjo pasirengimas ir narystė Europos Sąjungoje.
2. Bendradarbiavimas tarp atskirų veikėjų įgyvendinant MVG. Pavyzdžiui, buvo klausama, kaip savivaldybių lygmenimis yra įgyvendinamos ministerijose tvirtinamos strategijos, kiti dokumentai.
3. Formalaus, neformalaus, informalaus mokymosi tinklo kūrimas. Šia tema buvo kalbama apie įvairių mokymosi formų plėtros skatinimą ir pripažinimą.
4. MVG finansavimo problemos. Pagrindinis klausimas šia tema buvo teisinės bazės problematika finansuojant mokymosi paslaugas, socialinių partnerių vaidmuo finansuojant MVG.
5. Mokymosi prioritetų išdėstymas MVG kontekste. Šia tema buvo, pavyzdžiui, užduotas klausimas, kuo grindžiami valstybės pasirinkti mokymosi prioritetai, kai labiau orientuojamasi ne į bendrusius įgūdžius, o į konkrečių specialybių įgijimą.
6. Mokymosi informavimo, motyvavimo, konsultavimo sistema. Buvo klausama, kiek tokia sistema šalyje egzistuoja dabar ir kokios ateities perspektyvos.

7. Prieinamumo prie mokymosi galimybių organizavimas. Šia tema buvo kalbama, kas šalyje vysta stengiantis pagerinti gyventojų prieinamumą prie mokymosi galimybių ir pan.

Ekspertų išsakytomis nuomonėmis remiamasi visoje trečiojoje dalyje.

3.2. MOKYMAŠI VISĄ GYVENIMĄ REGLAMENTUOJANTYS NACIONALINIAI DOKUMENTAI

Nacionalinių dokumentų analizė atliekama vertinant iš Europos Sąjungos MVG įgyvendinimo principų perspektyvos. Taip pat remiamasi ekspertų pasisakymais.

Kaip jau buvo minėta, ES skatina valstybes nares kurti sąlygas MVG plėtrai, o sąlygų kūrimas nacionaliniu lygiu pirmiausia prasideda nuo strategijų kūrimo, teisinės bazės atnaujinimo ar papildymo naujais įstatymais. Kaip pastebi ekspertas 1 jau iki 2000 m. suaugusiųjų švietimui buvo teisiškai atvertos galimybės. Atsiranda Lietuvos švietimo koncepcija, Neformalaus suaugusiųjų švietimo įstatymas, Suaugusiųjų švietimo koncepcija. Eksperto teigimu, ES paskatina Lietuvoje tam tikras reformas, norima to ar ne. „[...]labai pozityviai vertinu, kad netgi eurobiurokratiniais metodais veikiant, Lietuva yra priversta kreipti dėmesį į nuolatinį mokymąsi didesnę negu iki šiol, idant atitikti geriau ES reikalavimus.“ Šio eksperto teigimu, ES ekspertus, atvažiuojančius į Lietuvą, labiau nei bendrojo lavinimo ar kitos jaunimo švietimo problemos, domina žmogaus įsitvirtinimas darbo rinkoje: konkurencingumo ir kiti Lisabonos strategijoje deklaruojami principai. Šiame kontekste ir atsiranda MVG skiriami nacionaliniai dokumentai. „Yra tam tikrų dirigavimų, kas yra gerai.“ Taip ekspertas patvirtina išreikštą mintį, kad tarp dokumentų, kurie yra sukurti iki 2001 ir nuo 2002 metų egzistuoja staigus sampratinių šuolis: vartojami visai nauji terminai, kurie daugeliu atvejų yra ES dokumentų vertimai (Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste, 2004, p.17).

Ir iš tiesų, MVG Lietuvos dokumentuose jau figūravo ir iki MVG memorandumo. Nacionalinės MVG strategijos autoriai pateikia tokius pavyzdžius (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004, p.10):

- 1992 m. Bendroji Lietuvos švietimo koncepcija, kur teigiama, kad ugdomas asmens siekis mokytis visą gyvenimą;
- 1998 m. Neformalaus suaugusiųjų švietimo įstatymas, kur kalbama apie įgimtą žmogaus teisę visą gyvenimą ugdyti savo asmenybę;
- 1999 m. Baltoji knyga. Profesinis rengimas. Joje keliamas tikslas skatinti sąmoningą, savarankišką, aktyvią, tautos ir valstybės atžvilgiu brandžią asmenybę, dalyvaujančią mokymosi visą gyvenimą;
- 1999 m. Aukštojo mokslo Baltoji knyga, kur pažymimas mokymosi visą gyvenimą idėjos skatinimas visuomenėje bei mokymosi visą gyvenimą galimybių kūrimas.

Tačiau šiuose dokumentuose MVG nėra laikomas pagrindiniu principu, o tik nagrinėjamos problemos elementu. Situacija kiek pasikeitė po 2000 metų. MVG memorandumo aptarimas Lietuvoje vyko 2001 m. gegužės – birželio mėnesiais, kada buvo prieita prie išvados, kad Lietuva neturi nuoseklios ir integruotos MVG strategijos. 2001-2004 m. Lietuvos Respublikos užimtumo didinimo programoje numatyta veikla susijusi su visomis šešiomis Memorandumo tezėmis. Be to, V. Dienys taip pat ir naujo LR Švietimo įstatymo parengimą laiko Memorandumo įtakos pasekme. Taip pat jis pažymi ir tai, kad Memorandumas įtakojo ir tai, kad Vyriausybė patvirtino Valstybinę distancinio mokymo programą 2001-2004 metams, bei PHARE 2001 programoje buvo numatyta parengti MVG strategiją bei Veiksmų planą ir parengti naują Profesinio mokymo įstatymo redakciją (Dienys, 2002, p.2).

2004 m. buvo patvirtinta Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija ir jos įgyvendinimo veiksmų planas. Strategijoje daugiausia dėmesio skiriama pirminio profesinio rengimo ir tęstinio mokymo sektoriams ir pripažįstama, kad tai sritys, „kuriose Lietuvoje yra daugiausia erdvės tobulėti“ (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004, p.6). Šioje strategijoje suformuluota vizija: „Taiki stabili ir pasiturinti visuomenė, suteikianti mokymosi galimybes švietimo, bendruomenės, verslo ir šeimos kontekste visiems visuomenės nariams, 90% aktyvios visuomenės dalies dalyvaujant mokymosi veikloje, kuri remiasi tautiniu, kultūriniu paveldu ir visuotinai pripažintomis socialinėmis ir asmeninėmis vertybėmis, siekiant pakelti jų indėlį ekonominiam, socialiniam ir kultūriniam tautos gyvenimui ir jų individualaus ekonominio, socialinio, kultūrinio ir asmeninio gyvenimo potencialo patenkinimui“ (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004, p.6). Strategijos misija: „Optimizuoti panaudojimą visų prieinamų išteklių, teikiamų valstybės, įmonių, savivaldybių, bendrijų, nevyriausybinių organizacijų ar individų, siekiant plėtoti visapusę, vientisą ir rentabilią mokymosi visą gyvenimą sistemą, siūlančią galimybių įvairovę profesiniam, socialiniam ir asmeniniam visų darbingo amžiaus individų ugdymuisi ir jaunimo paruošimui profesiniam gyvenimui, atitinkančiam aukščiausius Europos standartus“ (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004, p.6). Strategijoje išreiškiama būtinybė MVG įteisinti kaip vieną ir pagrindinių prioritetų. Akcentuojama, kad mokymosi galimybės turi būti prieinamos visoms visuomenės dalims visais gyvenimo tarpsniais ir bet kurioje aplinkoje.

Strategijoje keliama finansavimo problema. Konstatuojama, kad tęstinis mokymasis mažas pajamas gaunantiems Lietuvos gyventojams tampa per brangus, kadangi nėra sukurta finansavimo mechanizmas, kaip pavyzdžiui per tam tikras mokesčių lengvatas (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004, p.15). Taip pat konstatuojama, kad valdymo požiūriu sistema nėra pakankamai darni ir veiksminga. Šalies teisinė bazė leidžia interpretuoti veiklą arba priimti vietos ir centro lygmeninis nesuderinamus sprendimus, neatitinkančius MVG nuostatų

(Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004, p.21). Strategijoje parodoma svarba įkurti suaugusiųjų profesinio mokymo tarybą, kuri būtų patariamoji Švietimo ir mokslo ministerijos bei Socialinių reikalų ir darbo ministerijos institucija ir padėtų koordinuoti žinybų, dirbančių suaugusiųjų profesinio mokymo srityje, veiklą (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004, p.22). Kitas svarbus pasiūlymas strategijoje – profesinio rengimo centrai galėtų turėti viešosios įstaigos statusą, kas palengvintų ir kitų suinteresuotų dalininkų įsitraukimą (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004, p.23). Keliami tam tikri uždaviniai: profesijų standartų kūrimas, bei neformalioju ar informaliuoju būdu įgytų kompetencijų įvertinimo ir pripažinimo mechanizmų kūrimas; kurti mechanizmus, kurie leistų įmonėms sudaryti sąlygas pasiūlyti savo darbuotojams mokymosi galimybes; kurti nuotolinio mokymo programas ir plėsti jų vartotojų tinklą; plėtoti profesinio informavimo, orientavimo ir konsultavimo sistemą; gerinti MVG sistemos koordinavimą įsteigiant naują suaugusiųjų mokymosi koordinavimo struktūrą; informuoti visuomenę apie MVG galimybes, rezultatus; parengti teisinius dokumentus, reglamentuojančius socialinių partnerių įsitraukimą į profesinio rengimo ir tęstinio mokymosi procesus; įdiegti mokinio krepšelį profesiniame rengime ir tęstiniame mokymesi, padidinti tęstinio mokymosi finansavimą, sukuriant specialius fondus ir įtraukiant darbdavius ir darbuotojus (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004, p.30-35).

Valstybės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatose taip pat pabrėžiama MVG svarba. Jose teigiama, kad šalyje turi būti plėtojama tęstinė, MVG laiduojanti ir prieinama, socialiai teisinga švietimo sistema (Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos, 2003, p.4). Taip pat akcentuojama, kad turi būti taikomos finansinės priemonės privačioms investicijoms skatinti, įteisinamos mokesčių lengvatos, kad būtų skatinama investuoti į mokymą ir mokymąsi (Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos, 2003, p.6). Siekiama sukurti lanksčią ir atvirą švietimo struktūrą, sujungiančią bendrąjį ugdymą, profesinį mokymą, studijas, formalus, neformalus mokymosi ir savišvietos formas į bendrą švietimo erdvę (Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos, 2003, p.7). Akcentuojama, kad turi būti išplėtojama informavimo ir konsultavimo apie mokymosi galimybes sistema (Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos, 2003, p.10). Siekiama, kad Lietuvos gyventojai turėtų realias galimybes mokytis visą gyvenimą, nuolat atnaujinti ir plėtoti savo gebėjimus; kasmet mokytusi ne mažiau kaip 15% darbingo amžiaus suaugusių šalies gyventojų (Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos, 2003, p.14).

Kalbant apie esančią teisinę bazę verta aptarti keletą dokumentų išsamiau.

Pirmiausia didelę reikšmę MVG turėtų teikti 2003 metų LR Švietimo įstatymas. Šio įstatymo trečias straipsnis nurodo kaip vieną iš švietimo tikslų: sudaryti sąlygas nuolat tenkinti

pažinimo poreikius ir tobulėti mokantis visą gyvenimą. 5 straipsnis teigia, kad švietimo sistema sudaro sąlygas kiekvienam asmeniui mokytis visą gyvenimą. Šiame straipsnyje taip pat akcentuojamos visų lygios galimybės. Taip pat 17 straipsnyje akcentuojama, kad neformaliojo suaugusiųjų švietimo paskirtis – sudaryti sąlygas asmeniui mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą kvalifikaciją, įgyti papildomų kvalifikacijų. Jis teikiamas asmenims ne jaunesniems nei 18 metų. Tame pačiame straipsnyje pažymima, kad neformaliojo švietimo būdu asmens įgyta kompetencija gali būti pripažįstama kaip formaliojo švietimo programos ar kvalifikacijos dalis. Tačiau nėra nurodoma į kokią nors konkrečią kompetencijų pripažinimo sistemą ar mechanizmą. Lygiai tas pats galioja ir dėl kompetencijos įgytos informaliuoju būdu pripažinimo. MVG kontekste labai svarbus yra 32 straipsnis teigiantis, kad darbdavys sudaro sąlygas dirbančiam asmeniui mokytis. Antra straipsnio dalis teigia, kad profesinė, aukštesnioji ir aukštoji mokykla sudaro sąlygas dirbančiam asmeniui mokytis įvairiais būdais. 37 straipsnis nurodo, kad kokybė laiduojama numatant bendruosius švietimo programų ir pedagogų kvalifikacijos reikalavimus bei išduodant licencijas. Teigiamas aspektas, kad 41 straipsnis numato galimą multifunkcionalų mokyklų naudojimą. 49 straipsnyje įtvirtinta mokytojų teisė ne mažiau kaip 5 dienas per metus dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo renginiuose, taip pat nurodoma ir jų pareiga tobulinti savo kvalifikaciją.

Galima būtų pastebėti, kad įstatyme nėra numatyta specialių finansinių mechanizmų suaugusiųjų mokymosi finansavimui, išskyrus vidurinio mokslo baigimą. Mokymosi, kvalifikacijos kėlimo teisė iš dirbančių asmenų yra garantuojama tik pedagogams. Visiškai neminimi andragogai. Šis įstatymas labiau yra skirtas bendrajam lavinimui, o dėmesio suaugusiųjų švietimui yra skiriama per mažai. Taip pat Aurimas M. Juozaitis, analizavęs Švietimo įstatymą MVG požiūriu, pastebi, kad pagal šį įstatymą į švietimo sistemą nepatenka nesimokantys asmenys. Švietimo įstatymas orientuotas į besimokantį asmenį, bet jis nekalba apie nesimokančių asmenų įtraukimą (Juozaitis, 2002, p.54). Tuo tarpu ekspertas 8 teigia, kad „*naujojo švietimo įstatymo filosofija ir yra užtikrinti galimybes MVG. Jis atveria konceptualias galimybes įvairiom švietimo įstaigom į šitą procesą įsijungti. Jame užtikrintas mokymosi visą gyvenimą tęstinumas*”.

Kitas svarbus įstatymas dažnai minimas ir Švietimo įstatyme yra LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, priimtas 1998 metais. Tarp kitų suaugusiųjų švietimo uždavinių trečiajame straipsnyje yra minimi ir tokie kaip padėti asmeniui tapti aktyviu demokratinės visuomenės piliečiu, sudaryti sąlygas įgyti profesinei veiklai reikalingų teorinių žinių ir praktinių sugebėjimų, tai pat sąlygas kvalifikacijai tobulinti. Penktame straipsnyje įvardintos neformaliojo švietimo formos yra organizuota tikslinė savišvieta, kursai, seminarai, paskaitos, neakivaizdinis švietimas ir žiniasklaidos priemonėmis perteikiamos šviečiamojo pobūdžio programos.

Atsižvelgiant į ES dokumentus matome, kad lietuviškasis neformalaus švietimo supratimas apima ir informalųjį mokymąsi. Taip pat čia trūksta mokymosi darbo vietoje, kuris be jokios anejonės irgi yra priskiriamas neformaliai mokymosi formai. 8 straipsnyje, kur išvardijami neformaliojo suaugusiųjų švietimo socialiniai partneriai, pasigendama darbdavių įpareigojimo. Pažymima, kad jie gali dalyvauti rengiant, remiant ir įgyvendinant švietimo programas, tačiau tai jų neįpareigoja visame tame dalyvauti. Taip pat 10 straipsnyje pažymėta, kad Vyriausybės sudaryta tvarka besimokantieji turi teisę gauti neformaliai švietimui skirtą valstybės paramą ir apmokamas papildomas atostogas, formaliojo švietimo, mokslo ir studijų institucijose išlaikę atitinkamus egzaminus, gauti neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje įgytų žinių įvertinimą bei valstybės pripažįstamą išsilavinimo ar tam tikros jo pakopos, atskiros reglamentuotos programos dalies baigimo dokumentą. 14 straipsnis kalbantis apie paramą dirbantiems pagal darbo sutartį teigia: asmenų, dirbančių pagal sutartį, prašymu gali būti suteikiama neformaliajam švietimui skirta valstybės ir kita parama bei apmokomos papildomos atostogos su darbdaviu suderintu laiku. Šių atostogų trukmė, apmokėjimo sąlygos ir kita parama numatoma kolektyvinėje arba darbo sutartyje. Pagal 17 straipsnį mokymai bedarbiams, asmenims turintiems teisę į socialinę paramą ir valstybės ar savivaldybių tarnautojams yra finansuojami iš valstybės, savivaldybių biudžeto ar Užimtumo fondo. Tuo tarpu visiems kitiems neformalųjį suaugusiųjų švietimą gali finansuoti juo suinteresuoti juridiniai ar fiziniai asmenys bei patys dalyviai. Taip pat nurodyta, kad valstybė švietimą gali remti įvairiais būdais. Vėlgi pasigendama konkrečių įpareigojančių priemonių. Kaip viename savo straipsnyje teigia Aurimas M. Juozaitis, „šiame įstatyme nėra jokios **privalomos** (paryškinta A.M. Juozaičio) ekonominio poveikio priemonės, galinčios esmingai įtakoti suaugusiųjų neformalųjį švietimą. [...], tai labiau dokumentas skirtas išorei, nei mums patiems“ (Juozaitis, 2000, p.13). Ekspertas 8 taip pat patvirtina tokią nuomonę, tačiau jis atkreipia dėmesį ir į tai, kad visa sistema labai greitai kinta ir suprantama, kad 1998 metų įstatymas šios sistemos nebeatitinka. Bet yra daugybė kitų dokumentų, poįstatyminių aktų, kurie reguliuoja šią sritį. Galima daryti išvadą, kad neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas nebeatitinka šiandienos situacijos.

LR profesinio mokymo įstatymo priimto 1997 m. šiuo metu yra ruošiama nauja redakcija. Naujos redakcijos Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymo koncepcija, patvirtinta 2004 metais, numato keletą svarbių dalykų. 34 punktas numato, kad bus numatytas valstybės, savivaldybių ir socialinių partnerių bendradarbiavimas sprendžiant profesinio mokymo uždavinius. 36 punkte nurodoma, kad bus sukurtas darbdavių, vykdančių dirbančių asmenų kvalifikacijos tobulinimą ir dalyvaujančių profesiniame mokyme, skatinimo teisinis pagrindas. Taip pat 37 punkte teigiama, kad profesinio mokymo sistema bus liberalesne ir lankstesnė, bus sudaryta galimybė naudotis įvairiomis profesinio mokymosi formomis, įdiegus

modulinę profesinio mokymo programų sistemą mokymas nebus susietas su viena profesinio mokymo įstaiga. Galiausiai 38 punkte deklaruojama, kad pasikeis atsakingų ministerijų ir kitų institucijų funkcijos, bus įteisinta atsakomybė už profesinio mokymo kokybės užtikrinimą – pradedant profesinio rengimo standartų rengimu, profesinio mokymo įstaigų akreditavimu ir baigiant kvalifikacijas suteikiančių institucijų akreditavimu, atskirų asmenų kvalifikacijos įvertinimu. Bus užtikrinta galimybė asmeniui įteisinti įvairiais būdais įgytas profesines kvalifikacijas. Įstatymas sustiprins socialinių partnerių funkcijas, padidins teises ir atsakomybę profesinio mokymo srityje. Apibendrinant galima teigti, naujos redakcijos įstatymo koncepcijoje daug labiau atsižvelgiama į ES dokumentuose deklaruojamus principus: lankstumą, bendradarbiavimą, kokybės užtikrinimą, įvairiomis formomis įgytų žinių įvertinimą.

MVG taip pat sietinas su 1991 metų Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymu. Jo 6 straipsnis teigia, kad numatytais atvejais valstybė garantuoja piliečiams nemokamas profesinio orientavimo ir konsultavimo paslaugas, nemokamą profesinį mokymą nedarbo atveju. Taip pat svarbus yra 19 straipsnis teigiantis: kai darbo birža negali pasiūlyti darbo, bedarbiai, gali būti siunčiami mokytis profesijos arba tobulinti kvalifikacijos. Mokymosi laikotarpiu mokama stipendija. Mokymas finansuojamas ir stipendijos mokamos iš Užimtumo fondo lėšų ne ilgiau kaip 6 (kartais 10) mėnesių.

Lietuvos Respublikos darbo kodekse, priimtame 2002 metais, 181 straipsnyje kalbama apie mokymosi atostogas. Tačiau šios atostogos yra skiriamos ruoštis egzaminams, jiems laukti, diplominiams darbams baigti, ginti ir pan. formalioje mokymosi sistemoje darbuotojams, kurie mokosi bendrojo lavinimo mokyklose ar aukštesniosiose ir aukštosiose mokyklose. 183 straipsnis numato iki 6 dienų per metus kvalifikacijai kelti. 209 straipsnis, kalbantis apie lengvatas ir garantijas besimokantiems darbuotojams, teigia, kad „darbuotojams, kurie mokosi mokymosi įstaigose, taikomos lengvatos ir garantijos. Derėtų atkreipti dėmesį į tai, kad turimi galvoje besimokantys tik mokymosi įstaigose. Tuo lyg ir paneigiama neformalaus ir informalaus mokymosi vertė. Taip pat darbo kodeksas kalba apie darbuotojų, įspėtų apie atleidimą iš darbo, profesinį mokymą.

Ekspertas 8 mano, kad *„dokumentai reglamentuojantys suaugusiųjų švietimą yra pakankamai liberalūs kalbant apie mokymosi formų pasirinkimą, mokymosi proceso reglamentavimą, atsiskaitymo lankstumą ir t.t. Šia prasme įstatyminė bazė neatsilieka lyginant su įvairiais Europiniais modeliais. Kalbant apie tai, kiek verslas gali koofinansuoti mokymąsi, dėl mokesčių lengvatų ar pan, tai šitoj srity dar galima būtų tobulinti įstatyminę bazę. Bet ir Europos šalys tik kalba apie įvairius finansavimo modelius ir mokesčių lengvatas besimokantiems“*.

Taip pat MVG nacionalinių dokumentų kontekste būtina paminėti ir Lietuvos bendrąjį programavimo dokumentą, kurio antrasis prioritetas yra skirtas žmogiškųjų išteklių plėtrai. Visos penkios šio prioriteto priemonės daugiau ar mažiau yra sietinos su MVG: 2.1 užimtumo gebėjimų plėtra, 2.2 darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimo prisitaikyti prie pokyčių ugdymas, 2.3 socialinės atskirties prevencija ir socialinė integracija, 2.4 mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas ir 2.5 žmogiškųjų išteklių kokybės gerinimas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje.

Galima daryti išvadą, kad nacionalinių dokumentų, teisės aktų lygmenyje MVG dėmesio yra skiriama pakankamai ir vyksta gana spartus MVG politikos nacionaliniu lygiu kūrimas. Yra atsižvelgiama į visus ES dokumentuose deklaruojamus MVG įgyvendinimo principus. Trūkumas tik tas, kad teisinė bazė neužtikrina iki galo sklendaus šios politikos ir numatytų tikslų įgyvendinimo. Tuo tarpu, kai visas dėmesys yra sukoncentruojamas į bendrojo lavinimo problemas, kas ir iš MVG perspektyvos yra teisinga kuriant MVG kultūrą ir pan., dabartiniams suaugusiesiems skiriama žymiai mažiau dėmesio. Pagrindinė problema nepakankamas socialinių partnerių įtraukimas sprendžiant MVG įgyvendinimo problemas. Tačiau, kaip rodo dokumentų analizė, padėtis yra taisoma, ko pavyzdys yra naujas profesinio mokymo įstatymo projektas. Tai rodo, kad sistemai išsibėgėti reikia daugiau laiko.

3.3. ORGANIZACINĖ MOKYMO SI VISĄ GYVENIMĄ SISTEMA

Kaip buvo minėta anksčiau, daugeliui naujųjų ES šalių narių priekaištaujama dėl netinkamos MVG koordinavimo politikos. Lietuvoje koordinavimo sistema taip pat nėra vieninga. Lietuvoje už MVG valdymą ir priežiūrą iš esmės atsako dvi ministerijos: Švietimo ir mokslo ministerija formuoja, įgyvendina ir prižiūri valstybinę švietimo politiką ikimokyklinio, vaikų ir jaunimo, specialiojo ugdymo, profesinio mokymo, suaugusiųjų švietimo bei aukštojo mokslo srityse. Jai yra pavaldžios 60 savivaldybių. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija yra pagrindinė institucija, užsiimanti užimtumo politikos klausimais nacionaliniu lygmeniu. Jai priklausančiai Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybai tenka atsakomybė už tęstinio profesinio mokymo organizavimą bei įgyvendinimą. Ši tarnyba įgyvendina darbo rinkos mokymo politiką bei organizuoja profesinio mokymo informavimo bei konsultavimo paslaugų teikimą. Ji turi taip pat šešias Teritorines darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybas. Taip pat ir Žemės ūkio bei Vidaus reikalų ministerijų veikloje yra ryški suaugusiųjų profesinio mokymo veikla. Jos MVG plėtra rūpinasi pagal savo kompetencijų sritis. Galima paminėti, kad ir kai kurios stambiosios gamyklos turi savo mokymo centrus, jų veikla nėra koordinuojama. Dešimt apskrities viršininko administracijų atlieka bendrą švietimo priežiūros funkciją. Apskrities viršininko administracijoje esančiam Socialinių reikalų bei švietimo departamentui priklauso valstybinė švietimo inspekcija,

tikrinanti švietimo institucijų veiklą (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004, p.21).

Tokią sistemą, kai MVG plėtra šalyje rūpinasi tiek Švietimo ir mokslo ministerija, tiek Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, ekspertas 1 vertina neigiamai: „*Perspektyvoj tas sistemas reikėtų jungti, bet yra tam tikri interesai, kurie trukdo jas sujungti.*”

Europos Komisija akcentuoja, kad tokios tradiciškai susiklosčiusios sistemos, kai už MVG yra atsakingos daugiau nei viena ministerijos reikalauja didesnių koordinacinių pastangų, tačiau tai ne būtinai yra neišsprendžiama problema. Netgi yra iškeliamas toks pastebėjimas, kad valstybės narės dalyvaudamos tam tikrose ES iniciatyvose, kaip pavyzdžiui, struktūrinių fondų paramai gauti, labai pagerina bendradarbiavimą ir taip MVG politika yra žymiai geriau koordinuojama (Europäische Kommission, 2003a, p.15).

Taip pat ir ekspertas 8 nemano, kad toks pareigų pasidalijimas tarp ministerijų galėtų būti problema: „*Įvairiose šalyse yra įvairių modelių. Pažangu, kad Lietuvoje tuo rūpinasi dvi ministerijos ir MVG strategiją du ministrai patvirtino. Kuo daugiau įeina institucijų, apjungia pastangas, tai tuo geriau. Reikėtų plėsti ir stiprinti tą koordinavimą, kad kuo daugiau institucijų įsijungtų į šitą procesą*”. Tačiau ekspertas 7 taip pat pasidalijimą tarp ministerijų vertina kaip problema: „*[...] problema yra Lietuvoj, kad yra nesusikalbėjimo tarp sektorių – tarpžinybinio nesusikalbėjimo. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija rūpinasi darbo biržos mokymais, tam skirdama nemaža lėšų, tuo metu Švietimo ir mokslo ministerija turi visas mokyklas, ir profesines, kolegijas, kurios galėtų būtų atviresnės suaugusiųjų švietimo poreikiams, bet lėšos, pavyzdžiui, profesiniam mokymui, kvalifikacijos keitimui, atnaujinimui ir kitiems dalykams yra Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos rankose. Ir tos įtampos yra nebūtinai sveikos. Gal galima būtų tas valstybės turimas lėšas panaudoti kur kas efektyviau išnaudojant Švietimo ir mokslo ministerijos turimas mokyklas, mokymo centrus ir t.t.*“

Didelę problemą tiek kalbinti ekspertai, tiek įvairių straipsnių autoriai išvelgia savivaldybių lygmenyje. Ekspertas 8 teigia, kad reikia stengtis atkreipti savivaldybių dėmesį į MVG problemas ir tai yra daroma. Vietos lygmenys yra skatinami dalyvauti projektuose dėl struktūrinių fondų. Ekspertas 8 taip pat pastebi, kad nors kol kas akivaizdu, kad šioje srityje dominuoja didieji miestai, bet propaguojant šitą tematiką atsiranda projektų ir kitur. „*Regioninės institucijos turi stimuliuoti nacionalinį procesą. Lietuvoj yra regioninių politikų problema, ką jie turi daryt ir kaip jie tai praktiškai daro. Regioninis lygmuo turi įsijungti į nacionalinio lygmens teikiamas galimybes.*“ Ekspertas 5 aktyvią reakciją iš savivaldybių lygmens taip pat įvardija kaip „*retą išimtį*“.

Taip pat ir ekspertas 1 pastebi, kad „*daugelyje regionų nuolatinio mokymosi plėtra stringa ties viduriniu vadybos lygiu*“. Tiek švietimo skyriai, tiek savivaldybių tarybų ar

švietimo komitetų atstovai dažnai iki šiol nesuvokia MVG teigiamos naudos. Ekspertas taip pat pažymi, kad įvairios nevyriausybinių organizacijų iniciatyvos šioje srityje vietoj palaikymo dažnai sulaukia visiško abejingumo. Tačiau negalima teigti, kad tokia situacija vyrauja visoje šalyje. Kaip pozityvią tendenciją ekspertas išskiria ir tai, kad dar iki 2002-2003 metų regioniniai projektai jau buvo kai kur vykdomi. Nors tokių savivaldybių buvo nedaug, bet vis vien jau tada buvo bandomi tirti suaugusiųjų mokymosi poreikiai, pamažu daugėjo suaugusių mokymo centrų, suaugusių mokymo klasių, neretai savivaldybių strateginiuose švietimo planuose atsirasdavo vietos ir suaugusių švietimui.

Tačiau tiek ekspertai, tiek dokumentų analizė patvirtina, kad Švietimo ir mokslo ministerijos organizuojamas MVG yra labiau formalaus pobūdžio, nors kartais skiriama dėmesio ir neformaliems mokymams. Tai, kad formaliajam švietimui skiriama daugiausia dėmesio įrodo ir žmonių koncentravimasis būtent ties formaliuoju švietimu, ką patvirtina ir Ekspertas 2 teigdamas, kad atlikus konkrečiame rajone situacijos analizę paaiškėjo, kad žmonės mokosi daugiausia iki 25 metų, kol baigia formaliojo švietimo programas, o vyresni nei 25 metų jau nebeįsijungia į savęs tobulinimo procesą. Neformaliuoju švietimu pagal Švietimo ir mokslo ministerijos iniciatyvos sritis visoje šalyje labiausiai rūpinasi švietimo centrai, kurie organizuoja tam tikrus kursus: kompiuterinio raštingumo, užsienio kalbų. Daug dėmesio skiriama mokytojų kvalifikacijos kėlimui. Taip pat Švietimo ir mokslo ministerija inicijavo informacinės sistemos internete apie mokymosi galimybes kūrimą. Tačiau šis projektas dar nėra išbaigtas ir kol kas apsiriboja vien informacija apie formalias mokymosi galimybes ir neformalius kursus mokytojams.

Darbo rinkos mokymo tarnyba teikia tiek formaliojo, tiek neformaliojo mokymo programas. Didžiausią besimokančiųjų dalį paprastai sudaro darbo biržos siunčiami bedarbiai ir asmenys, įspėti apie atleidimą iš darbo, kaip teigia Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba savo 2004 metų ataskaitoje. 2004 metais tokie asmenys sudarė 57,5% visų besimokančiųjų. Taip pat ši tarnyba užsiima profesiniu konsultavimu. Bedarbių konsultuojama daugiausiai. Be profesinių kvalifikacijų bedarbiams teikiamos aktyvios darbo paieškos ugdymo programos, motyvacijos didinimo programos ir pan. Taip pat tarnyba yra atsakinga už nacionalinės kvalifikacijų sistemos kūrimą. Kaip akcentuojama, šio projekto tikslas – sukurti vieningą ir skaidrią kvalifikacijų sistemą, apimančią visus kvalifikacijų lygmenis, laiduojančią pereinamumą tarp lygių, užtikrinančią kvalifikacijos įgijimo būdų įvairovę, sudarančią galimybę lanksčiai reaguoti į besikeičiančios aplinkos reikalavimus. Kvalifikacijos sistemos valdymas turėtų būti pavestas Lietuvos kvalifikacijų valdybai. Manoma, kad tokios sistemos dėka, padaugės dalyvaujančiųjų MVG procesuose, nes tai bus stiprus skatinamasis veiksnys (Darbo rinkos profesinis mokymas ir konsultavimas 2004, 2005, p.6-8). Taip pat darbo rinkos mokymo tarnyba su profesinio

mokymo metodikos centru, kuris priklauso Švietimo ir mokslo ministerijai, dalyvauja projekte dėl vieningos pirminio ir tęstinio profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemos sukūrimo.

Prie MVG organizavimo sistemos daugiau ar mažiau prisideda ir darbdaviai. Ekspertas 1 pažymi, kad nors ir nėra tikslų duomenų apie šią sritį, tačiau pramonininkų konfederacija, verslininkų smulkaus ir vidutinio verslo asociacijos taip pat turi savo mokymo tarnybas. Jos organizuoja verslininkų mokymus, renka informaciją, kokių trūksta mokymų verslo įmonių darbuotojams, dažnai jungia lėšas ir moko darbuotojus pagal technines asociacijas. Ekspertas 4 pažymi, kad darbdaviai dalyvauja kuriant naujas darbo rinkos mokymo programas. Sukurtos, recenzuojamos ir pripažįstamos naujos programos yra darbdavių organizacijų. Taip pat darbdaviai dalyvauja darbo rinkos mokymų baigiamuosiuose egzaminuose. Juos gali organizuoti, siunčia savo ekspertus, gali ruošti klausimus egzaminams ir pan. Tačiau patys darbdaviai į MVG investuoja mažai. Ekspertas 7 pažymi, kad „*bendradarbiaujant su verslu reiktų labiau judinti visas juridines taisykles ir jas tobulinti taip, kad verslas būtų suinteresuotas labiau investuoti į švietimą, į nuolatinį žmonių mokymąsi*“.

Didžiausia ir aktyviausia suaugusiųjų švietimo nevyriausybinė organizacija yra Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, įkurta 1992 metais. Ji vaidina įtakingą vaidmenį Lietuvos suaugusiųjų švietimo politikoje. 1993 metais įstojusį į Europos suaugusiųjų švietimo asociaciją, Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija dabar turi dešimt centrų šalies apskrityse. Ši nevyriausybinė organizacija yra bene vienintelė, turinti daugiau narių periferijoje nei didžiuosiuose miestuose, ir todėl šis tinklas vaidina esminį vaidmenį propaguojant suaugusiųjų dalyvavimą MVG regionuose ir visoje šalyje (Švietimo ir mokymo sistemos modernizavimas siekiant bendrų ES 2010 metams užsibrėžtų tikslų. Pasirengimas bendrai Europos Komisijos/Tarybos 2006 metų ataskaitai, p.15). Be daugybės projektų, kuriuose dalyvauja Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, galima būtų paminėti ir dvi labai svarbias užduotis, kurias ši organizacija atlieka. Kad didžiausias švietimo sistemos dėmesys yra bendrajam lavinimui parodo ir jam skirtos metodinės medžiagos gausa. Kalbant apie suaugusiųjų mokymą, tokios medžiagos trūksta. Tai parodo, kad dabartinėje MVG organizavimo sistemoje nėra už šią dalį atsakingųjų. Šią spragą bando užpildyti Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija. Taip pat ši organizacija rūpinasi ir renginiais suaugusiųjų švietėjams – andragogams, teigia ekspertas 5. Ekspertas 5 paminėję Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos organizuojamą projektą andragogo portfelis (kitai vadinamą andragogo bibliotekėlės): „*Suaugusiųjų švietimo plėtrai reikalingi specialūs leidiniai. Juos leidžia asociacijos nariai, regioniniai centrai, asociacija. Tai projektas skirtas knygų leidimui. Sisteminiame dėstytojų pranešimai ir t.t. Formuojama andragogo biblioteka.*“

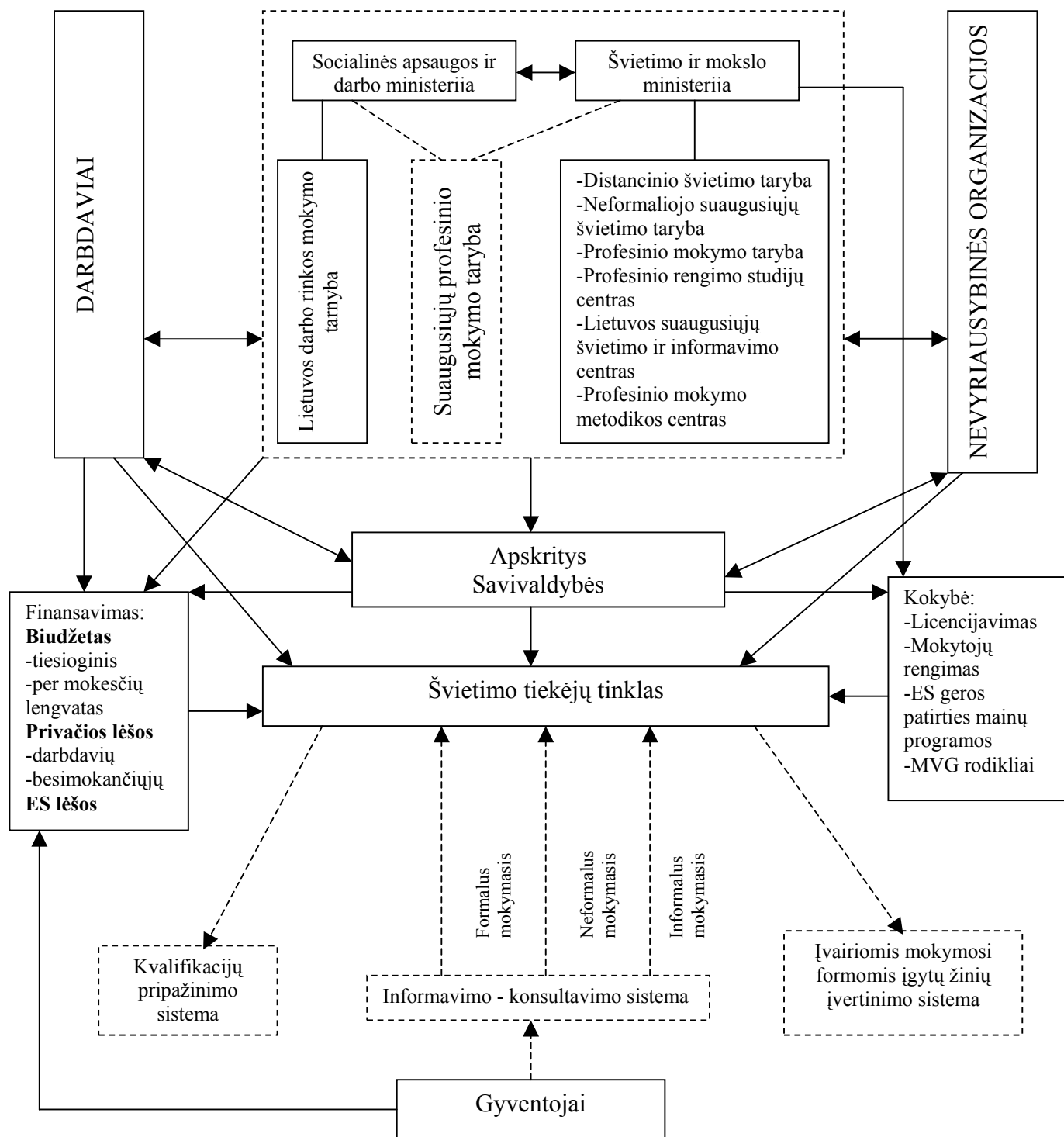
Kalbant apie viešo sektoriaus ir nevyriausybinų organizacijų bendradarbiavimą ekspertas 7 pastebi: „*Partnerystės principas praktikoje Lietuvoje veikia gana silpnai. Su nevyriausybinu sektorium valstybinės institucijos tarsi mėgina bendradarbiauti, bet ne taip, kaip pageidautų nevyriausybiniis sektorius. Nevyriausybiniis sektorius yra aktyviai remtas tarptautinių organizacijų ir dabar atėjo laikas, kai valstybinis sektorius galėtų su juo aktyviau bendradarbiauti.*“ Ekspertas 3 pažymi, kad viešas sektorius stengiasi bendradarbiauti su nevyriausybiniomis organizacijomis įvairiuose projektuose, todėl, kad po to vertinant šiuos projektus yra labai palankiai žiūrima į esančią partnerystę tarp atskirų sektorių. Taip kad ES lėšos skatina partnerystę įvairiais lygiais.

Prie MVG organizacinės sistemos nacionaliniu lygiu galima būtų priskirti ir ES Socrates paramos fondą. Eksperto 6 teigimu jis aktyviai skatina suaugusiųjų mokymo centrus, suaugusiųjų švietėjus dalyvauti ES projektuose. Suaugusiųjų švietimui yra skirta Grungtvig programa. Ši programa prisideda prie suaugusiųjų švietimo kokybės gerinimo. Pagrindinis jos tikslas – padėti suaugusiųjų švietimui Lietuvoje veikti pagal ES standartus.

Pagal pateiktą informaciją bei remiantis MVG užtikrinimo strategija, galima būtų sudaryti MVG organizacinę schemą, kuri pateikiama kitame puslapyje. Galima daryti išvadą, kad sistema yra gana sudėtinga, vertinant tą faktą, kad tiek už formalų, tiek už neformalų mokymą yra atsakingos dvi institucijos. Tai sukelia tam tikrų neaiškumų ir tam tikrą nelygybę besimokančiųjų tarpe. Kad ir pvz., keista, kai už tą patį profesinį mokymą atsakingos dvi institucijos pasiskirsčiusios atsakomybę už pirminį ir tęstinį profesinį mokymą. Taip pat reikėtų įvairiomis priemonėmis kuo labiau skatinti į MVG sistemą įsitraukti darbdavius, kad jiems nereikėtų kaltinti švietimo sistemos paruošiant netinkamos kvalifikacijos darbuotojus, taip pat įpareigoti darbdavius skatinti savo darbuotojus kelti kvalifikaciją, mokytis bendrųjų kompetencijų.

Kaip matome iš schemos, pagrindinį vaidmenį MVG politikos įgyvendinime atlieka Socialinių reikalų ir darbo ministerija bei Švietimo ir mokslo ministerija. Atspindėta, kad MVG yra labiau Švietimo ir mokslo ministerijos atsakomybės srityje, kadangi prie ministerijos MVG kontekste veikia daugiau kitų institucijų, tuo tarpu Socialinių reikalų ir darbo ministerija per Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybą rūpinasi tik jau minėtų gyventojų grupių mokymu. Abipuse rodykle schemeje išreikštas ministerijų bendradarbiavimas ne visada pavyksta sklandžiai, todėl numatyta abiem ministerijom pavaldi Suaugusiųjų profesinio mokymo taryba abibrėžta punktyrine linija. Punktyrine linija taip pat apibrėžtos abi ministerijos, kaip nacionaliniu lygiu įgyvendinančios MVG politiką. Taip pat schemeje atspindėtas viešo sektoriaus bendradarbiavimas su darbdaviais ir nevyriausybiniomis organizacijom, kas taip pat,

5 pav.

MVG įgyvendinimas Lietuvoje

Šaltinis: Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija – Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2004.

sprendžiant iš ekspertų pasisakymų, dar nevyksta sklandžiai. Jei, pavyzdžiui, Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija skundžiasi per mažu viešojo sektoriaus dėmesiu jų rengiamoms iniciatyvoms, tai darbdaviai, priešingai, turi būti išjudinti viešojo sektoriaus iniciatyva teisiškai įtvirtinant tam tikras įpareigojančias priemones. Kaip atskiras viešojo sektoriaus lygmuo išskirtos apskritys ir savivaldybės. Dauguma ekspertų įvardija šį lygmenį dažnai kaip pasyviausią įgyvendinant MVG šalyje. Centrinis schemos elementas – švietimo tiekėjų tinklas, apimantis visų mokymosi formų paslaugas. Kaip parodyta rodyklėmis, lėšos jam finansuoti ateina iš privataus, viešo sektorių, o taip pat pačių besimokančiųjų. Tačiau toks finansinis mechanizmas dar tik kuriamas, o pavaizduoti lėšų srautai nėra subalansuoti. Kokybe, kaip parodo dokumentų analizė, iš esmės rūpinasi Švietimo ir mokslo ministerija. Švietimo tiekėjų tinklo sudarymu rūpinasi viešas sektorius, privatus ir nevyriausybinės organizacijos. Darbdaviai gali būti ne tik mokymosi paslaugų tiekėjai, bet ir jomis naudotis. Norintys mokytis asmenys apie mokymosi galimybes perspektyvoje turėtų gauti informacijos per numatytą informavimo ir konsultavimo sistemą. Formalaus, neformalaus, informalaus mokymosi metu įgytos žinios ir kvalifikacijos turi būti pripažintos ar įvertintos atitinkamose numatytose sukurti sistemose. Ekspertas 4 patvirtina: „Lietuvoje tokių perėjimų tarp formalaus ir neformalaus mokymų pripažinimo nėra. Yra vienintelis būdas – laikyti profesijos egzaminus eksternu. Žmogus daug metų dirbęs ir mokantis, ateina, patikrinamos jo žinios, gebėjimai ir jis gauna kvalifikacijos pažymėjimą”.

Pagrindiniai organizacinės sistemos trūkumai šiuo metu yra nesklaidus bendradarbiavimas tarp atskirų sistemos veikėjų, MVG klausimais dažniausiai pasyvus apskričių ir savivaldybių lygmuo, nesubalansuotas MVG finansavimo mechanizmas, nesukurtos žinių ir kompetencijų pripažinimo sistemos, o taip pat informavimo ir konsultavimo sistema.

3.4. MOKYMOŠI VISĄ GYVENIMĄ ĮGYVENDINIMAS PRAKTINIAME LYGMENYJE

3.4.1. MOKYMASIS VISĄ GYVENIMĄ IR UŽIMTUMAS

Kaip atspindi Europos Sąjungos MVG dokumentų analizė, MVG visų pirma yra tikslas ekonominiams tikslams pasiekti, gerinti užimtumui. Nacionalinė MVG strategija tai pat akcentuoja įsitvirtinimą darbo rinkoj, konkurencinius gebėjimus.

Pirmiausia derėtų atkreipti dėmesį į įvairių mokymosi formų pripažinimo darbo rinkoje problemą. Kaip matoma iš anksčiau pateiktų duomenų, kompetencijų pripažinimas veikia kaip skatinantis dalyvauti mokymosi procesuose veiksnys. Tačiau tenka pripažinti, kad tokios neformaliu ar informaliu būdu įgytų žinių pripažinimo sistemos Lietuvoje dar nėra sukurta. Kaip pastebi ekspertas 1, žmogus gali puikiausiai mokėti užsienio kalbą, programuoti, tačiau neturint tai patvirtinančio dokumento, tokios jo kompetencijos nėra įvertinamos. „Darbo rinka dažnai skatina informaliai mokytis. [...] Tik tiek, kad kaip įvertinti tas žinias, kaip jas reglamentuoti

darbo rinkoje yra problema.“ Ekspertas 7 šią problemą įvardija kaip „laisvumo problema“: „[...] nėra sistemos, kuri leistų įforminti kompetencijas įgytas neformaliu ar informaliu būdu. Todėl kyla problemų – nėra motyvacijos žmonėms mokytis.“ Profesinių kvalifikacijų, įgytų darbo patirties bei neformaliojo švietimo būdu, vertinimo ir pripažinimo metodikai sukurti Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba 2004 m. parengė bandomąjį projektą Leonardo da Vinči programai „Metodikos ir standartų kūrimas kompetencijai, įgytai darbo patirties būdu, pripažinti“. Taip pat, kaip pastebi ekspertas 4, kompetencijų pripažinimo sistemoje taikomi egzaminai eksternu.

Kitas svarbus klausimas užimtumo kontekste yra darbo rinkos mokymo prioritetų pasirinkimas. Ekspertas 7 pažymi, kad valstybė investuoja daug pinigų mokydama bedarbius konkrečių specialybių ir mažai dėmesio kreipia į bendruosius gebėjimus, kurių įgijimas pagerintų žmogaus padėtį darbo rinkoje. Kaip pavyzdį čia galima būtų pateikti didelį anglų kalbos kaip bendrojo gebėjimo poreikį išsidarbinant, tačiau anglų kalbos kursai yra ne kiekvienam finansiškai prieinami, o ypač bedarbiams. Šio eksperto nuomone, suaugusiųjų tęstinis mokymas yra siaurai suprantamas kaip profesinis mokymas. Tačiau kai kurie ekspertai pateikia ir kitokią nuomonę. Ekspertas 8 teigia, kad *„kalbant apie Lisabonos strategiją yra natūralu, kad ekonominė plėtra yra galima tik per profesinio mokymo kokybę. [...] Kalbant apie bendrąsias kompetencijas, tai natūraliai tam gali būti skiriama mažiau dėmesio dėl finansinių resursų. Lietuvoje, kaip ne pačioje turtingiausioje šalyje, visgi profesinis mokymas labiau atitinka valstybės interesus, o bendrieji dalykai gali būti mažiau finansuojami. [...] Todėl prioritetas yra teisingas.*“

Darbdaviai taip pat yra įtraukiami į gyventojų mokymą suteikiant jiems konkrečias specialybes, kaip pažymi ekspertas 2: *„Savivaldybių bendradarbiavimas su darbdaviais yra orientuotas į pagalbą steigiant darbininkiškas specialybes, kurių jiems trūksta.*“ Ekspertas 4 pastebi, kad jie dalyvauja, kuriant mokymo programas, egzaminuojant besimokančiuosius.

Kita svarbi problema yra darbdavių požiūris į darbuotojų mokymą ir mokymąsi. Nors yra žinoma, kad šiandien darbdaviai nėra patenkinti mokymosi įstaigų paruošiamų darbuotojų kvalifikacija, taip pat žinoma ir tai, kad dažnai darbdaviai Lietuvoje nėra linkę suteikti savo darbuotojams reikiamų kvalifikacijų, investuoti į mokymą. Laužackas, Tūtlys, Kučingytė ir kt. pateikia išsivysčiusių rinkos ekonomikos šalių pavyzdį, kur dėl darbo jėgos senėjimo, sparčiai kintančių darbo jėgos kvalifikacijos reikalavimų ir kitų priežasčių daugeliui įmonių ar net atskirų ūkio šakų vis sunkiau surasti darbo rinkoje reikalingų darbuotojų ir todėl jos yra priverstos užpildyti kvalifikuotos darbo jėgos deficitą keldamos savo darbuotojų kvalifikaciją. Jie taip pat pastebi, kad Lietuvoje šis reiškinys dar nėra labai populiarus, galima kalbėti tik apie tam tikras jo apraiškas ar užuomazgas (Laužackas, Tūtlys, Kučingytė, Rakutis, Valantinas, 2003, p.30).

Tokią nuomonę patvirtina ir ekspertai. Ekspertas 1 teigia, kad *„valstybė turėtų sukurti normalią teisinę aplinką kvalifikacijos tobulinimui įmonėse, o darbuotojų mokymas įmonėse jau yra darbdavių reikalas komercinėje aplinkoje. [...] Yra darbdavių, kurie tai puikiai supranta, deja jų yra mažuma, bet konkurencinė aplinka neišvengiamai paskatins ir kitas įmones daugiau investuoti į darbuotojų mokymą.“*

Šiai dienai darbdaviai gana aktyviai dalyvauja įvairiuose projektuose. Ekspertas 5 pažymi: *„į projektus stengiamasi įtraukti ir darbdavius, pvz. kaip patarėjų grupes. Gal darbdaviai pamatę, kaip tam tikri projektai veikia, panorės priimti į darbą projekte dalyvavusius žmones.“*

Per Socrates programas taip pat gerinamas žmonių konkurencingumas darbo rinkoje. Kaip pavyzdį ekspertas 6 pateikia projektą, kurio tikslas buvo labiausiai pažeidžiamai darbingo amžiaus grupei – moterims nuo 40 iki 50 metų – padėti integruotis į darbo rinką rengiant joms suaugusiųjų švietimo programas.

Atsižvelgiant į ekspertų pasisakymus galima daryti išvadas, kad MVG kaip užimtumo politikos dalis praktikoje veikia vis dar gana ribotai pirmiausia dėl neegzistuojančios kompetencijų pripažinimo ir įvertinimo sistemos, todėl žmonės yra mažiau motyvuoti mokytis. Tačiau tokios sistemos kūrimo darbai jau yra prasidėję. Kitas svarbus aspektas yra MVG, kaip užimtumo politikos priemonės, prioritetų pasirinkimo klausimas. Nors apklausos ir ES dokumentai išryškina bendrųjų gebėjimų svarbą, pagrindinis dėmesys valstybės teikiamose mokymosi galimybose vis dar yra teikiamas konkrečioms specialybėms. Trečioji šalyje egzistuojanti problema – nepakankamas darbdavių dėmesys MVG skatinimui. Jų kaip socialinių partnerių veikla dažnai apsiriboja konsultantų vaidmeniu, kuriant mokymo programas, egzaminuojant, vykdant projektus, tačiau darbdaviai gana retai patys organizuoja darbuotojų mokymus ar kitaip skatina juos mokytis.

3.4.2. MOKYMASIS VISĄ GYVENIMĄ IR SOCIALINĖ INTEGRACIJA

Kaip buvo minima pirmojoje darbo dalyje Europos Sąjungos MVG politika dažnai kritikuojama kaip orientuota vien į konkurencingumą ir per daug siejama su darbo rinka, užimtumu ir t.t. Tai pažymi ir vienas ekspertų. Ekspertas 1 sutinka, kad tiek nacionalinėje MVG strategijoje, tiek visame Lisabonos strategijos kontekste yra koncentruojamasi ties konkurencingumu. *„Tačiau nuolatinis mokymasis neapsiriboja darbo rinka. Nuolatinis mokymasis yra taip pat ir saviraiškos, socialinės integracijos priemonė. Tai šiuo požiūriu yra tiek Europos Sąjungoje, tiek ir Lietuvoje tokia tuštesnė vieta, nes ne visi žmonės gali būti konkurencingi: žmonės su negalia, socialinės rizikos grupės, kuriems nuolatinis mokymasis yra*

daugiau socialinės integracijos, o ne konkurencingumo reikalas, nuolatinis mokymasis žmogiškosios saviraiškos interesų patenkinimo priemonė“, teigia ekspertas.

Tačiau, kaip rodo ekspertų interviu, šioje srityje taip pat yra vykdoma ES veikla per projektus. Ekspertas 6 pateikia šioje srityje vykdomų projektų pavyzdžių įrodančių, kad nebūtinai visa ES parama MVG yra siejama su darbo rinka. Vykdoma projektų teikiančių suaugusiesiems įgūdžių lankytis muziejuose, bibliotekose, kitaip juos motyvuojant mokytis, mokoma juos savarankiškai mokytis. Taip pat ekspertas 6 pažymi, kad daug projektų yra skiriama tėvų švietimui, kaip pavyzdžiui, neįgaliųjų tėvams. Jie mokomi, kaip gyventi su vaiko negalia, kaip jiems integruotis į visuomenę o ne nuo jos atsiriboti.

Esping-Andersen'as pažymi, kad „efektyvi MVG strategija gali būti efektyvi tik tada, kai žmonės jau turi pagrindinius kognityvinius įgūdžius, [...]. ES šalyse egzistuojanti praraja tarp kartų yra labai didelė ir reikia to išvengti ateity“ (Esping-Andersen, 2002, p.80). Tačiau būtų neteisinga manyti, kad karta neįgijusi įgūdžių mokytis yra pasmerkta, todėl viską pamirštant turi būti koncentruojamasi tik į jaunimą, kad ateity didelių skirtumų tarp kartų galima būtų išvengti. Pora ekspertų šiame kontekste išskyrė pensinio amžiaus žmonių mokymosi galimybių problematiką. Kaip pažymi ekspertas 1 „čia jau nekalbama apie konkurencingumą, o apie paprasčiausiai padorų gyvenimą“. Jo teigimu, bent jau didžiuosiuose miestuose paklausa skirtų šio amžiaus žmonėms mokymosi galimybių yra, tik trūksta pasiūlos. Ekspertas 2 taip pat pažymi Trečiojo Amžiaus Universiteto svarbą rajonuose. Jo teigimu, daugiausia dėmesio sulaukia užsienio kalbų ir kompiuterinio raštingumo mokymasis. Iš to galima daryti išvadą, kad Europos Komisijos išskirtos bendrosios kompetencijos turi didelę svarbą ne tik darbo rinkoje, bet ir už jos ribų, kadangi tai yra priemonės suteikiančios galimybes prieiti vis prie naujų žinių, naujų bendravimo galimybių, mažinančių socialinę atskirtį. Kitas svarbus aspektas šiame kontekste yra tas, kad pats mokymosi procesas, o ne tik rezultatai, yra svarbus – jis įtraukia atskirus žmones į visuomenę, prisideda prie pilietinės visuomenės kūrimo. Todėl ne tik iš darbo rinkos perspektyvos yra tikslinga įvairiai skatinti MVG. Ir jeigu, kaip pastebi ekspertas 4, kalbant apie darbo rinką „*mokymasis nėra žaidimas, [...] žmonės turi suprasti, kad iš to yra tam tikros naudos*“, tai kuriant pilietinę visuomenę nebūtų nieko blogo į MVG pažvelgti šiek tiek laisviau ir pateikti žmonėms tai iš dalies kaip laisvalaikio praleidimo formą, tam tikrą pramogą. Ypač tai reikalinga šalies miesteliuose ir kaimuose, kur žmonėms trūksta turiningo laisvalaikio praleidimo galimybių.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinei integracijai už darbo rinkos ribų MVG kontekste taip pat yra skiriama dėmesio. Tačiau tai galima būtų apibūdinti kaip neprioritetinę MVG strategijos sritį.

3.4.3. MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ PRIEINAMUMAS

3.4.3.1. FINANSINIS PRIEINAMUMAS

MVG finansavimui, kaip jau minėta pirmoje dalyje, įvairiose valstybėse taikomi įvairūs modeliai ar instrumentai. Taip pat tai yra svarbus mokslinių tyrimų objektas tiek ES lygiu, tiek atskirose Europos valstybėse. Praktikoje jau yra išplėtoti įvairūs MVG finansavimo modeliai.

Išsamiau derėtų apžvelgti Timmermann'o išskiriamus modelius, kuriuose apžvelgiami trys galimi finansavimo šaltiniai: valstybė, darbdaviai ir besimokantieji. Šis autorius išskiria tokius modelius: asmeninis finansavimas ir nuo pajamų priklausanti paskola, mokymosi finansavimas iš individualių kaupiamųjų fondų, individualūs mokymosi čekiai ir valstybinis finansavimas, finansavimas per įmones (Timmermann, 2000, p.21-23).

Taikant pirmąjį modelį – individualų finansavimą bei paskolų sistemą – reikia atsižvelgti į keletą dalykų. Kaip Timmermann'as pastebi, besimokantiesiems šis finansavimo modelis bus priimtinas tik tokiu atveju, jei nauda iš mokymosi teks tik jiems patiems. MVG sistema tokiu atveju funkcionuotų kaip rinka ir besimokantieji turi turėti atitinkamas pajamas, kad mokymosi galimybės jiems būtų prieinamos. Neturintiems finansinių galimybių už mokymo paslaugas mokėti rinkos kainomis valstybė turi teikti paskolas. Kaip šalutinį tokio modelio efektą autorius įvardija „atbaidomąjį efektą“, kuris paliečia socialiai ar ekonomiškai neprivilegiuotas asmenų grupes (Timmermann, 2000, p.21). Iš ekspertų interviu metu gautų duomenų paaiškėja, kad šis modelis yra taikomas Lietuvoje ypač neformaliojo mokymo srityje. Ekspertai taip pat pažymi, kad žmonės turi būti suinteresuoti patys investuoti į savo mokymąsi. Paskolų sistema kol kas taikoma tik įgyjant aukštąjį išsilavinimą.

Yra visiškai suprantama, kad žmonės yra suinteresuoti investuoti į mokymąsi, jei jis jiems teikia tam tikrą naudą. Ir kaip teigia ekspertas 4, žmonės turi suprasti, kad mokymasis yra naudingas. Labiau apie MVG teikiamą naudą savo straipsnyje kalba Peter'is Brandt'as. Jis teigia, kad kalbant apie švietimo teikiamą naudą švietimo ekonomikos rėmuose, reikia kalbėti apie „vidinę“ ir „išorinę“ naudą. „Vidinė“ – tai besimokančiam asmeniui tenkanti nauda. Nemonetarinė nauda gali būti išreiškiama geresnėmis darbo sąlygomis, įdomia veikla, nuolat didėjančiu saugumu nuo bedarbystės ir t.t. Tai pat tai gali būti finansinė nauda, kai pvz. įgijus aukštesnę kvalifikaciją darbuotojui pakeliamas atlyginimas. „Išorinė“ nauda pasireiškia ekonomikos augimu, mažesniu nusikalstamumu, socialinės sanglaudos bei demokratijos stiprėjimu. (Brandt, 2004, p.24). Tai parodo, kad bet koku atveju yra teisinga, kad dalis atsakomybės už MVG finansavimą tenka patiems besimokantiems, o valstybei lieka tik skatinti žmones mokytis ir garantuoti finansinį prieinamumą tiems, kurie negali sau leisti mokytis dėl finansinių priežasčių.

Kitas modelis – MVG finansavimas iš individualių kaupiamųjų fondų – yra suprantamas kaip pajamų perkėlimo sistema. Individualūs asmenys tokiu atveju nuo gaunamų pajamų dalį turėtų kaupti fonduose, iš kurių esant reikalui būtų galima padengti tam tikras išlaidas: mokymosi atostogų, kvalifikacijos kėlimo ir pan. Tiems, kurie nesavo noru neturi darbo, į fondus tam tikrą sumą įneštų valstybė. Pagal tokią sistemą asmuo galėtų finansuoti ne tik mokymosi poreikius, bet ir kitus, priklausomai nuo to, kas jam vienu ar kitu laikotarpiu yra aktualiausia. Tačiau vėlgi iškyta problema, kad kaip ir pajamos, taip ir prieinamumas prie mokymosi galimybių yra nevienodas, kadangi skirtingos žmonių pajamos, o tai reiškia, kad galimybės lėšų kaupimui fonduose taip pat skirtingos (Timmermann, 2000, p.21). Šis modelis Lietuvoje nėra taikomas.

Trečiasis modelis iš esmės yra siejamas su valstybės parama. Finansuojant valstybei egzistuoja du finansavimo variantai: per pasiūlą ir per paklausą. Finansavimas per pasiūlą galimas tiesioginis bei per mokesčių lengvatas, neprocentines ar paskolas itin palankomis sąlygomis. Taip pat galimas finansavimas, kai valstybinės lėšos yra skiriamos nevalstybiniam siūlytojams, bet pasiūlos produkciją valstybė parenka pati. Per paklausą finansavimas vyksta norintiems mokytis asmenims teikiant stipendijas, mokesčių lengvatas, paskolas, mokymosi čekius. Mokymosi čekių sistema leidžia susidaryti tam tikrai rinkai. Kiekvienas asmuo po privalomojo švietimo sistemos gauna tam tikrą kiekį mokymosi čekių ir gali juos panaudoti savo nuožiūra rinkdamasis mokymosi pasiūlą iš įvairių paslaugos teikėjų. Taip būtų skatinama konkurencija tarp paslaugų teikėjų, kas pagerintų mokymosi kokybę. Šio modelio privalumas yra tas, kad visiems gyventojams yra užtikrinamos vienodos finansinio prieinamumo galimybės. Tačiau pilnas MVG finansavimas iš valstybės lėšų yra labiau hipotetinis, nes viena pati valstybė nėra pajėgi patenkinti mokymosi poreikių (Timmermann, 2000, p.22).

Maria Joao Rodrigues, analizavusi ES politiką šioje srityje išskiria tokius viešo finansavimo prioritetus (Rodrigues, 2004, p.94-95):

- Garantuoti prieinamumą prie bazinių įgūdžių per nemokamus kursus bet kokio amžiaus žmonėms;
- Suteikti nemokamą mokslą jauniems žmonėms nuo tam tikro amžiaus (dažniausiai 18 metų);
- Išlaidas už jaunų žmonių mokymą darbe dalintis su darbdaviais;
- Taikyti finansinę paramą suaugusiems, kuriems to reikia labiausiai, kaip kad bedarbiai, žmonės su negalia ar su mokymosi sunkumais;
- Taikyti finansinę paramą tam tikrų įgūdžių trūkumo panaikinimui.

Lietuvoje šio modelio yra laikomasi labiausiai. Besimokantiesiems dažnai yra numatomos mokesčių lengvatos, pvz., didinamos nuolatinio Lietuvos gyventojo gautos neapmokestinamosios pajamos. Pagal Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pakeitimus nuo

2003 m. iš pajamų gali būti atimamos per mokestinį laikotarpį patirtos nuolatinio Lietuvos gyventojų išlaidos už studijas. Jei už studijas sumokėta skolintomis lėšomis (tam tikslui paimta iš kredito įstaigos paskola), iš pajamų gali būti atimta per mokestinį laikotarpį gražinta šios paskolos dalis (Švietimo ir mokymo sistemos modernizavimas siekiant bendrų ES 2010 metams užsibrėžtų tikslų. Pasirengimas bendrai Europos Komisijos/Tarybos 2006 metų ataskaitai, p.10). Kvalifikacijos kėlimo atvejais įmonės sumokėtos sumos nelaikomos darbuotojų pajamomis ir neapmokestinamos fizinių asmenų pajamų mokesčiu. Socialinio draudimo įmokos neskaičiuojamos nuo įmonių mokamų sumų už darbuotojų mokymą, kvalifikacijos kėlimą, perkvalifikavimą seminaruose, kursuose, mokymo įstaigose. Lietuvoje taip pat yra taikomos subsidijos darbuotojų profesiniam mokymui ir perkvalifikavimui regionuose, kuriuose nedarbo lygis viršija šalies vidurkį (Švietimo ir mokymo sistemos modernizavimas siekiant bendrų ES 2010 metams užsibrėžtų tikslų. Pasirengimas bendrai Europos Komisijos/Tarybos 2006 metų ataskaitai, p.12). Vietoje mokymosi čekių Lietuvoje vyksta diskusija apie moksleivio krepšelį suaugusiems, ką pamini trys kalbinti ekspertai. Tokiu būdu neformalusis suaugusiųjų mokymas būtų finansuojamas pagal tą patį principą kaip ir moksleivių formalusis švietimo sistemoje. Tačiau suprantama, kad jis turėtų būti kitokio pobūdžio, kadangi valstybė viena būtų nepajėgi finansiškai patenkinti visų suaugusiųjų mokymosi poreikių.

Ketvirtasis modelis – finansavimas per įmones ir įmonių kaupiamuosius fondus – siejamas su privataus sektoriaus indėliu į MVG. Taip pat įmanomos įvairios finansavimo variacijos. Įmonės gali pačios organizuoti darbuotojų mokymus tiek viduje, tiek už įmonės ribų. Tačiau autorius kelia klausimą, kaip darbdavius reikėtų paskatinti aktyviai įsitraukti į MVG finansinio prieinamumo gerinimą (Timmermann, 2000, p.23). Kaip pažymi ekspertas 7, *„daugelio šalių patirtis rodo, kad verslas yra skatinamas investuoti į MVG. Ir apskritai modernios įmonės dirba šiandien kaip mokymosi institucijos, kur žmogus nuolat yra mokomas“*. Tačiau kaip pastebi ekspertas 1 Lietuvoje įmonės dar neinvestuoja į MVG aktyviai. Situacija dėl darbuotojų emigracijos, konkurencijos didėjimo rinkoje turėtų pasikeisti. Pasak šio eksperto, nors valstybė ir yra sukūrusi tam tikrą paskatinimo darbdaviams priemonių, kaip jau minėtosios mokesčių lengvatos ir pan., tačiau *„darbdaviai jas ignoruoja“*. Tai byloja apie tai, kad valstybė esančiomis sąlygomis kol kas nesugeba darbdavių paskatinti taip, kad jie būtų suinteresuoti investuoti į MVG.

Išvardinti modeliai neegzistuoja pavieniai, o yra derinami. Valstybė nėra viena pati atsakinga už MVG finansavimą, ji yra atsakinga už finansinių priemonių taikymą skatinant tiek asmenų, tiek privataus sektoriaus investicijas į MVG. Kaip pažymi ekspertas 7, priemonių yra labai įvairių, tačiau *„Lietuvoje dar tokios sistemos nėra. Apie tai yra tik kalbama. Nes modernios MVG sistemos valstybė nesugebės išlaikyti vien iš savo lėšų. Jei mes norim turėti modernią MVG“*

sistemą, į ją turėtų investuoti ir patys asmenys, ir verslas, ir valstybės struktūros, savivaldybių struktūros. Kaip ir mokyklom, suaugusiems taip pat galima būtų nustatyti krepšelį, kad ir simbolinį, kuris skatintų.“

Visi be išimties ekspertai kalbėdami apie MVG finansavimo galimybes Lietuvoje akcentuoja ES struktūrinių fondų teikiamas galimybes. Ekspertas 1 pastebi, kad prieš gaunant ES lėšas valstybiniu lygiu buvo teisinamasi lėšų stygiumi dėl nepakankamo dėmesio MVG galimybių plėtrai. Todėl ES lėšos veikia kaip paskatinamasis veiksnys, kuriant MVG galimybes šalyje. Kaip pastebi ekspertas 2 naudojantis šiomis lėšomis plečiamas švietimo tiekėjų tinklas ir taip garantuojama, kad mokymasis daugeliui gyventojų būtų fiziškai pasiekiamas, ekspertas 3 pažymi kuriamas nuotolinio mokymo klases ir pan. Taip pat, kaip jau buvo minėta, siekiant gauti ES lėšas pagerėja tarpinstitucinis bendradarbiavimas.

Apibendrinant galima būtų daryti išvadas, kad MVG Lietuvoje dar nėra visiems finansiškai prieinamas, nes nėra sukurtos finansavimo sistemos. Tačiau ji yra pamažu plėtojama. Labiausiai tai pasireiškia per įvairios valstybinės paramos plėtrą: taikant mokesčių lengvatas, paramą bedarbiams, svarstoma apie mokinio krepšelio suaugusiųjų mokymuisi įvedimo galimybes ir pan. Dėl minėtų priežasčių nepakankamas yra darbdavių indėlis. Nors gyventojai dažnai ir finansuoja savarankiškai savo mokymąsi, tačiau kol kas šalyje nėra kaupiami individualūs mokymosi fondai, kuriais būtų galima pasinaudoti prireikus tam tikrų mokymosi paslaugų – išeiti mokymosi atostogų, pasikelti kvalifikaciją, įgyti naują profesiją. Kuriant MVG finansavimo sistemą keliama svarbiausia užduotis – tinkamai pasinaudoti ES struktūriniais fondais.

3.4.3.2. INFORMACINIS PRIEINAMUMAS

Kalbant apie MVG informacinį prieinamumą labai svarbu yra atsižvelgti į informacijos egzistavimą apie šioje srityje teikiamas galimybes ir pagalbą pasirenkant vieną ar kitą mokymosi paslaugą.

Informacija ir konsultavimas – tai esminiai MVG elementai. Mokymosi orientavimas vertinamas kaip tam tikra pasiūla, kuri besimokančiajam turi palengvinti mokymąsi, padėti pasiekti geresnių mokymosi rezultatų, padidinti savo mokymosi kompetenciją ir garantuoti sėkmingą mokymąsi (Rohs, Käßplinger, 2004, p.17). Jeigu seniau pasaulyje toks konsultavimas buvo traktuojama kaip pagalba bedarbiams ar mokymosi sunkumų turintiems asmenims, tai šiandiena taip jau nebėra – dabar tai turėtų būti suprantama kaip pagalba kiekvienam besimokančiajam ar norinčiam mokytis (Rohs, Käßplinger, 2004, p.18). Taigi daug ką lemia tai, kad prasiplėtė konsultavimo tikslinės grupės ribos. Todėl problemų sukelia tai, kad konsultavimas dėl senesnio jo traktavimo kai kuriems vis dar sukelia neigiamų asociacijų. Dabar

jis jau turi būti suprantamas, kaip palydintis mokymosi procesą. Kai žmogus turi pats organizuoti savo mokymosi procesą, konsultavimas turi būti traktuojamas, kaip „pagalba padedant sau“ (Rohs, Kämpflinger, 2004, p.20). Tai besitęsiantis, ne į tikslą, o į procesą orientuotas konsultavimas: tikslas yra ne vien, kad žmogus susirastų darbą, bet reikalinga ir nuolat lydėti žmogaus mokymosi procesą. Konsultavimas turi skatinti galimybę išmokti mokytis. Metodai ir būdai kaip tai pasiekti turi būti padaryti prieinami. (Rohs, Kämpflinger, 2004, p.21).

Taigi informavimo ir konsultavimo sistema galėtų labiau koordinuoti esančią pasiūlą ar prisidėti prie nesamos bet reikiamos pasiūlos atsiradimo. Tai užtikrintų pasiūlos skaidrumą ir norintieji mokytis lengviau išsirinktų mokymosi galimybes. Konsultavimas turi didelę reikšmę ypač siekiant plėtoti neformalų ir informalų mokymąsi, kaip tam tikras palengvinimas besimokantiems ir tam tikra pagalba teikiantiems mokymosi paslaugas – tai puiki galimybė galimus naujus klientus supažindinti su teikiamomis paslaugomis. Tai užtikrintų ir siūlomų paslaugų kokybę, nes dėl koordinavimo per tam tikrą informavimo konsultavimo tarnybą atsirastų skaidrumas ir išryškėtų teikiamų paslaugų skirtumai. Norintieji mokytis (klientai) turėtų galimybę pasirinkti kokybiškesnes paslaugas, o tai skatintų konkurenciją tarp paslaugų teikėjų. Kokybiškai vertinga, į tikslines grupes orientuota ir skaidri pasiūla yra geriausias garantas, kad mokymasis besimokantiems atneš kokią nors naudą. O taip yra didinama ir žmonių motyvacija mokytis (Beicht, Krekle, Walden, 2004, p.40).

Ekspertai 1 ir 7 atkreipia dėmesį į tai kad atliekant tyrimus apie žmonių mokymosi poreikius, paklausus ar šie nori mokytis 2004 metais 2/3 apklaustųjų atsako neigiamai. Tačiau klausinėjant juos detaliau, ar jie nori mokytis tam tikrų konkrečių dalykų, tokių kaip kalbų, kompiuterinio raštingumo, verslumo, teisės ir t.t., neigiamus atsakymus jau pateikia tik 1/3 apklaustųjų. Tai byloja apie informacijos stygių, ko ir kaip žmonės galėtų mokytis. Kol žmonės to nežino, jų motyvacija mokytis yra žema.

Ekspertas 8 taip pat pastebi, kad sąlygos žmonėms mokytis dažniausiai yra sudaromos. Tačiau didelė yra asmeninės motyvacijos problema. Šio eksperto teigimu, žmonės pateikia nepagrįstas nesimokymo priežastis, kaip laiko neturėjimas ar tai, kad jie jau per seni. Ekspertas 1 taip pat pastebi, kad: „*Pirmas dalykas [stabdantis MVG plėtrą Lietuvoje] yra labai sunkiai kintantis žmonių mentalitetas. Nuostata į nuolatinį mokymąsi iki šiol yra pasyvi. [...] žmonės negalvoja, kad jie galėtų mokytis, jie nereflektuoja savo asmeninės patirties požiūriu, kiek tas išsilavinimas, mokymasis galėtų jiems padėti*”.

Tai vėlgi byloja apie informacijos stoką, kaip mokymasis gali būti suderinamas su darbu ir šeima, apie tai, kokią naudą mokymasis teikia įvairaus amžiaus žmonėms ir pan. Šioje srityje yra vykdomos tam tikros iniciatyvos. Kaip pastebi ekspertas 4 konsultavimu užsiima Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba, atskiros švietimo įstaigos turi karjeros centrus ir pan. Ekspertas 5

pažymi, kad Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos organizuojama suaugusiųjų švietimo savaitė būtent ir yra viena iš iniciatyvų šiose srityje. Tačiau galima teigti, kad bendros sistemos nėra.

Atrodytų, kad neformalaus ir informalaus mokymosi sureikšminimas leidžia sutaupyti daug lėšų, tačiau Woodrow pastebi, kad toks, pavyzdžiui, informalus mokymasis kelia pavojų, kad mokymasis taps trivialus, paviršutiniškas žinių įgijimas. Taip pat ES dokumentai teigia, kad asmuo turi prisiimti pats daugiau atsakomybės dėl MVG, o tai vėlgi Woodrow manymu yra neteisinga, nes ne visi turi vienodas sąlygas startinėms pozicijoms (Woodrow, 1999 // [http://www.staffs.ac.uk/journal/Volume1\(1\)/ed-2.htm](http://www.staffs.ac.uk/journal/Volume1(1)/ed-2.htm)). Tačiau tam ir yra reikalingas besimokančiųjų informavimas ir orientavimas. Norintysis mokytis gautų atitinkamą informaciją, kokių atveju kokią mokymosi formą jam geriau pasirinkti, galėtų geriau įvertinti neformalaus mokymosi paslaugų kokybę bei gautų atitinkamą pagalbą mokydamasis informaliu būdu.

Phil'as Brown'as analizavęs švietimo prieinamumo problemą atkreipė dėmesį į „galimybių spąstų“ fenomeną. Taip galima būtų įvardinti situaciją esančią dabar Lietuvoje. Norėdami užtikrinti savo pozicijas darbo rinkoje žmonės siekia kuo aukštesnio išsilavinimo. Tai veda prie formaliai įgytų žinių pripažinimo nuvertėjimo. Todėl atsitinka taip, kad ir aukštą išsilavinimą turintys žmonės nebūtinai sėkmingai integruojasi į darbo rinką (Laužackas, Tūtlys, Kučingytė, Rakutis, Valantinas pagal Brown, 2003, p. 21). Lietuvoje šią problemą yra bandoma spręsti ribojant priimamų studentų skaičių į aukštąsias mokyklas, ką patvirtina ir ekspertas 1. Jis atkreipia dėmesį į šalyje egzistuojančias disproporcijas tarp tam tikrų universitetų absolventų, kurių specialybės rinkoje šiuo metu nėra paklausios ir tarp profesinių mokymą įgijusių specialistų, kurių trūksta. Todėl iš struktūrinių fondų visuose rajonuose bus kuriami profesinio orientavimo ir konsultavimo centrai. Tokios sistemos kūrimo būtinybę akcentuoja ekspertai 2 ir 3. Ekspertas 3 pastebi: *„Seniau buvo tokia sistema. Dabar paaiškėjo, kad savaime viskas nevyksta. Todėl steigiami mokyklose karjeros centrai. Suaugusiems yra darbo rinkos mokymo centrai. Su pramonininkų asociacija bandoma suburti įvairaus lygmens institucijas ir interesus turinčias organizacijas dirbti ta linkme. [...] Tokios sistemos mums trūksta. Nėra tam tikro centro, kur žinoma kas kur prasideda ir kur baigiasi”*.

Galima daryti išvadą, kad šalyje yra daug priežasčių informavimo ir konsultavimo apie mokymosi galimybes sistemai kurti. Tokia sistema jau yra kuriama, tačiau vertinant ekspertų pasisakymus, ji vėlgi labiau bus skirta jaunimui renkantis vieną ar kitą profesiją. MVG kontekste tokios sistemos, kuri padėtų besimokantiems bet kokio amžiaus žmonėms ir apimtų įvairias mokymosi formas bei veiktų kaip motyvavimo mokytis veiksnys, sukūrimas lieka ateities perspektyvoje, nors toks „plačiosios visuomenės informavimas“, kaip jau minėta anksčiau, ir yra numatytas MVG užtikrinimo strategijoje.

3.5. MOKYMO SI VISĄ GYVENIMĄ ĮGYVENDINIMO LIETUVOJE EKSPERTŲ VERTINIMAS

Mokymosi visą gyvenimą koncepcijos įgyvendinimas Lietuvoje ekspertų vertinamas gana įvairiai. Dauguma ekspertų, lygindami situaciją Lietuvoje su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis, tokiomis kaip Švedija, Vokietija, apibūdina Lietuvos situaciją, kaip vientisos sistemos nebuvimą. Kaip ne kartą darbe jau minėta, dauguma gyvybiškai tokiai sistemai reikalingų mechanizmų dabar tik kuriama.

Vertindamas situaciją ekspertas 1 pastebi, kad *„suaugusiųjų švietimo, nuolatinio mokymosi socialiniai agentai [...] – tai žmonės suinteresuoti nuolatinio mokymusi, yra labai trapi ir fragmentiška, nestipri interesų grupė bendrojo švietimo politikoj. Kitaip tariant, tempti, stumti kažkokią idėją reikia jėgos. Yra daugybė koncepcijų, daugybė darbuotojų dirbančių pagrindinio, bendrojo lavinimo, aukštojo lavinimo srityse, tačiau švietimo politikos lygiu, tiek savivaldybėse, tiek ir valstybinėse institucijose, yra labai retas žmogus, kuris yra įtrauktas. Netgi kiekybiškai išsiaiškinus, kiek žmonių dirba suaugusiųjų švietime tai yra nesulyginama su bendrojo lavinimu arba aukštojo lavinimu. Dar trūksta pajėgų suaugusiųjų švietimui”*. Jis taip pat pastebi, kad nors Švietimo ir mokslo ministerija leidžia visokius leidinius, informacinius seminarus organizuoja, tačiau kol tai neperaugę į sistemą, kol žmogus kasdienybėje nepajunta žinių teikiamos naudos ir kol neturi aplinkoj sąlygų mokytis, tai yra *„tokia daugiau artikuliuota retorika, nei institucionalizuota praktika”*.

Tačiau iš esmės eksperto 1 nuomone situacija yra gana gera. Jis atkreipia dėmesį į tai, kad suaugusiųjų švietimo idėja apskritai Lietuvoje atsirado prieš 10 metų ir *„čia nereikia tikėtis, kad praktika taip staiga išplinta”*. Padarytą pažangą jis vertina kaip akivaizdžią ir didelę reikšmę čia turi Europos Sąjungos finansinės injekcijos. Tai leidžia tikėti, kad šioje srityje įvyks lūžis.

Ekspertas 7 išreiškia lygiai tokius pačius padėties vertinimus, kad įvairiais lygmenimis, suaugusiųjų švietimui yra skiriamas neproporcingai mažas dėmesys. Jis akcentuoja, kad *„politiniai akcentai turėtų rasti nauji ir vadybiškai tuos klausimus – modernios mokymosi visą gyvenimą sistemos kūrimo – reikėtų spręsti kur kas efektyviau. Šiaip paskutiniuose dokumentuose dėmesio yra skiriama ne mažai. Ta problema dokumentuose yra fiksuota, bet nuo strateginių dokumentų iki kasdienės politikos dar tas nuotolis neįveiktas”*.

Ekspertas 2 mano, kad pirmiausia *„patys turim norėti keistis”*. O kol kas mokytis visą gyvenimą žmonės psichologiškai nepasiruošę. Patys tiekėjai nepasiruošę – dar nėra sudarytų tinkamų sąlygų. Tačiau ekspertai dažnai išreiškia nuomonę, kad didžiausia problema yra mokymosi kultūros nebuvimas – žmonės nejaučia poreikio mokytis, motyvuotai neieško būdų ir galimybių kaip ir ko jie galėtų išmokti. Nors ekspertas 5 pastebi, kad pastaruoju metu požiūris į mokymąsi ir jo naudą labai keičiasi.

Dauguma ekspertų išreiškia nuomonę, kad labiausiai MVG politikos įgyvendinimo procesas stringa ties regioniniu lygmeniu. Šis lygmuo neišnaudoja nacionalinio lygmens teikiamų galimybių, pasyviai reaguoja į įvairias iniciatyvas.

Apibendrinant šį skyrelį galima daryti išvadą, kad MVG sistema šalyje dar nėra sukurta. Ir jei nacionalinis lygmuo ir suteikia tam tikras galimybes plėtoti šią sistemą, tai iniciatyvos dažnai stringa ties regioninėmis institucijomis. Kaip paskatinamasis veiksnys, padedantis išjudinti MVG politikos įgyvendinimo procesą yra Europos Sąjungos teikiamos lėšos. Vertinant tai, kad MVG idėjos šalyje atsirado neseniai, visa situacija vertinama gana teigiamai ir žvelgiant iš ateities perspektyvos šie procesai turėtų išsibėgėti.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Atlikta Europos Sąjungos bei Lietuvos nacionalinių dokumentų analizė ir ekspertinių interviu duomenys leidžia daryti tokias išvadas:

1. Europos Sąjungos ekonominės ir socialinės politikos kontekste MVG koncepcijai skiriama labai daug dėmesio, nes tai dažnai įvardijama kaip viena iš pagrindinių priemonių nedarbo problemoms Europos Sąjungos šalyse spręsti, Europos konkurencingumui pasaulyje didinti. Tokia MVG koncepcija išsiplėtojo iš neoliberalizmo idėjų, kuriomis remiantis individai yra skatinami investuoti į savo kompetencijas visą gyvenimą mokydami, kad išliktų konkurencingi darbo rinkoje.
2. MVG politikos įgyvendinimui Europos lygiu yra numatomi pagrindiniai principai bei priemonės, kuriais vadovaujantis šalys narės galėtų vykdyti MVG plėtrą. Tačiau ši sritis yra šalių narių kompetencijų srityje ir principai bei priemonės yra tik įvairaus pobūdžio pagalba. Priemonės iš esmės yra orientuotos į finansinę pagalbą, geros patirties mainus ir darbuotojų mobilumo užtikrinimą vienodai pripažįstant jų įgytas žinias bei kompetencijas.
3. Nors Europos Sąjunga nurodo pagrindinius principus MVG įgyvendinimui šalyse narėse, jos turi labai skirtingus MVG įgyvendinimo modelius, kurių pasiekiamų rezultatų sėkmė labiau priklauso nuo socialinio aprūpinimo sistemos modelio ir nuo šalyje esančios pilietinės visuomenės, kuri jau yra arba dar nėra suformulavusi savo mokymosi poreikių. Tai patvirtina šiaurės šalių ir Viduržemio jūros valstybių pavyzdys. Nors jos priskiriamos tam pačiam MVG organizavimo modeliui, dėl geros socialinio aprūpinimo sistemos bei aktyvios pilietinės visuomenės, Skandinavijos šalyse sąlygos MVG plėtrai yra sudaromos geresnės nei Viduržemio jūros valstybėse.
4. Senųjų šalių narių visuomenė, išskyrus Viduržemio jūros šalis, mokymosi poreikius yra suformulavusios, todėl jose intensyviau yra diskutuojama apie įvairias finansavimo galimybes, sprendžiami prieinamumo klausimai ir t.t. Tuo tarpu naujosios šalys narės ir Viduržemio jūros valstybės ir toliau labiau koncentruojasi ties tradiciniais klausimais, tokiais kaip bendrasis lavinimas, pirminis profesinis mokymas ir pan.
5. Tokios šalių narių pozicijos atsispindi ir Eurostato pateikiamuose duomenyse apie besimokančius ir nesimokančius Europos Sąjungos gyventojus įvairiose šalyse narėse. Lietuvoje atlikti tyrimai tik patvirtina, kad Lietuvos gyventojai savo mokymosi poreikių nėra suformulavę ir vien dėl to dažnai apie galimybes įgyti kokių nors žinių atsako neigiamai. Tai įrodo, kad pirmiausia valstybės užduotis būtų gyventojus informuoti apie mokymosi galimybes ir jų teikiamą naudą, juos motyvuoti jose dalyvauti.

6. Nacionaliniai dokumentai sietini su MVG Lietuvoje yra palyginus visai nauji, o jų atsiradimą betarpiškai įtakoja Europos Sąjungos nurodymai. Pagal juos reformuojami ir svarbiausi švietimo klausimus Lietuvoje reglamentuojantys įstatymai. Todėl galima teigti, kad dėmesio MVG galimybių plėtrai nacionaliniuose dokumentuose yra teikiama nemažai ir vis daugiau, tačiau vis tiek lieka neišspęstų klausimų, kaip kūrimas konkrečių įpareigojančių priemonių, į MVG plėtrą įtraukiančių darbdavius ir pan. MVG finansavimo sistemos, informavimo, konsultavimo, orientavimo, kompetencijų ir žinių pripažinimo sistemų sukūrimas dar nėra iki galo įgyvendintas, tačiau numatytas nacionaliniuose dokumentuose.
7. Kuriant MVG finansavimo modelį šalyje, labiausiai kreipiamas dėmesys į įvairias valstybinio finansavimo formas: tiesioginį finansavimą, mokesčių lengvatas verslui ir individams, tačiau nėra analizuojamos įvairios formos padedančios individams taupyti lėšas mokymosi paslaugoms: per mokymosi sąskaitas ir pan.
8. Valstybė savo teikiamose MVG paslaugose mažiau vadovaujasi bendrųjų kompetencijų principu, o iš esmės koncentruojasi ties konkrečiomis specialybėmis. Todėl bendrosios kompetencijos turintiems mažas pajamas šalies gyventojams yra sunkiau prieinamos.
9. Šiandien bendrai MVG organizavimo sistemai pirmiausia trukdo funkcionuoti tai, kad numatytos prieš tai minėtos sistemos yra kūrimo stadijoje ir funkcionuoja tik tam tikri jų elementai. Kita svarbi problema – ne iki galo šalyje išsiplėtojęs bendradarbiavimo principas tarp atskirų organizacinės sistemos segmentų. Kaip didžiausia problema įvardijamas regioninis lygmuo, kuris neišnaudoja nacionalinio lygmens teikiamų galimybių MVG kontekste. Taip pat sunkiai sekasi finansuojant MVG įtraukti darbdavius. Bendradarbiavimą ir koordinavimą tarp atskirų elementų pagerina dalyvavimas bendruose projektuose siekiant Europos Sąjungos paramos.
10. Kol kas Lietuvoje negalima kalbėti apie vientisą MVG sistemą, tačiau situacija yra greitai kintanti: rašomos naujos įstatymų redakcijos, kuriamos būtinos sistemos, plečiamas švietimo tiekėjų tinklas, numatomos tam tikros mokestinės lengvatos ir t.t.
11. Dėl išvardintų priežasčių, galima teigti, kad įvade iškelta hipotezė pasitvirtina: tinkamos MVG plėtrą šalyje užtikrinančios sistemos šalyje dar nėra, todėl dalyvaujančių MVG procesuose Lietuvos gyventojų skaičius lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis yra labai mažas. Kadangi sistema pamažu kuriasi, kasmet didėja ir besimokančiųjų skaičius.

Atsižvelgiant į padarytas išvadas galima būtų pateikti trejetą rekomendacijų:

- Padedant suformuluoti šalies gyventojams savo mokymosi poreikius, būtų tikslinga Danijos pavyzdžiu per įvairias žiniasklaidos priemones organizuoti plataus masto informacinę kampaniją apie įvairias mokymosi galimybes;

- Siekiant paskatinti darbdavius aktyviau dalyvauti MVG plėtroje, būtų tikslinga juos įpareigoti visiems darbuotojams numatyti minimalų laiką skirtą įvairiems mokymams, kaip pavyzdžiui dabar yra numatyta pedagogams;
- MVG kaip mokslinių tyrimų sritis šalyje kol kas yra aktualiausia edukologams, tačiau nacionaliniu lygiu būtina paskatinti ir kitų sričių mokslininkus aktyviau ją analizuoti, pavyzdžiui, sprendžiant finansavimo galimybių problemą didelį indėlį galėtų padaryti ekonomikos, plečiant mokymosi paslaugų tinką – vadybos specialistai ir pan.

LITERATŪRA

LIETUVOS RESPUBLIKOS DOKUMENTAI

1. Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 2-25.
2. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2569.
3. Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 66-1909.
4. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr.63-2853.
5. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija – Vilnius: Švietimo aprūpinimo centas, 2004.
6. Naujos redakcijos Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymo koncepcija, 2004 // http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/nutarimai/2004-05-31-670.htm, prisijungimo laikas 2005-11-15.
7. Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos // <http://www.smm.lt/kiti/strategija2003-12.doc>, prisijungimo laikas: 2005-11-02.
8. Lietuvos bendrasis programavimo dokumentas 2004-2006 m. // http://www.smm.lt/es_parama/docs/2004-preliminarus_BPD_02.pdf, prisijungimo laikas: 2005-09-15.

EUROPOS SAJUNGOS DOKUMENTAI

9. Europäische Kommission. Bericht über die Qualitätsindikatoren für das lebenslange Lernen in Europa. Fünfzehn Qualitätsindikatoren. Bericht auf der Grundlage der Ergebnisse der Arbeitsgruppe „Qualitätsindikatoren“ – Brüssel, 2002. // http://europa.eu.int/comm/education/policies/lil/life/report/quality/report_de.pdf, prisijungimo laikas: 2005-11-11.
10. Europäische Kommission. Strategien für das lebenslange Lernen in Europa: Bericht zur Umsetzung der Ratsentschließung von 2002 zum lebensbegleitenden Lernen. EU und EWR-EFTA-Länder. Brüssel, 2003a. // http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/synthesis_efta_eea_de.pdf, prisijungimo laikas: 2005-04-01.
11. Europäische Kommission. Strategien für das lebenslange Lernen in Europa: Sachstandsbericht zur Umsetzung der Ratsentschließung von 2002 zum lebensbegleitenden Lernen. Beitritts- und bewerberländer. Brüssel, 2003b. // http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/synthesis_acc_de.pdf, prisijungimo laikas: 2005-04-01.
12. Europäischer Rat Lissabon, 23. - 24. März 2000. Schlussfolgerungen des Vorsitzes // http://www.europarl.eu.int/summits/lis1_de.htm#I, prisijungimo laikas: 2005-08-09.
13. Europäischer Rat Santa Maria da Feira, 19. - 20. Juni 2000. Schlussfolgerungen des Vorsitzes // http://www.europarl.eu.int/summits/fei1_de.htm, prisijungimo laikas: 2005-08-09.
14. Europäischer Rat Stockholm, 23. - 24. März 2001. Schlussfolgerungen des Vorsitzes // http://www.europarl.eu.int/summits/pdf/sto1_de.pdf, prisijungimo laikas: 2005-08-09.
15. Europos Bendrijų Komisija. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas – Vilnius, 2001.
16. Kommission der Europäischen Gemeinschaften. Arbeitsunterlage der Kommissionsdienststellen. Auf dem Weg zu einem Europäischen Qualifikationsrahmen für lebenslanges Lernen. Brüssel, den 8.7.2005. SEK(2005) 957 // http://www.bibb.de/dokumente/pdf/EQF_de_final-version.pdf, prisijungimo laikas: 2005-08-16.
17. Kommission der Europäischen Gemeinschaften. Mitteilung der Kommission: Einen europäischen Raum des lebenslangen Lernens schaffen. Brüssel, den 21.11.2001.

- KOM (2001) 678 endgültig // http://europa.eu.int/comm/education/policies/III/life/communication/com_de.pdf, prisijungimo laikas: 2005-08-16.
18. Kommission der Europäischen Gemeinschaften. Mitteilung der Kommission. Die neue Generation von Programmen im Bereich allgemeine und berufliche Bildung nach 2006 – Brüssel, den 9.3.2004a, KOM (2004) 156 endgültig // http://europa.eu.int/comm/education/doc/official/keydoc/2004/newprog_de.pdf, prisijungimo laikas: 2005-07-15.
19. Kommission der Europäischen Gemeinschaften. Mitteilung der Kommsision an den Rat, das Europäische Parlament, den Europäischen Wirtschafts- und Sozialausschuss und den Ausschuss der Regionen. Bericht über die Umsetzung des Aktionsplans der Kommission für Qualifikation und Mobilität, KOM (2002) 72 endgültig – Brüssel, den 6.2.2004b, KOM (2004) 66 entgültig // http://europa.eu.int/comm/employment_social/skills_mobility/doc/com_04_66_fin_d e.pdf, prisijungimo laikas: 2005-07-15.

LITERATŪRA IR KITI ŠALTINIAI

20. Beicht, Ursula; Krekle, Elisabeth M.; Walden, Günter. Weiterbildung nützt. Empirische Untersuchung des BIBB zum individuellen Nutzen beruflicher Weiterbildung // DIE Zeitschrift 2004/3. Nutzen von Bildung. P.38-41 // http://www.diezeitschrift.de/32004/beicht04_01.htm, prisijungimo laikas: 2005-08-17.
21. Beresnevičienė, Danguolė. Nuolatinis mokymasis Lietuvoje: Psichologiniai pagrindai. Monografija. – Vilnius, 1995.
22. Brandt, Peter. Stickwort: Nutzen von (Weiter-)Bildung // DIE Zeitschrift 2004/3. Nutzen von Bildung. P.24-25 // http://www.diezeitschrift.de/32004/brandt04_01.htm, prisijungimo laikas: 2005-08-17.
23. Darbo rinkos profesinis mokymas ir konsultavimas 2004 – Vilnius: Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba, 2005.
24. Dienys, Vincentas. Mokymosi visą gyvenimą memorandumo atgarsiai Lietuvoje. Konferencijos „Profesinis konsultavimas Mokymosi visą gyvenimą kontekste“ pranešimų medžiaga – Vilnius, 2002. (Lietuvos Suaugusiųjų Švietimo Asociacijos pateikta medžiaga)
25. Dohmen, Dieter. Finanzierung des lebenslangen Lernens von der Kita bis zur Weiterbildung. Beitrag für das Buch „Wissensgesellschaft, Verteilungskonflikte und strategische Akteure“ der Hans-Böckler-Stiftung: 2004 // http://www.fibs-koeln.de/forum_022.pdf, prisijungimo laikas: 2005-08-01.
26. Esping-Andersen, Gøsta. A New European Social Model for the Twenty-First Century? // The New Knowledge Economy in Europe. A Strategy for International Competitiveness and Social Cohesion / ed. by Rodrigues, Maria Loao – Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA, 2002. P. 54-94.
27. Esping-Andersen, Gøsta. After the Golden Age? Welfare State Dilemmas in a Global Economy // Welfare States in Transition. National Adoptions in Global Economies / ed. by Esping-Andersen, Gøsta – London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, 2001. P. 1-21.
28. Eurostato duomenys apie besimokančiuosius per metus formaliai // http://epp.eurostat.cec.eu.int/extraction/retrieve/de/theme3/educ/III/educ_fed1?OutputDir=EJOutputDir_597&clientsessionid=1B638A635CB33CC54B19A71D5FF3AA1B.extraction-worker-2&OutputFile=educ_fed1.htm&OutputMode=U&NumberOfCells=150&Language=d e&OutputMime=text%2Fhtml&, prisijungimo laikas: 2005-11-11.

29. Eurostato duomenys apie dalyvavusiuosius neformaliuose mokymuose pagal priežastį // http://epp.eurostat.cec.eu.int/extraction/retrieve/de/theme3/educ/lll/educ_nfe6?OutputDir=EJOutputDir_617&clientsessionid=1B638A635CB33CC54B19A71D5FF3AA1B.extraction-worker-2&OutputFile=educ_nfe6.htm&OutputMode=U&NumberOfCells=87&Language=de&OutputMime=text%2Fhtml&, prisijungimo laikas: 2005-11-11.
30. Eurostato duomenys apie besimokančiuosius per 4 savaites // http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=de&product=Yearlies_new_population&root=Yearlies_new_population/C/C3/C36/em051, prisijungimo laikas: 2005-11-14.
31. Eurostato duomenys apie besimokančiuosius per metus neformaliai // http://epp.eurostat.cec.eu.int/extraction/retrieve/de/theme3/educ/lll/educ_nfe1?OutputDir=EJOutputDir_606&clientsessionid=1B638A635CB33CC54B19A71D5FF3AA1B.extraction-worker-2&OutputFile=educ_nfe1.htm&OutputMode=U&NumberOfCells=150&Language=de&OutputMime=text%2Fhtml&, prisijungimo laikas: 2005-11-11.
32. Eurostato duomenys apie dalyvavusiuosius neformaliuose mokymuose apmokamo/neapmokamo darbo metu // http://epp.eurostat.cec.eu.int/extraction/retrieve/de/theme3/educ/lll/educ_nfe7?OutputDir=EJOutputDir_620&clientsessionid=1B638A635CB33CC54B19A71D5FF3AA1B.extraction-worker-2&OutputFile=educ_nfe7.htm&OutputMode=U&NumberOfCells=87&Language=de&OutputMime=text%2Fhtml&, prisijungimo laikas: 2005-11-11.
33. Field, John. Social Capital and Lifelong Learning – The Encyclopedia of Informal Education, 2005 // http://www.infed.org/lifelonglearning/social_capital_and_lifelong_learning.htm, prisijungimo laikas: 2005-09-20.
34. Heidemann, Winfried. Lebenslanges Lernen: Aktuelle Strategien im Sozialdialog in Europa. Ein Überblick // <http://www.box2.boeckler-boxen.de/fix/download/europ.pdf>, prisijungimo laikas: 2005-03-11.
35. Juozaitis, Aurimas M. Sąlygos suaugusiųjų mokymuisi. // Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai. Straipsnių rinkinys. – Kaunas: VDU, 2000. P.12-14.
36. Juozaitis, Aurimas M. Švietimo įstatymo projekto įvertinimo mokymosi visą gyvenimą požiūriu komentaras, 2002 // http://politika.osf.lt/svietimas/dokumentai/LRSvietimoIstatymoEkspertize/9_Mokymasis_visa_gyv_Juozaitis.pdf
37. Laužackas, Rimantas; Tūtlys, Vidmantas; Kučingytė, Ieva; Rakutis, Rolandas; Valantinas, Antanas. Suaugusiųjų mokymosi prieinamumo modeliavimas: subjektyvieji ir objektyvieji veiksniai // Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos – 2003, Nr.06. P. 20-37.
38. Leat, Mike. Human Resource Issues of the European Union – Financial Times: London, Hong Kong, Johannesburg, 1998.
39. Lebenslanges Lernen. Der Beitrag der Bildungssysteme der Mitgliedstaaten der Europäischen Union. Ergebnisse der Eurydice Umfrage – Brüssel, 2000 // http://www.lebenslangeslernen.at/downloads/EU_LLLBeitragDerSysteme_0300.pdf, prisijungimo laikas: 2005-07-11.
40. Lebenslanges Lernen: die Einstellung der Bürger. Amt für amtliche Veröffentlichungen der Europäischen Gemeinschaften – Luxemburg, 2003 // http://www2.trainingvillage.gr/etv/publication/download/panorama/4025_de.pdf, prisijungimo laikas: 2005-06-01.

41. Lindley, Robert M. Knowledge-based Economies: the European Employment Debate in a New Context // *The New Knowledge Economy in Europe. A Strategy for International Competitiveness and Social Cohesion* / ed. by Rodrigues, Maria João – Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2002. P. 95-143.
42. Rado, Peter. Švietimas pereinamuoju laikotarpiu: švietimo politikos kūrimo kryptys Vidurio Europos ir Baltijos šalyse – Vilnius: Garnelis, 2003.
43. Ribolits, Erich. Wer nicht lernt soll auch nicht essen. Die Illusionen des lebenslangen Lernens. Weiterbildung ist mit Mythen befrachtet // http://www.frankfurter-rundschau.de/uebersicht/alle_dossiers/politik_inland/arbeit_2002_neue_chancen_alte_zwaenge/?cnt=195119, prisijungimo laikas, 2005-07-01.
44. Rinne, Risto. Besimokančios visuomenės link // *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos* – 2003, Nr. 06. P.94-103.
45. Rodrigues, Maria João. *European Policies for a Knowledge Economy* – Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2004.
46. Rohs, Mattias; Käßlinger, Bernd. Lernberatung – ein Omnibusbegriff auf Erfolgstour / Matthias Rohs, Bernd Käßlinger (Hrsg.): *Lernberatung in der beruflich-betrieblichen Bildung. Konzepte und Praxisbeispiele für die Umsetzung* – Waxmann, 2004 // http://www.die-bonn.de/esprid/dokumente/doc-2004/rohs04_01.pdf, prisijungimo laikas: 2005-08-17.
47. Rumford, Chris. *The European Union. A Political Sociology* – Blackwell Publishing, 2002.
48. Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste. Tyrimo ataskaita. – Vilnius, 2004 // http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/suaugusiuju_testinio_mokymo_ataskaita.doc prisijungimo laikas: 2005-07-07.
49. Švietimo ir mokymo sistemos modernizavimas siekiant bendrų ES 2010 metams užsibrėžtų tikslų. Pasirengimas bendrai Europos Komisijos/Tarybos 2006 metų ataskaitai. Lietuvos Respublika // http://www.spc.fsf.vu.lt/Ndarbai/EC_LLL_report_LT_official.doc, prisijungimo laikas: 2005-11-20.
50. Tidikis, Rimantas. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija* – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
51. Timmermann, Dieter. Alternativen. Modelle zur Finanzierung lebenslangen Lernens // *DIE Zeitschrift für Erwachsenenbildung* 2001/1 – Finanzierung lebenslangen Lernens. S.21-23. // http://www.diezeitschrift.de/12000/timmermann00_01.pdf, prisijungimo laikas: 2005-07-07.
52. Woodrow, Maggie. The Struggle for the Soul of Lifelong Learning // *Widening Participation and Lifelong Learning. The Journal of The Institute for Access Studies and The European Access Network* , Volume 1(1), 1999 // [http://www.staffs.ac.uk/journal/Volume1\(1\)/ed-2.htm](http://www.staffs.ac.uk/journal/Volume1(1)/ed-2.htm), prisijungimo laikas: 2005-09-15.

SANTRAUKA

Mokymasis visą gyvenimą Europos Sąjungoje. Lietuvos patirtis

Raktiniai žodžiai: darbo rinka, mokymosi visą gyvenimą organizavimo modeliai, mokymosi visą gyvenimą prieinamumas, bendrosios kompetencijos, mokymosi pripažinimas.

Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojama mokymosi visą gyvenimą reikšmė ir plėtra Europos Sąjungos lygiu bei Lietuvoje. Nors politiniuose dokumentuose, mokymasis visą gyvenimą traktuojamas kaip priemonė kovoje su nedarbu, socialinėmis problemomis, nuolat atliekami tyrimai rodo, kad Lietuvoje, lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis, gyventojų nuo 25 iki 64 metų mokosi nedaug. Būtent toks pasyvus gyventojų dalyvavimas mokymosi visą gyvenimą procesuose yra iškeliamas kaip šio darbo problema. Darbe keliama hipotezė, kad tokia gyventojų laikysena mokymosi visą gyvenimą atžvilgiu yra pateisinama išbaigtos mokymosi visą gyvenimą sistemos nebuvimu. Todėl darbe dokumentų analizės ir ekspertų interviu pagalba siekiama tikslo ištirti, kaip sąlygos mokymuisi visą gyvenimą yra kuriamos Europos Sąjungos lygiu ir Lietuvoje. Tam bandoma išsiaiškinti, kokia reikšmė Europos Sąjungos dokumentuose teikiama mokymuisi visą gyvenimą, kokie numatomi jo įgyvendinimo principai šalyse narėse bei kokias pagalbines priemones teikia Europos Sąjunga šalims. Taip pat darbe analizuojamos šalių narių ypatybės įgyvendinant nacionalines mokymosi visą gyvenimą koncepcijas, tiriama, kaip tai atsispindi šalių dalyvavime mokymosi visą gyvenimą procesuose. Ypatingas dėmesys darbe skiriamas sąlygų mokymuisi visą gyvenimą kūrimui Lietuvoje. Šiame kontekste vertinama nacionalinė teisinė bazė, organizacinė įgyvendinimo sistema.

Darbe prieinama pagrindinių išvadų, kad nors Europos Sąjunga ir nurodo pagrindinius mokymosi visą gyvenimą įgyvendinimo principus bei priemones, šalys narės labai skirtingai plėtoja mokymąsi visą gyvenimą. Be to, vienodi įgyvendinimo modeliai dar negarantuoja sėkmingų rezultatų. Kalbant apie mokymosi visą gyvenimą sistemos kūrimą Lietuvoje prieinama išvados, kad ši sistema kol kas yra kūrimo stadijoje: prie šio konteksto taikoma nacionalinė teisinė bazė, numatytos sukurti sistemos informavimui apie mokymosi galimybes, įvairiomis mokymosi formomis įgytų žinių pripažinimo ir t.t. Įgyvendinant mokymąsi visą gyvenimą šalyje nepavyksta užtikrinti sklandaus bendradarbiavimo tarp nacionalinio ir regioninio viešojo sektoriaus lygmenų, todėl atotrūkis tarp politinių deklaracijų ir realios padėties šalyje yra nemažas. Taip pat nepavyksta pritraukti darbdavių aktyviai dalyvauti mokymosi visą gyvenimą plėtros procesuose.

Dėl minėtų priežasčių darbe keliama hipotezė pasitvirtina. Tačiau vertinant, kad Lietuvoje su mokymosi visą gyvenimą problematika susiduriama dar palyginus neseniai, tikėtina, kad mokymosi visą gyvenimą sistema tobulės, dėl ko ir Lietuvos gyventojai daugiau mokysis tapdami konkurencingesniais darbo rinkos dalyviais.

ZUSAMMENFASSUNG

Lebenslanges Lernen in der Europäischen Union. Litauens Erfahrung (Lifelong Learning in the European Union. Experience of Lithuania)

Schlüsselwörter: Arbeitsmarkt, Organisationsmodelle des lebenslangen Lernens, Zugänglichkeit des lebenslangen Lernens, Grundkompetenzen, Anerkennung des Lernens.

In dieser Magisterarbeit wird die Bedeutung und Entwicklung des lebenslangen Lernens auf der Ebene der EU und in Litauen analysiert. Obwohl in politischen Dokumenten lebenslanges Lernen als eine der wichtigsten Mittel zur Bekämpfung der Arbeitslosigkeit und sozialen Problemen gilt, zeigen verschiedenen Forschungen, dass im Vergleich zu anderen europäischen Ländern lernen in Litauen die Erwachsenen von 25 bis 64 wenig. Die passive Einstellung der Litauer zum lebenslangen Lernen wird als Problem dieser Magisterarbeit hervorgehoben. In der Arbeit wird Hypothese gestellt, dass solche Einstellung der Menschen mit unfertigem System des lebenslangen Lernens zu rechtzuvertigen sei. Ziel der Arbeit ist zu erforschen, wie die Bedingungen für lebenslanges Lernen auf der Ebene der EU und in Litauen geschaffen werden. Dazu benutzt man die Methoden der Dokumentenanalyse und der Experteninterviews. Dabei versucht man zu klären, welche Bedeutung dem lebenslangen Lernen in den Dokumenten der EU zugemittelt wird, welche Prinzipien und Mittel für dessen Verwirklichung der Mitgliedsländern vorgegeben werden. In der Arbeit werden die Besonderheiten der Mitgliedsländer bei der Verwirklichung der Konzeptionen des lebenslangen Lernens erforscht, geklärt, wie das sich auf den Beteiligungsrate am lebenslangen Lernen widerspiegelt. Besondere Aufmerksamkeit wird für Schaffung der Bedingungen für das lebenslange Lernen in Litauen geschenkt. In diesem Kontext wird die rechtliche Basis Litauens und Organisationssystem der Verwirklichung des lebenslangen Lernens erforscht.

In der Arbeit kommt man zu den wichtigsten Schlussfolgerungen, dass obwohl die EU ihre Prinzipien und Mittel zur Verwirklichung des lebenslangen Lernens vorgibt, entwickeln die Mitgliedsländer lebenslanges Lernen auf ganz verschiedene Weisen. Außerdem versichern die gleichen Organisationsmodellen nicht die gleichen Erfolge. Bei der Analyse des Systems der lebenslangen Lernens in Litauen, kommt man zu der Schlussfolgerung, dass dieses System noch im Schaffungsstadium ist: zum Kontext des lebenslangen Lernens wird die rechtliche Basis adaptiert, es ist vorgesehen Systeme der Lernberatung, der Anerkennung der Kenntnisse, erworben auf nicht formalen und informellen Wegen usw. zu schaffen. Bei der Schaffung des Systems des lebenslangen Lernens in Litauen gelingt es nicht reibungslose Zusammenarbeit zwischen nationalen und regionalen Ebenen des öffentlichen Sektors zu erzielen. Aus diesem Grund ist die Entfernung zwischen politischen Deklarationen und der realen Lage groß. Das

Problem der Motivation der Arbeitgeber in das lebenslange Lernen zu investieren ist nicht gelöst.

Wegen der erwähnten Gründen bestätigt sich die gestellte Hypothese. Aber beachtet man die Tatsache, dass mit der Problematik des lebenslangen Lernen in Litauen im Vergleich erst seit kurzen begegnet ist, kann man schätzen, dass das vorgesehene System immer besser wird, weshalb auch die Litauer mehr lernen werden, um konkurrenzfähigere Marktteilnehmer zu sein.